

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 12

26—30 mars.

Debatter m. m.

Lördagen den 26 mars.

	Sid.
Interpellation av herr Lundqvist ang. ifrågasatt kommunsammanslagning i Stockholms län	3

Tisdagen den 29 mars.

Svar på interpellation av herr Wehtje ang. förberedelserna till förestående internationella tullförhandlingar	6
---	---

Onsdagen den 30 mars.

Svar på interpellation av herr Sunne ang. statsbidragen till nybyggnad av ålderdomshem m. m.	12
Anslag under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Riksarkivet	13
Nationalmuseet	21
Stipendier för diakoner	22
Statlig kreditgaranti för vissa studielån	24
Skolmåltider	27
Kombinerad korrespondens- och radioundervisning	28
Bidrag till studieförbund	32
Nykterhetsanslaget	34
Rättegången i tryckfrihetsmål	37
Militieombudsmannens instruktion	63
Ordningen för biskopsval	67
Anslag till kapitalinvesteringar beträffande jordbruksdepartementet:	
Byggnadsarbeten vid skogshögskolan	69
Jordbrukets maskinlänefond	69
Jordfonden	72
Handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter	74
Förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms löneklassplacement	84

	Sid.
Nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.	85
Anslag till statens organisationsnämnd	94
Grunderna för löneförhöjning enligt statens löneplansförordning . .	96
Nybyggnad för kemiska institutionen vid Uppsala universitet m. m.	97
Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka	100
Vissa frågor beträffande korsningar mellan stark- och svagströms- ledning	104
Om slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen	105

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Onsdagen den 30 mars.

Statsutskottets utlåtande nr 8, ang. anslagen under åttonde hu- vudtiteln (ecklesiastikdepartementet)	13
Bevillningsutskottets betänkande nr 20, ang. ändring i förordning- en om försäljningsskatt	37
Första lagutskottets utlåtande nr 11, ang. val av borgmästare och rådman	37
— nr 12, ang. om högsta domstolens sammansättning och tjänst- göring	37
— nr 13, ang. skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda ex- emplar av tryckt skrift	37
— nr 14, ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.	37
— nr 15, ang. instruktionen för riksdagens justitieombudsman	63
— nr 16, ang. instruktionen för riksdagens militieombudsman	63
— nr 17, ang. ordningen för biskopsval	67
— nr 18, ang. åtgärder till förebyggande eller botande av de ska- dor, som skilsmässorna förorsaka	68
Andra lagutskottets utlåtande nr 7, ang. ändring i förordningen om mödrahjälp	68
— nr 8, ang. godkännande av en överenskommelse om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar m. m.	68
Jordbruksutskottets utlåtande nr 10, ang. anslag till kapitalinveste- ringar: jordbruksdepartementet	68
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, ang. ändring av 8 § 2 mom. lagen om landsting	73
— nr 14, ang. rätt för landsting att ekonomiskt medverka till pri- märkommuns fosterhemsanskaffning	73
— nr 15, ang. handläggningen av den kyrkliga kommunens ekono- miska angelägenheter	74

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 46, ang. förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms löneklassplacering	84
— nr 47, ang. viss ändring av 1927 och 1934 års reservbefälsförordningar	85
— nr 48, ang. anslag å kapitalbudgeten: inrikesdepartementet	85
— nr 49, ang. anslag till statens organisationsnämnd	94
— nr 50, ang. grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.	96
— nr 51, ang. åtgärder för en effektiviserad sysselsättnings- och arbetsterapi	97
— nr 52, ang. bestridandet av vissa förlikningskostnader	97
— nr 53, ang. anslag å kapitalbudgeten: ecklesiastikdepartementet	97
Bevillningsutskottets betänkande nr 16, ang. inrättande av vissa slag av investeringsfonder	100
— nr 17, ang. beskattningen av det engångsbelopp, som reservofficer eller reservunderofficer kan erhålla i stället för årlig pension	100
— nr 19, ang. skyldigheten att erlægga fastighetsskatt	100
— nr 21, ang. befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur	100
Bankoutskottets utlåtande nr 18, ang. rätt för ämneslärarinnan Sigrid Heffermehl att uppbära pension från lärarinnornas pensionsanstalt	100
— memorial nr 19, ang. användande av riksbankens vinst för år 1948 m. m.	100
— utlåtande nr 20, ang. en hyllningsgård från riksdagen till det färöiska lagtinget	100
Jordbruksutskottets utlåtande nr 14, ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.	100
Andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 2, ang. utredning om 40 timmars arbetsvecka för alla arbetstagare	100
— nr 3, ang. skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledning, tillhöriga olika ägare	104
— nr 4, ang. åtgärder för att underlätta den hos krisorganen anställda personalens övergång till annan verksamhet	105
— nr 5, ang. slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen	105

Lördagen den 26 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 126, angående anslag till teckning av aktier i Aktiebolaget Aerotransport m. m.; och

nr 174, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 259, av herr *Isaksson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till veterinärrättningen i Skara m. m.; samt

nr 260, av herr *Nilsson, Bror*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Mannerskantz* m. fl. väcka motionen, nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens livsmedelskommission för budgetåret 1949/50.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 126 och 174.

Herr *Wistrand* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (Unesco).

Motionen bordlades.

Interpellation ang. ifrågasatt sammanslagning i Stockholms län.

Herr LUNDQVIST erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Frågan om en sammanslagning av Ed, Fresta och Hammarby kommuner inom Stockholms län är för närvarande aktuell. Länsstyrelsens på sin tid framlagda preliminära förslag upptog, att dessa kommuner skulle sammanslås till en enda kommun — benämnd Upplands-Väsby. Enligt uppgifter i pressen de senaste dagarna skulle även kammarkollegiets förslag upptaga denna sammanslagning. Förslaget torde ha tillkommit främst med hänsyn till att Ed och Fresta ännu icke fylla de uppställda minimikraven för en enskild kommun i fråga om folkmängd.

De utredningar, som på kommunernas uppdrag under den senaste tiden verkstälts, synas emellertid klart ge vid handen, att detta krav inom en ganska nära framtid kommer att vara uppfyllt. Det ligger i sakens natur, att de kommuner, inom vilka markexploatering icke tidigare skett i någon större omfattning, hittills haft en relativt obetydlig andel i det stora befolkningstillskottet inom Stor-Stockholmsområdet. Att framtiden härvidlag kan komma att uppvisa en helt annan bild, torde vara all anledning att räkna med.

Enligt framkomna uppgifter förefaller det sålunda mer än sannolikt att redan inom tio år befolkningen har ökat till åtminstone 5 000 å 6 000 personer i Hammarby och till lägst 4 000 i vardera av Ed och Fresta. Med all sannolikhet kommer också tillkomsten av det nya flygfältet vid Halmsjön att i avsevärd grad påverka befolkningsutvecklingen även i dessa kommuner.

Vad som i detta fall synes vara värt särskilt beaktande är vidare, att det här

Interpellation ang. ifrågasatt kommunsammanslagning i Stockholms län.

gäller kommuner, vilka samtliga ingå i Stor-Stockholm och därför med stor säkerhet kunna antagas framdeles få en avsevärt större befolkning än för närvarande. I generalplaneutredningar, som verkställts inom huvudstadens förvaltning, har sålunda också räknats med en sammanlagd folkmängd på cirka 30 000 i dessa tre kommuner.

Förslaget om en sammanslagning till en storkommun av de tre berörda kommunerna har av en fullständigt enhällig folkmening mött starkt motstånd. Givetvis kan icke en folkmening ensam få fälla utslaget i frågor av den art det här gäller. Att en enhällig folkmening å andra sidan inte helt får lämnas utan avseende vid frågans avgörande förefaller lika självklart.

Med hänsyn till att de olika kommunernas ekonomi är god och tryggad av ett starkt skatteunderlag i var och en av dem och då som nämnt enligt verkställda utredningar befolkningssiffrorna inom de ifrågasvarande tre kommunerna inom en icke avlägsen framtid med all sannolikhet komma att stiga avsevärt, synas mycket starka skäl tala för att man åtminstone icke nu vidtager någon ändring av de rådande förhållandena. I stället torde det vara att rekommendera, att man tills vidare avvaktar de närmaste årens utveckling och tager ställning till frågan om en sammanslagning av kommunerna först sedan det blivit klart, huru denna utveckling ter sig.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet villig att redogöra för sin syn på den föreslagna kommunsammanslagningen utav Ed, Fresta och Hammarby kommuner inom Stockholms län?

2. Om denna statsrådets syn på här ifrågasvarande problem i huvudsak överensstämmer med min uppfattning, är herr statsrådet då villig att förorda, att den föreslagna kommunsammanslagningen icke för närvarande genomföres?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 8 § 2 mom. lagen om landsting;

nr 14, i anledning av väckta motioner angående rätt för landsting att ekonomiskt medverka till primärkommuns fosterhemsanskaffning; och

nr 15, i anledning av väckt motion angående ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln, avseende anlagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av väckta motioner angående förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms tjänsteårsberäkning för inplacering i löneklass;

nr 47, i anledning av väckt motion om viss ändring av 1927 och 1934 års reservbefälsförordningar;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till statens organisationsnämnd jämte i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för en effektiviserad sysselsättnings- och arbetsterapi;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av vissa förlikningskostnader; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående inrättande av vissa slag av investeringsfonder;

nr 17, i anledning av väckt motion om ändrade grunder för beskattning av det engångsbelopp, som reservofficer eller reservunderofficer kan erhålla i stället för årlig pension;

nr 19, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlagga fastighets-skatt;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av väckt motion angående rätt för ämneslärarinnan Sigrid Heffermehl, född Hjorth, att uppbära pension från lärarinnornas pensionsanstalt utan hinder av att hon icke längre är svensk medborgare;

nr 19, angående användande av riksbankens vinst för år 1948 m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner om anvisande av medel till en hyllningsgärd från riksdagen till det färöiska lagtinget;

jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om åtgärder för att underlätta den hos krisorganen anställda personalens övergång till annan verksamhet; och

nr 5, i anledning av väckt motion om slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 29 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Heüman* för tiden den 29 innevarande månad—den 6 nästkommande april.

Ang. förberedelserna till förestående internationella tullförhandlingar.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *ERICSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Wehtjes* interpellation angående förberedelserna till förestående internationella tullförhandlingar, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr *Wehtje* har till mig riktat frågor angående förberedelsearbetet för den tullkonferens i *Annecy*, som skall börja i nästa månad, och därvid bl. a. påtalat den korta tid som näringslivet fått för att yttra sig över en del från andra länder inkomna önskemål om nedsättning av svenska tullsatser m. m.

Som svar ber jag att få anföra följande.

I samband med arbetet på utformningen av en internationell handelsorganisation fördes under sommaren och hösten 1947 förhandlingar om ömsesidiga tullmedgivanden mellan de i nämnda arbete deltagande länderna. Dessa förhandlingar resulterade i ett allmänt tull- och handelsavtal, *The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)*, undertecknat i *Genève* den 30 oktober 1947. Genom detta avtal ha de 23 anslutna länderna, som tillsammans representera i runt tal $\frac{3}{4}$ av världshandeln, medgivit nedsättningar eller bindningar för i genomsnitt ungefär $\frac{2}{3}$ av sin import, varför avtalet berör omkring hälften av den totala världshandeln.

Vid ett möte i *Genève* i augusti 1948 beslöto de fördragsslutande parterna — i syfte att vinna ökad anslutning till avtalet — att inbjuda ytterligare ett antal länder att deltaga i tullförhandlingar.

Dessa förhandlingar skola börja den 11 april 1949 i *Annecy* i Frankrike. De anmälda länderna skulle senast den 15 januari 1949 sända varandra listor över önskade tullmedgivanden.

Genom beslut den 18 september 1948 bemyndigade Kungl. Maj:t ministern för utrikes ärendena att avgiva förklaring av innehåll att svenska regeringen avsåge att inleda dylika förhandlingar i syfte att, med förbehåll för riksdagens godkännande, ansluta sig till ifrågakörande avtal. Det kan nämnas att även Danmark och Finland accepterat inbjudan och att Norge redan är anslutet till avtalet.

Den 29 september och den 2 oktober 1948 tillkallades inom handelsdepartementet sexton sakkunniga, representerande bland annat de centrala organisationerna på näringslivets område, för att förbereda Sveriges deltagande i de planerade tullförhandlingarna. Sakkunnigkretsen gjordes så vid, för att de viktigaste grenarna av näringslivet skulle kunna mera effektivt deltaga i förberedelsearbetet än som är möjligt enbart remissvägen. De sakkunniga ha antagit namnet »1948 års tullförhandlingskommitté».

I enlighet med den uppgjorda planen har kommittén till uppgift *dels* att utarbета listor över svenska önskemål om tullmedgivanden i olika främmande länder, *dels* att taga ställning till av motparterna framställda krav på svenska tullmedgivanden.

Vad den förstnämnda uppgiften beträffar har kommittén genom Exportföreringen och andra organisationer infortrat uppgifter från exportörerna å önskade tullmedgivanden i utlandet. På grundval av härigenom erhållet material samt inom kommittén företagen genom-

Ang. förberedelserna till förstående internationella tullförhandlingar.

gång av de olika ländernas importstatistik har kommittén utarbetat önskelistor för samtliga deltagande länder med undantag av tre länder av ringa betydelse för vår handel. Beträffande sistnämnda länder har kommittén icke funnit anledning framlägga några önskemål. Trots vissa svårigheter att erhålla tulltaxor och statistiskt material har denna del av kommitténs arbete kunnat slutföras praktiskt taget inom den förutsedda tiden. De av kommittén utarbetade önskelistorna ha överlämnats till vederbörande länder genom utrikesdepartementets försorg.

För arbetet med den andra huvuduppgiften har kommittén haft att avvakta ankomsten av de främmande ländernas önskelistor. Såsom förut nämnts skulle dessa listor ha avsänts senast den 15 januari. Avsändandet av listorna har emellertid i åtskilliga fall blivit fördröjt, och listor ha ännu icke erhållits från åtskilliga länder, av vilka de flesta dock få anses ha mindre betydelse i detta sammanhang. Så snart önskelistor erhållits från de mera betydelsefulla länderna, har kommittén låtit utarbeta och trycka en sammanställning av dessa önskemål, vilken tillställts bland annat olika organisationer på näringslivets område för yttrande. Svar begärdes, såsom interpellanten anförde, till den 10 mars, vilket innebar en remisstid av omkring två veckor. För bearbetning av det inkommande materialet, vilken åtminstone i sina huvuddrag måste vara avslutad i början av april för att regeringen skall kunna taga ställning till spörsmålet före Ancey-förhandlingarna, ha då återstått ungefär tre veckor.

Det är givetvis beklagligt att icke längre tid kunnat beredas näringsorganisationerna för deras yttranden i denna angelägenhet. Av den lämnade redogörelsen torde emellertid framgå, att den tid, som stått till förfogande för utredningsarbetet, redan från början varit begränsad och att förskjutningen av tiden för den senare fasen av arbetet berott på omständigheter över vilka man icke här kunnat råda. Det må även framhållas att näringslivet haft möjlighet att förbereda

sitt ställningstagande till väntade krav på tullmedgivanden, en möjlighet som man på olika håll begagnat genom att verkställa delvis mycket omfattande utredningar. Därtill kommer, att kommittén under den bearbetning av remissmaterialet, som för närvarande pågår, ytterligare haft kontakt med näringslivets organisationer för att få klarhet i näringslivets synpunkter på olika avsnitt av förhandlingsområdet.

Herr WEHTJE: Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för hans svar på mina två frågor. De spörsmål, som komma att behandlas vid förhandlingarna i Ancey, äro ytterst viktiga såväl för vårt lands näringsliv som ur den svenska riksdagens synpunkt. Nu, sedan dessa frågor ha bragts under diskussion, har statsrådet också meddelat att han har för avsikt att bereda bevillningsutskottet tillfälle till information i dessa frågor. Detta har jag med tillfredsställelse noterat.

Herr statsrådet har nämnt, att 23 länder, representerande $\frac{3}{4}$ av världshandeln, vid de tidigare förhandlingarna i Genève om det första GATT-avtalet medgåvo nedsättningar eller bindningar för $\frac{2}{3}$ av sin import, vilket innebar att omkring hälften av den totala världshandeln beröres av detta avtal.

Vad jag i någon mån saknade i herr statsrådets redogörelse var en belysning av denna fråga ur konstitutionell synpunkt. Såvitt jag vet, äro samtliga dessa tullförhandlingar berörda av en mestgynnad-nations-klausul. De medgivanden, som exempelvis Sverige kan komma att göra i Ancey, komma att vara förutsättningar för andra länders medgivanden gentemot oss, och de medgivanden vi ha gjort vid förhandlingar med ett annat land komma automatiskt att bli gällande mot samtliga andra deltagarländer, liksom de eftergifter vi lyckas ernå från något annat lands sida också gratis komma andra länder till godo. Det system, som tillämpas vid förhandlingarna i dessa frågor, innebär

Ang. förberedelserna till förestående internationella tullförhandlingar.

i själva verket att man konstruerar ett ytterst invecklat nät av överenskommelser och att ingen deltagarstat gärna i efterhand kan draga sig tillbaka utan att nätet rives upp.

De förhandlingsresultat, som den — såvitt jag vet — ännu icke utsedda förhandlingsdelegationen kan komma till, bli alltså bindande för vårt land, åtminstone moraliskt. Regeringen blir bunden att för riksdagen framlägga proposition med de förslag, som resultatet av förhandlingarna i Annecy kommer att innefatta, och riksdagen blir sannolikt tvungen att antaga dessa förslag utan någon egentlig sakprövning.

Vad den konstitutionella behandlingen av dessa frågor i våra grannländer beträffar har, enligt vad jag har kunnat förstå, den danska riksdagen tillsatt ett särskilt utskott för dessa frågor, och förhandlingsdelegationerna ha sedan länge varit utsedda såväl i Danmark som i Norge. När skola den svenska förhandlingsdelegationens ledamöter, sedan de en gång tillsatts, få tillfälle att sätta sig in i de ytterst komplicerade frågor det här gäller?

Det är med hänsyn till dessa faktiskt föreliggande förhållanden som jag måste ifrågasätta lämpligheten av att Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande ger sig in på dessa förhandlingar i Annecy. Förhandlingarna få icke föras på ett sådant sätt, att riksdagen i praktiken blir berövad varje möjlighet att fritt pröva förhandlingsresultaten. Det rör sig här i själva verket, herr talman, inte endast om en bevillningsfråga, som det tillkommer riksdagen att taga ställning till, utan också om frågor som ur allmän näringspolitisk synpunkt äro av utomordentlig vikt.

Därtill kommer att remisstiden för de svenska jordbruks- och industriorganisationernas del har satts till endast 14 dagar. De korta remisstider, som myndigheterna lämna näringsorganisationerna, äro ju i och för sig en orimlighet. Att på 14 dagar tränga in i innebörden av ett förslag om ändring av ungefär 1 000 nummer i vår tulltaxa, framstår ju klart som en omöjlighet. Jag kan

taga ett annat exempel. När det gällde förslaget om inrättande av en jordbruksnämnd, som sändes ut på remiss för en tid sedan, fingo de berörda organisationerna 14 dagar på sig. Ett tredje fall är frågan om skifferoljeverkets i Kvarntorp framtid, som också har underställtts riksdagen i proposition. För att yttra sig om den frågan fick industriförbundet fyra dagar. Att det inte kan bli en tillfredsställande behandling på en så kort tid, säger sig självt, och jag beklagar det, därför att man därigenom går miste om ett utredningsmaterial, som eljest skulle ha varit av stort värde.

Statsrådet har förklarat, att tiden har varit för kort för att medge en längre remisstid på grund av att kraven på revision av de olika rubrikerna i tulltaxan ha inkommit så sent. Men jag frågar: Behöva vi finna oss i en sådan handling? Det är dock en fråga om kanske mycket kraftiga inskränkningar i Sveriges självbestämmanderätt i tullfrågor som det skall förhandlas om den 11 april.

Det lär ha varit i lördags, alltså 15 dagar före förhandlingarnas början, som 1948 års tullförhandlingskommitté började behandla de mot Sverige riktade kraven. Den tid, som avdelats för förberedande av förhandlingarna i Annecy, och den tid, som näringslivet enligt herr statsrådet haft för förberedande av sitt ställningstagande till dessa frågor, är alldeles orimligt kort. Förhandlingarna gå i själva verket ut på att konstruera en ny tulltaxa för Sveriges del, och en sådan nykonstruktion kräver enligt alla erfarenheter flera års grundlig utredning. En sådan utredning begärdes av näringslivets organisationer år 1944, men då gjorde regeringen ingenting åt saken. Nu går man till förhandlingarna med ett mycket ogynnsamt utgångsläge.

Vad som ur den svenska riksdagens synpunkt är av utslagsgivande betydelse är att dess handlingsfrihet i en bevillningsfråga i praktiken kan bli utomordentligt begränsad.

I detta sammanhang skulle jag vilja ställa ett par frågor. Den första är den-

Ang. förberedelserna till förstående internationella tullförhandlingar.

na: Hade inte regeringen bort anmäla för riksdagen genom en kungl. proposition, att regeringen i höstas meddelat sitt intresse för en anslutning till Genève-överenskommelsen? Och vidare: Borde inte bevillningsutskottet ha orienterats om de tullkrav, som riktats mot Sverige från olika länder?

Med hänsyn till den otillfredsställande förberedelsen skulle jag vilja ifrågasätta, om det inte vore lämpligt, att de svenska representanterna vid förhandlingarna anmälde, att Sverige i nuvarande läge inte är berett att träffa slutliga avgöranden på alla de punkter, beträffande vilka krav ha riktats mot vårt land. Det finns inte någonting i GATT-överenskommelsen som hindrar förhandlingar etappvis med ställningstaganden allteftersom man är mogen därför. Så har t. ex. Norge tillämpat detta system att förhandla i etapper och skall nu den 11 april börja andra etappen i sina förhandlingar. Det är att märka att de första GATT-förhandlingarna pågingo mera än sex månader. Vi få inte heller glömma att det är önskvärt, att vi inte bindas vid förhandlingarna på ett sådant sätt, att det nordiska samarbetet förhindras eller väsentligt försvåras.

I det läge, som denna fråga kommit i, skulle det vara av stort värde att veta, att den svenska förhandlingsdelegationen får sådana direktiv, att några för Sverige och för Norden ej önskvärda medgivanden icke göras på så lösa grunder som de förefintliga.

Herr statsrådet ERICSSON: Det är alldeles uppenbart att man kan diskutera det förevarande spörsmålet ur konstitutionella synpunkter. Sådana internationella spörsmål, som det här är fråga om, kunna emellertid ofta inte gärna föreläggas riksdagen, förrän mera konkreta förslag utformats. Det är regeringens avsikt att riksdagen omsider skall få ta del av vad som förekommit. Även om det kan vara riktigt som herr Wehtje säger, att vi i viss mån bli moraliskt bundna av beslut, i vilka de svenska representanterna deltaga, får i varje fall riksdagen tillfälle att i slutomgången avgöra frågan.

Som herr Wehtje framhöll, ha vi för avsikt att låta ärendet föredragas i bevillningsutskottet för att på så sätt informera riksdagen. Vi ha under hela behandlingen av ärendet, så långt som det över huvud taget varit möjligt, strävat efter att hålla kontakt med näringslivets olika grenar, men jag erkänner att hela ärendets behandling har måst forceras. Det har fordrats en synnerligen stor apparat, och vi ha fått avdela våra allra bästa krafter för detta arbete. Det är därför naturligt att man på näringslivets håll funnit detta arbete mycket betungande. Enligt vad jag har mig bekant, har man från början kanske inte på det hållet visat så stort intresse för alla de detaljspörsmål, som det är fråga om.

Vi ha anledning att tro att dessa förhandlingar, om de leda till ett resultat, skola gagna Sveriges internationella handel, och det är därför vi ha varit intresserade av att deltaga i förhandlingarna. Det har nog varit det väsentliga för oss; men det är alldeles uppenbart, att vår förhandlingsdelegation skall arbeta så, att vi inte på ett orimligt sätt bindas i förhållande till andra länder och därmed våra möjligheter försämras.

När det gäller herr Wehtjes sist framförda önskemål att vi skola försöka sköta förhandlingarna på ett sådant sätt, att inte det nordiska samarbetet försvåras, vill jag här meddela att vi redan haft vissa överläggningar med våra nordiska grannländer i den här saken och ha för avsikt att nere i Annecy få till stånd ett visst samarbete under förhandlingarnas gång, allt i syfte att såvitt möjligt förhindra att vi binda oss på ett sådant sätt, att ett nordiskt samarbete omöjliggöres.

Herr WEHTJE: Utöver vad jag nyss anförde skulle jag med anledning av vad herr statsrådet nu meddelade vilja understryka, att jag har framlagt mina synpunkter i syfte att understryka att det behövts en mera långsiktig och grundlig förberedelse. Vår tulltaxa är ju från år 1930, och det har vid flera tillfällen varit på tal att den borde underkastas en

Ang. förberedelserna till förestående internationella tullförhandlingar.

översyn, men så har inte blivit fallet. Jag nämnde att krav framställdes redan år 1944, att man skulle påbörja detta utomordentligt viktiga arbete, men man har skjutit saken ifrån sig. Nu komma vi utomordentligt illa förberedda till förhandlingarna i Annecy om en ny avvägning av tullarna. Våra tullar ligga i allmänhet på mycket lägre nivå än andra länders tullar, och vi få betänka att detta är det utgångsläge, från vilket vi starta och från vilket de starta. Jag anser att även det förhållandet är mycket otillfredsställande för vår del.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1949/50 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till sjukkasor;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1949/50;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i bestämmelserna om disposition av krigsmaterielverkets rörelsekapital; och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre reservationsanslag.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 74, till Konungen angående val av riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare;

dels ock riksdagens förordnande, nr 75, av ställföreträdare för justitieombudsmannen.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 82, i anledning av väckt motion om revision av lagen om rikets vapen;

nr 91, angående ändrad lydelse av § 6 mom. 5 och § 28 mom. 2 riksdagsordningen;

nr 92, angående ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen;

nr 93, angående ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen;

nr 94, angående ändrad lydelse av § 72 regeringsformen och § 73 riksdagsordningen;

nr 95, angående ändrad lydelse av §§ 11 och 22 riksdagsordningen;

nr 96, angående ändrad lydelse av § 12 regeringsformen;

nr 97, angående ändrad lydelse av § 31 regeringsformen;

nr 98, angående ändrad lydelse av dels § 17 mom. 1 regeringsformen, dels § 27 regeringsformen, dels §§ 38 och 106 regeringsformen samt § 39 mom. 2 riksdagsordningen, dels §§ 39, 41 och 93 regeringsformen samt § 2 successionsordningen, dels ock § 110 regeringsformen;

nr 99, angående ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen;

nr 100, angående ändrad lydelse av §§ 17—20, 22 mom. 1, 96 och 101 rege-
ringsformen;

nr 101, angående ny tryckfrihetsför-
ordning ävensom ändrad lydelse av §§
108 och 109 regeeringsformen samt §§
70, 71 och 73 riksdagsordningen;

nr 102, angående grundlagsändringar
berörande riksdagens arbetsformer; och
nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition, nr 4, med förslag till förord-
ning om upphävande av vissa för riks-
dagen gällande valstadgor.

Anmälades och godkändes utrikesut-
skottets förslag till riksdagens skrivelse,
nr 83, till Konungen i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående god-
kännande av en mellan Sverige och Dan-
mark träffad överenskommelse angående
återbetalning av vissa under åren 1945
och 1946 lämnade svenska statskrediter
till Danmark.

Föredrogs och hänvisades till statsut-
skottet Kungl. Maj:ts proposition nr 126,
angående anslag till teckning av aktier
i Aktiebolaget Aerotransport m. m.

Föredrogs och hänvisades till jord-
bruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition
nr 174, angående försäljning av vissa
kronoegendomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsut-
skottet den av herr *Wistrand* m. fl. väck-
ta motionen, nr 262, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående Sve-
riges anslutning till Förenta Nationernas
organisation för uppfostran, vetenskap
och kultur (Unesco).

Föredrogs och bordlades ånyo kon-
stitutionsutskottets utlåtanden nr 13—15,
statsutskottets utlåtanden nr 8 och 46—
53, bevillningsutskottets betänkanden nr
16, 17 och 19—21, bankoutskottets utlå-
tanden och memorior nr 18—20, jord-
bruksutskottets utlåtande nr 14 samt
första kammarens andra tillfälliga ut-
skotts utlåtanden nr 4 och 5.

På framställning av herr talmannen be-
slöts att statsutskottets utlåtande nr 8
och bevillningsutskottets betänkande nr
20 skulle i angiven ordning uppföras
främst bland två gånger bordlagda ären-
den på föredragningslistan för morgon-
dagens sammanträde samt att första
kammarens andra tillfälliga utskotts ut-
låtanden nr 2—5 skulle i nummerföljd
sättas sist på samma lista.

Avgåvos och bordlades nedannämnda
motioner:

nr 263, av herr *Niklasson* m. fl., i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition an-
gående Sveriges anslutning till Förenta
Nationernas organisation för uppfostran,
vetenskap och kultur (Unesco);

nr 264, av herrar *Norling* och *Öhman*,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag angående fortsatt
giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr
429) om hyresreglering m. m.;

nr 265, av herr *Nilsson*, *Hjalmar*, och
herr *Isaksson*, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående yrkesutbild-
ning inom jordbruk och skogshantering;

nr 266, av herr *Nilsson*, *Hjalmar*, och
herr *Isaksson*, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående yrkesutbild-
ning inom jordbruk och skogshantering;

nr 267, av herr *Pålsson* och herr *Anders-
son*, *Lars*, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående yrkesutbildning
inom jordbruk och skogshantering;

nr 268, av herr *Bergh* och herr *Sund-
berg*, *Hugo*, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående yrkesutbildning
inom jordbruk och skogshantering; samt

nr 269, av herr *Isaksson* m. fl., i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående yrkesutbildning inom jordbruk
och skogshantering.

Justerades protokollsutdrag för den-
na dag, varefter kammarens sammanträ-
de avslutades kl. 4.24 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 30 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 175, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva befrielse i vissa fall från skyldighet att erlägga inkomstskatt vid fusion mellan försäkringsbolag;

nr 176, angående bestridande av vissa kostnader från anslaget till oförutsedda utgifter; och

nr 177, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.

Ang. statsbidrag till nybyggnad av ålderdomshem m. m.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *MÖLLER*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sunnes interpellation angående statsbidragen till nybyggnad av ålderdomshem m. m., och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har ledamoten herr Sunne till mig riktat följande fråga:

Kan herr statsrådet ställa i utsikt att till innevarande års riksdag inkomma med förslag till bestämmelser angående grunderna för statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem?

Med anledning härav får jag framhålla följande.

Såsom interpellanten erinrat, föreslog jag vid anmälan av propositionen nr 243 till 1947 års riksdag, att den närmare utformningen av de i propositionen förordade statsbidragen till nybyggnad samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem skulle anstå i avbidan på bl. a. slutförandet av den då pågående översynen av grunderna och villkoren för statens

bidrag till hälso- och sjukvården. De sakkunniga, som tillkallats för denna översyn, ha numera framlagt sitt betänkande, vilket remissbehandlats. I betänkandet behandlas icke ålderdomshemsvården men vissa närliggande områden. Betänkandet föranleder icke proposition till 1949 års riksdag.

Jag har, sedan betänkandet framlagts, upptagit statsbidragsfrågan beträffande ålderdomshemmen till förnyad behandling. Det har emellertid visat sig att det av socialvårdskommittén på sin tid framlagda förslaget icke utan vidare kan läggas till grund för en proposition. Ytterligare utredning har sålunda befunnits erforderlig, innan förslag till statsbidragsbestämmelser kan föreläggas riksdagen. Av det sagda följer, att proposition i ämnet icke kan påräknas till innevarande års riksdag. Det är emellertid min förhoppning, att proposition skall kunna föreläggas 1950 års riksdag.

Herr *SUNNE*: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Sedan principbeslutet om statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem fattades vid 1947 års riksdag att gälla bygnadsföretag, som påbörjats efter den 1 juli 1946, ha en mängd kommuner väntat på att grunderna för statsbidraget skulle fixeras. Många kommuner ha ju dock på grund av att byggnadstillstånd icke kunnat erhållas måst uppskjuta byggandet av ålderdomshem, även om angelägenhetsgraden varit mycket stor.

Från och med innevarande år ha kommunerna möjlighet att ordna sina ålderdomshemsbyggen genom att avstå viss del av bostadsbyggnadskvoten. Men då denna kvot är mycket snålt tillmätt, komma kommunerna säkert icke att i onödan avstå något av densamma. Men det finns kommuner, som år efter år

måst uppskjuta ålderdomshemsbygget och som nu med hänsyn till det tillstånd, i vilket de gamla byggnaderna befinna sig, inte gärna kunna vänta längre.

Under väntetiden ha emellertid byggnadskostnaderna stigit avsevärt. Som exempel kan jag nämna min egen kommun, där godkända ritningar och kostnadsförslag förelågo för fem å sex år sedan. Byggnaden var då kostnadsberäknad till 420 000 kronor. Vid i dagarna verkställd omräkning för att fastställa, vad kostnaderna skulle bli för att uppföra samma byggnad nu, har det visat sig, att byggnadskostnaden uppgår till 665 000 kronor, en ökning alltså med icke mindre än 245 000 kronor. Då nu större delen av kostnadssumman måste upplånas, är det förklarligt, att man önskar få veta, hur stort statsbidrag som kan påräknas.

Blir det statsbidrag efter samma grunder, som föreslagits gälla beträffande vissa anstalter för kroppssjukvård, eller efter grunder, som gälla för byggande av pensionärshem, eller efter andra grunder? Ja, det är detta som kommunerna vänta på att få besked om.

Nu säger herr statsrådet, att han har förhoppning om att kunna framlägga proposition i ärendet till nästa års riksdag. Detta ber jag att få tacka för, ty sedan riksdagen då tagit ställning till frågan, blir det möjligt för kommunerna att veta vad de ha att räkna med i detta avseende.

Justerades protokollen för den 23 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Niklasson* m. fl. väckta motionen, nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (Unesco).

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den av herrar *Norling* och *Öhman* väckta motionen, nr 264, i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 265, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Isaksson*,

nr 266, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Isaksson*,

nr 267, av herr *Pålsson* och herr *Andersson, Lars*,

nr 268, av herr *Bergh* och herr *Sundberg, Hugo*, samt

nr 269, av herr *Isaksson* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom eklestistikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Anslag till riksarkivet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 519 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Holmbäck* och *Emil*

Anslag till riksarkivet.

Petersson (I: 20) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* och fru *Sandström* (II: 22), i vilka hemställt, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte dels i skrivelse till Konungen begära, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om genomförandet av en rationell, efter tidens krav anpassad arkivorganisation samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde ge anledning, dels besluta återupptagandet i riksstaten av anslag till den vakanssatta förste arkivariebefattningen i riksarkivet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 20 och II: 22, i vad de avsåge återbesättande av en vakant förste arkivariebefattning,

a) godkänna under punkten införd personalförteckning för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 519 500 kronor;

II. att motionerna I: 20 och II: 22, såvitt nu vore i fråga, i den mån de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrarna *Johan Bernhard Johansson*, *Pauli*, *Sven Larsson*, *Ohlon*, *Bergh*, *Malmberg* i Skövde, *Larsson* i Stockholm, *Hoppe* och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 20 och II: 22, i vad de avsåge återbesättande av en vakant förste arkivariebefattning,

a) godkänna — — — (lika med utskottet);

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 534 300 kronor.

Herr PAULI: Herr talman! När denna huvudtitel kom före i kamrarna under flydda år, brukade kamrarna bereda sig på en ganska lång arbetsdag på grund av de många reservationer, som brukade vara fogade till utskottsutlåtandet. Jag föreställer mig att kammarledamöterna dra en viss suck av lättnad, när de finna vilken självbehärskning utskottet i år har ålagt sig i detta avseende. Det är endast ett fåtal avvikande meningar, som antecknats här. Det beror inte på att utskottet har ställt sig passivt, utan det beror i väsentlig grad på att vi ha lyckats efter diskussioner komma överens och sammanjämka våra meningar. När nu så är förhållandet, kanske det kan tillåtas mig att ta till orda vid behandlingen av denna punkt 3 om riksarkivet och tala för den reservation, som är fogad till punkten och som är undertecknad av ett ganska stort antal av utskottets ledamöter.

Till en början böra vi lägga märke till att den förste arkivarietjänst vid riksarkivet, som det här är fråga om, inte är någon ny befattning. Man kan alltså inte här säga, som ibland brukar ske, att riksdagen kan inte gå med på att nyinrätta en ordinarie tjänst på grundval av en enskild motion. Här är det fråga om att återbesätta en av de tjänster inom våra kulturella verk, som vakanssattes under den stora besparingsaktionen 1940 och 1941. De andra tjänster, som då vakanssattes, ha sedan i regel återbesatts, men riksarkivet går fortfarande och dras med sin vakanssatta förste arkivarietjänst.

Vad kan detta bero på? Kan det bero på att riksarkivet inte behöver arbetskrafter? Jag skulle önska att kammarens ledamöter läst den artikel, som en sakkunnig person, docenten Folke Lind-

Anslag till riksarkivet.

berg, i går hade införd i en huvudstads-tidning och vari han synnerligen åskådligt skildrade riksarkivets situation i fråga om å ena sidan arbetsbelastning och å andra sidan tillgång på arbetskrafter. Här framlades sakliga argument, som jag tycker borde te sig ganska ovedersägliga. Om jag får tillåta mig att i kort-het beröra ett par av de saker, som återfinnas i denna artikel, vill jag först peka på vad som säges om ökningen av arkivbeståndet. Hela arkivbeståndet har ökat från omkring tio hyllkilometer år 1900 till omkring femtio hyllkilometer för närvarande. Arkivbeståndet har alltså undergått en femdubbling. Vidare har besöksfrekvensen sedan seklets början tredubblats, och antalet framtagna volymer ha under samma tid mer än femdubblats. Men medan arbetsuppgifterna på detta sätt vuxit, har inte den organisatoriska ramen anpassats därefter. Redan 1900 var det på den punkten inte så värst väl ställt. Varje arkivtjänsteman svarade nämligen då för i medeltal en hyllkilometer handlingar. Nu kommer det i medeltal drygt tre hyllkilometer på varje tjänsteman.

Man kan ju föreställa sig vilka oerhörda svårigheter som möta riksarkivet med den ständiga tillströmning av arkivmaterial, som sker på olika sätt; det är inte bara de centrala ämbetsverken och kommissionerna, som sända in sina handlingar dit, utan det kommer också enskilda arkiv av historiskt intresse, och även på andra vägar ökas arkivmaterialet. Visserligen har det tillsatts en kommitté för att utreda, hur man skulle kunna gallra här, men man torde inte kunna gallra till den grad, att vi på den vägen få en rimlig proportion mellan arbetsuppgifter och arbetskrafter.

Man måste således säga att detta ämbetsverk är överbelastat i fråga om arbetsuppgifter och undernärt i fråga om arbetskrafter. Anledningen till att denna arkivarietjänst inte blivit återbesatt är alltså inte att riksarkivet mycket väl kan reda sig utan denna tjänst. Såvitt jag kan förstå, ligger huvudorsaken till att riksarkivet kommit i ett ogynnsammare läge än andra lärda verk, när det gäller

återbesättande av en gång vakanssatta tjänster, helt enkelt däri, att riksarkivet är vad man på gammalt militärt språk brukade kalla för »un enfant perdu» eller »un camarade perdu», det vill säga en förpatrull, som i gamla tider brukade gå framför den egentliga arméstyrkan och vars ställning var sådan — angiven genom dessa franska benämningar — att den ansågs tillspillogiven redan i förväg genom sin farliga position. Riksarkivet har den farliga positionen, att det befinner sig i åttonde huvudtiteln förtrupp. Riksarkivet är så gott som det första, som de besparingsnitiska instanserna stöta på, när de gå att undersöka vad de kunna hugga in på, och när yxan då svingas med de friskaste tagen, är det i främsta rummet riksarkivet som drabbas. Jag skulle tro, att det ligger något berättigat i mitt uttalande, att denna utsatta position har stått riksarkivet dyrt. Men, mina damer och herrar, nog tycker jag att man, om man ser på frågan rent sakligt, inte skulle låta detta inverka. Frågan om anslagen för riksarkivet bör väl bedömas lika, om detta ämbetsverk behandlas längre fram i huvudtiteln eller om det återfinnes redan i början.

Jag tror inte, att jag behöver föreb-ringa flera skäl för reservationen. Där har uttryckligen framhållits, att det inte är fråga om inrättandet av en ny befattning vid riksarkivet utan endast ett utnyttjande till fullo av den för ämbetsverket avsedda personalkadern, varför det med rätta, anser jag, kan göras gällande att, såsom det står i reservationen, ett återbesättande av nämnda befattning icke torde komma att föregripa den omorganisation av riksarkivet, var till en blivande utredning rörande arkivorganisationen kan giva anledning.

Då det alltså finns synnerligen starka skäl, som tala för att denna förste arkivariefattning återbesättes, och då det inte finns några statsfinansiella skäl av någon större storleksordning, som tala emot en sådan åtgärd, och dessutom inte kan invändas, att man därigenom på något sätt föregriper en eventuell omorganisation av riksarkivet, finner jag att

Anslag till riksarkivet.

kammaren har goda grunder att bifalla denna reservation, till vilken jag tillåter mig att yrka bifall.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag har begärt ordet, mindre för att tala om den förste arkivarietjänst, som det här gäller, än för att uttala ett tack till statsutskottet för den välvilja, med vilken utskottet har behandlat åttonde huvudtiteln.

Jag vill inte fördölja, att det för departementet i år har varit ett svårt arbete att göra upp den åttonde huvudtiteln med hänsyn till den återhållsamhet, som det allmänna läget har påkallat. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid att man i stort sett inte har skurit ned några anslag, utan man har försökt åstadkomma en bindning vid de gamla anslagsbeloppen. På vissa punkter har man till och med kunnat göra vissa mindre höjningar, vilka sammanlagt uppgå till några miljoner kronor. Jag finner av statsutskottets utlåtande, att utskottet har följt Kungl. Maj:t i den allmänna behandlingen av kulturanslagen. De små avvikelser som gjorts har jag ingen anledning att opponera mig emot. Det är klart att man inte på alla de punkter, som här finnas och som kunna räknas i hundratal, kan se lika i varje detalj.

Jag vill sedan något beröra den arkivarietjänst, som det här är fråga om. Jag vill inte ett ögonblick förneka, att det finns goda, jag skulle vilja säga mycket goda skäl att återbesätta tjänsten. Men ärligheten bjuder att jag också säger, att det finns goda, mycket goda skäl för att göra höjningar på en hel rad andra punkter. Jag skall bara nämna ett par exempel, som mött mig under den senaste veckan.

Jag fick i en tidskrift för yrkesundervisningen läsa, att jag uppenbarligen inte hyste någon större kärlek till överstyrelsen för yrkesundervisning, eftersom den blivit så knappt behandlad. Och när jag i förrgår invigde dövstumskolan i Härnösand och hade anledning att något närmare syssla med läget på

dövstumundervisningens område, måste jag inför mig själv bekänna, att statsmakterna under de tio år som förflutit, sedan staten övertog dövstumundervisningen, här gjort alltför litet. Så kan man gå från område till område och konstatera betydande brister. Om jag skulle upptaga kammarens tid med sådant, skulle jag över åttonde huvudtiteln kunna hålla en klagovisa, som skulle kunna räcka ganska länge. Jag gör nu inte detta, ty trots allt har man efter kriget åstadkommit ganska stora förbättringar, framför allt när det gäller den vetenskapliga undervisningen och forskningen, där man kanske tagit de största krafttagen. Jag hoppas också att det nuvarande penningpolitiska läget icke skall alltför länge hindra den kulturella utrustning, som är i så hög grad påkallad. I nuvarande läge har jag bara att konstatera, att frågan om denna förste arkivariebefattning skall återbesättas eller ej är en avvägningsfråga, där man mycket väl kan ha olika meningar, och jag skall inte rikta några starka ord mot dem, som vilja ha tjänsten återbesatt. Jag vill emellertid fastslå, att den avvägning, som här gjorts, är resultatet av mycket noggranna överväganden på statssekreteraravdelningarna i ecklesiastikdepartementet och finansdepartementet. Jag tror att med hänsyn till den grundlighet, som utmärkt den departementala behandlingen av denna fråga, kammaren inte precis gör sig skyldig till, låt mig säga, någon större medverkan till olycka, om kammaren här stannar för utskottets förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Skall man karakterisera årets huvudtitel och det utlåtande, som statsutskottet har avgivit i anledning av huvudtiteln, tror jag att man måste säga, att samma tendens går igenom huvudtiteln och utlåtandet som de föregående åren, nämligen en mycket stor välvilja från statsmakternas sida när det gäller de kulturella anslagen. Jag vill börja detta lilla anförande med att direkt betona detta.

Anslag till riksarkivet.

Dock ha huvudtiteln och utskottsutlåtandet en helt annan karaktär, än de haft de senaste åren. Vi veta alla, att det beror på den ekonomiska kris, som för närvarande går över landet och som gör att sparsamhet är den dygd, som nu är en av de förnämsta. Jag anser emellertid för min del — och jag tror att den uppfattningen delas av oss alla — att denna sparsamhetstendens, som måste finnas och som gör att vi ställa oss så avvisande till en allmän eller större höjning av anslagen, inte hindrar, att vi kunna ha en annan uppfattning än regeringen när det gäller små anslag, som i vår miljöbudget inte spela någon som helst roll, men med vilka man kanske skulle kunna nå betydande mål.

Vad det här gäller är återbesättandet vid riksarkivet av en förste arkivarie-tjänst, som är inrättad för länge sedan men vakanssatt för några år sedan. Jag förstår mycket väl ecklesiastikministern, då han till motivering för sin ståndpunkt säger, att det är så många andra anslag, som också äro önskliga och trängande. Detta anslag intar emellertid så till vida en särställning, som det gäller en befattning, som redan finns inrättad och som alltså redan av statsmakterna prövats nödvändig. Den ingår alltså inte i någon upprustning utan ingår i ett redan bestående system, där vakanssättningen i själva verket innebar en nedrustning.

Vad skall nu, herr talman, den förste arkivarie, som det här är fråga om, ha att göra? Det är egentligen två uppgifter, som han skall syssla med. Den ena uppgiften är — och det kan kanske intressera riksdagen att höra — att ta hand om riksdagens egna arkivalier för äldre tid. Tryckning av riksdagshandlingarna begynte i större skala först i början av 1800-talet. Före slutet av 1700-talet har det tryckts mycket litet av riksdagshandlingarna, och för äldre tid ligga dessa nu där uppe i riksarkivet och bilda stora ohanterliga volymer, som det är utomordentligt svårt att forska i genom att de i så stor utsträckning sakna register och dessutom äro placerade

enligt arkivaliska metoder, som numera anses fullkomligt föråldrade. Man har slaktat vissa stora samlingar och delat ut dem på olika avdelningar. Detta gör, att det är utomordentligt svårt att åstadkomma ett forskningsarbete, då det gäller riksdagens äldre historia. Vad man hittar i dessa handlingar är å andra sidan av största värde för kännedomen om landets inre historia. Utskottshandlingarna belysa Sveriges utveckling, ekonomiskt och politiskt, på ett sätt som är synnerligen klarläggande. Jag kan tillåta mig att yttra detta om svårigheterna att forska i de äldre riksdagshandlingarna, därför att jag under ett tiotal år sysslat med arkivforskning och därvid kommit att i stor omfattning också syssla med äldre riksdagshandlingar.

Den andra stora uppgift, som denne förste arkivarie skulle få, är att syssla med de enskilda arkiven i landet. De enskilda arkiven bli allt viktigare, därför att de offentliga protokollen nu avfattas på ett helt annat sätt än förr. De återge inte längre, som fallet var med gamla tiders protokoll, den verkliga utvecklingen och den verkliga diskussionen, utan protokollen äro stereotypiserade. Den riktiga kännedomen om vad som verkligen förekommit får man därför genom de enskilda arkiven. Till belysning av detta skall jag be att få hänvisa till de utomordentligt intressanta utredningar, som när det gäller senare tider ha gjorts av Wählstrand beträffande 1905 års svenska politiska historia och av Bruswitz beträffande 1910-talets. Det kunde vara mycket mera att säga på detta område, men jag anser att dessa exempel äro tillräckliga.

Herr talman! Genom återbesätta denna förste arkivariefattning skulle man nå ett betydande resultat med mycket små kostnader. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till reservationen.

Herr BERGH: Herr talman! Jag ber att med tillfredsställelse få inkassera ett av ecklesiastikministerns uttalanden i den

Anslag till riksarkivet.

föreliggande arkivariefrågan. Uttalandet skulle väl, fritt översatt, kunna ges den innebörden, att statsrådet inte bleve alltför ledsen, om kammaren skulle följa reservanternas förslag. Jag tillhör dem som mena, att övervägande skäl tala för att kammaren borde följa reservanterna. Jag har inte kunnat värja mig för intrycket, att när det gäller återbesättandet av denna första arkivarietjänst, har riksarkivet blivit orättvist behandlat i jämförelse med andra liknande eller motsvarande verk.

1941 och 1942 indrogos eller vakanssattes som bekant en hel del tjänster under åttonde huvudtiteln, men de allra flesta av dessa tjänster ha antingen återinrättats eller återbesatts. Vid nationalmuseum indrogs 1942 förste intendents-tjänsten, men den återinrättades 1946. Vid statens historiska museum vakanssattes en avdelningsföreståndartjänst 1942. Den återbesattes 1945. Så har det gått undan för undan.

Man måste då dra den slutsatsen, att det skulle vara vägande skäl som tala för att riksarkivet i det här avseendet skulle inta en särställning. Jag kan inte finna, att så är fallet.

Det avgörande för frågan, om tjänsten skall återbesättas eller ej, är, såvitt jag kan förstå, för det första, om tjänsten behövs eller inte och, om det är möjligt att i längden vara tjänsten förutan, ifall inte ganska stora värden läderas genom att den på personalstaten upptagna befattningen är obesatt. Jag måste resonera som så, att tjänsten faktiskt behövs, vilket de båda föregående ärade talarna för reservationen redan vitsordat. Jag kommer till den bestämda uppfattningen, att det inte är lämpligt att denna tjänst fortfarande står obesatt.

Avgörande för frågans bedömande är för det andra, om ett återbesättande skulle föregripa verkets blivande organisation. Nu har inte någon, vare sig här i kammaren eller under utskottsbehandlingen, velat invända, att ett beslut om att återbesätta denna tjänst skulle föregripa en eventuell omorganisation av rikarkivet. Var och en vet, hur alla statliga verk svälla ut. Ingen kan väl då ett

ögonblick hysa tanken, att ett verk, som är satt i utveckling och undan för undan får vidgade arbetsuppgifter, skulle kunna minska sin stab av kvalificerad personal. Hurudan än verkets organisation kommer att bli, synes det mig vara en fåfång tanke, att man vid en omorganisation av verket skulle kunna göra indragningar av det slags personal, som det här är fråga om. Så kommer jag slutligen till den punkt, som också ecklesiastikministern var inne på, när han talade om den avvägning, som hade skett inom departementet, som utskottet hade företagit och som även kammaren borde göra. Vid varje sådan avvägning finns det naturligtvis utrymme för ganska subjektiva omdömen, men det förefaller mig dock böra stå såsom ganska oomtvistligt, att vi i första hand skola se till att uppehålla de anordningar vi ha och som befunnits önskvärda och lämpliga och nödvändiga. Vid behandlingen av åttonde huvudtiteln inom statsutskottet ha vi i år, såsom redan har sagts, måst vara mycket restriktiva och göra flera avvägningar. Avvägningarna ha medfört mindre justeringar av olika slag, i regel uppåt. Under riksdagens prövning komma nu efter hand andra anslagsfrågor gällande nya områden, där vi inte riktigt veta, vilka kostnader det i längden kommer att bli fråga om. Den väsentliga riktpunkten vid alla dessa avvägningar har för mig varit, att vi i första hand skola uppehålla de anordningar vi ha, innan vi ge oss in på nya områden.

En hastig summering av synpunkterna rörande den här ifrågavarande, vakanssatta befattningen visar, att tjänsten otvivelaktigt behövs, att den icke utan stor nackdel fortfarande kan stå obesatt och att ett återbesättande rimligen inte kan anses innebära något föregripande av den kommande utredningen.

Då jag på mitt sätt gör avvägningen i detta fall, kan jag inte komma till någon annan slutsats än att övervägande skäl tala för reservationen.

Jag ber, herr talman, att även för min del få yrka bifall till den vid punkten 3:o) fogade reservationen.

Anslag till riksarkivet.

Herr PETERSSON, EMIL: Herr talman! Det kunde vara alldeles onödigt att fortsätta att tala för reservationen efter de anföranden, som nu hållits här i kammaren. Men jag vill säga att även en lekman, som en och annan gång hälsar på i riksarkivet för att bedriva forskning som hobby, snart kommer underfund med disproportionen mellan personalen vid riksarkivet och den väldiga ansvällningen av materialet under senare år. Jag tror inte de är lämpligt och välbetänt att låta denna disproportion fortsätta som hittills utan vädjar varmt till kammarens ledamöter att bifalla reservationen.

Herr ERICSON, JOHAN ERIC: Herr talman! Den nu föreliggande frågan tillhör givetvis inte de större. Endast en mindre anslagsökning skulle bli följden av ett bifall till reservanternas förslag.

Sedan ecklesiastikministern nu har framlagt sin syn på detta ärende, kan jag inskränka mig till att framhålla, att utskottsmajoritetens förslag verkligen innebär en förstärkning av personalen vid riksarkivet. Med tanke på det nu rådande ekonomiska läget har utskottsmajoriteten sökt att i denna punkt, lika väl som i så många andra, åstadkomma den nödvändiga och lämpliga avvägningen.

Jag vill inte bestrida att de skäl, som här ha åberopats till stöd för reservationen, innehålla åtskilligt som man måste respektera, men det finns ju mängder av välmotiverade önskemål från olika håll om ökade anslag både under denna och under andra huvudtitlar, och utskottsmajoriteten har ansett att man i dagens situation måste iakttaga återhållsamhet och försiktighet. Vi ha alltså ur ekonomiska synpunkter och för att inte bryta den linje, som har uppdragits även när det gäller denna huvudtitel, funnit det motiverat att följa Kungl. Maj:ts förslag.

Detta har varit den ledande tanken och den avgörande synpunkten för utskottsmajoriteten. Jag skall inte ingå på någon detaljdiskussion, utan ber endast att med hänvisning till det anförda få

yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr PAULI: Herr talman! Tillåt mig att tillägga några ord, närmast med anledning av herr Ericsons uttalande!

Herr Ericson sade att de ekonomiska synpunkterna, alltså det statsfinansiella läget, hade varit avgörande för utskottsmajoriteten. När det gäller en sak, som relativt sett har så ringa ekonomisk storleksordning som denna, är det dock knappast möjligt att göra en sådan synpunkt gällande. Om vi här i riksdagen diskutera en halv miljon eller en miljon kronor mer i anslag till idrottsrörelsen eller skyttet eller någonting liknande, då kan man ju säga att vi måste låta det ekonomiska läget bli avgörande, men när det gäller en i ekonomiskt avseende så obetydlig sak som återbesättandet av en arkivariefattning vid riksarkivet, som är högst behövlig, då kan inte den synpunkten vara avgörande. Jag förstår mycket väl att herr Ericson menar, att många bäckar små kunna göra en hel å. Men i detta fall rör det sig dock inte om någon å, herr Ericson, utan om en mycket liten bäck.

Så ber jag att få säga till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att vi på vår sida i statsutskottet äro mycket tacksamma för den behandling han på en lång rad punkter har gett frågor av kulturell vikt för vårt samhälle. Anledningen till att vi i så många fall ha kunnat vinna enighet inom utskottet har naturligtvis varit, att vi funnit Kungl. Maj:ts förslag vara väl övervägda.

Men jag fäste mig vid statsrådets formulering av sina slutord till kammaren beträffande just det här ärendet. Han menade att kammaren skulle kunna följa Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag, därför att kammaren i så fall — jag antecknade just orden — »inte skulle vålla någon större olycka». Jag tror inte heller, att kammaren på det sättet skulle vålla någon större olycka, men varför skola vi vålla någon olycka alls, om vi kunna undvika det? Om vi ge-

Anslag till riksarkivet.

nom att bifalla reservationen tillgodose ett sakligt synnerligen välmotiverat önskemål och därigenom slippa ifrån en förlängning av de olyckliga förhållanden, som härska vid riksarkivet, så tycker jag att vi borde kunna vara överens om att detta skulle vara någonting eftersträvanvärt, och jag undrar, om inte herr statsrådet innerst inne i sitt hjärta tycker detsamma.

Herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! När jag använde ordet olycka, berodde det helt enkelt på att reservanterna enligt min uppfattning ge frågan allt för stora proportioner. Här uppträdde visst i en rad från kammarens sida inte mindre än fyra talare för reservationen. För min del vill jag skriva ned ärendet till den litenhet, som det faktiskt har. Man skall inte torna upp mot-sättningarna, när man diskuterar.

Men även om det här gäller en liten fråga, är jag en aning förvånad över herr Paulis sätt att resonera, då man menar att den inte har någon statsfinansiell betydelse. Hur skulle det väl se ut, om man vid en budgetberedning sade: »Det som kostar 10 000 eller 15 000 kronor har ingen statsfinansiell betydelse, det behöva vi inte granska med samma noggrannhet som andra anslagskrav»? Man måste behandla små och stora anslag efter samma principer. Det är detta Kungl. Maj:t här har gjort, och Kungl. Maj:t har då kommit till resultat, som föreligger i åttonde huvudtiteln.

Herr **ERICSON, JOHAN ERIC**: Herr talman! Med anledning av herr Paulis anförande vill jag framhålla, att jag i mitt inlägg sade att detta var en mindre fråga och att reservanterna åberopat skäl, som man måste respektera. Den summa det gäller är ju i och för sig inte av någon avgörande betydelse, men vad jag ville peka på när jag framförde de ekonomiska synpunkterna, var den allmänna linje, som statsutskottet här har försökt att följa och som statsrådet nu har varit inne på.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! För min del har jag aldrig velat säga att detta är någon större fråga, men den kan vara viktig nog ändå. Också en ekonomiskt liten fråga kan ha sin stora betydelse, och det tror jag är fallet här.

Från utskottsmajoritetens sida sades, att riksarkivet genom propositionens och utskottsutlåtandets förslag får vissa förbättringar. Detta antecknar jag för min del med stor tillfredsställelse, kanske särskilt därför att en av dessa förbättringar står i överensstämmelse med en motion, som jag tillät mig väcka i fjol. Men just det viktiga ändamål, som här är i fråga, har inte blivit tillgodosett i propositionen och inte heller i utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera av de båda momenten av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 3 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pauli* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 51.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. II hemställt.

Punkterna 4—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Anslag till nationalmuseet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 90 600 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nordenson* (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg* m. fl. (II: 252), i vilka hemställt, att riksdagen måtte till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 109 900 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 201 och II: 252, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 90 600 kronor.

Herr **NORDENSON**: Herr talman! Kungl. Maj:t har föreslagit att till nationalmuseum för underhåll och utök-

ning av samlingarna skulle utgå ett belopp av 90 600 kronor, samma som under föregående år.

Museichefen har emellertid inkommit med förslag om en höjning med 30 300 kronor av detta anslag och påpekat, att denna summa vore erforderlig för att återställa vissa delar av samlingarna, som under evakueringen tagit allvarlig skada. Skadorna äro i vissa fall så betydande, att museichefen ansett sig böra beteckna dem såsom katastrofala.

Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna gå med på detta förslag, och jag har därför tillsammans med en kamrat i andra kammaren motionerat om att riksdagen måtte höja det här ifrågavarande anslaget med åtminstone något belopp. På basis av vissa uppgifter, som lämnats oss, ha vi kommit fram till den uppfattningen, att det mest oundgängliga behovet skulle kunna täckas genom en anslagshöjning på 19 300 kronor. Utskottet har inte ansett sig kunna vara med om ens denna anslagshöjning, vilket jag finner synnerligen beklagligt. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till att det nuvarande anslaget skulle kunna fördelas på ett sådant sätt, att man inom anslagets ram kan tillgodose det nytillkomna kravet. Detta innebär emellertid att museet skulle tvingas att i mycket hög grad skära ned den del av anslaget, som nu användes för inköp av konstverk, bland annat sådana av nu levande konstnärer. Museichefen har beräknat att ungefär 30 000 kronor böra användas för nyförvärv av konstverk i allmänhet och 35 000 kronor för inköp av levande konstnärers verk. Museet blir nu nödsakat att göra kraftiga nedskärningar på bägge dessa poster för att tillgodose det exceptionella behov av restaureringsarbeten, som uppstått på grund av evakueringen. Detta innebär bland annat att de levande konstnärer, som museet eljest skulle kunna förvärva konstverk av, berövas möjligheten att få sina verk införlivade med museet. Detta är en betänklig konsekvens av den uppkomna situationen och begränsar i hög grad nationalmusei möjligheter att fylla sin uppgift.

Anslag till stipendier för diakoner.

Jag måste därför livligt beklaga, att utskottet inte har ansett sig kunna gå med på vårt förslag, och jag vill allvarligt understryka önskemålet att nödiga medel i fortsättningen måtte anslås för dessa särbehov, som uppkommit genom exceptionella förhållanden, så att museets redan nu mycket knappa anslag för nyförvärv inte i fortsättningen sålunda beskäras. Det är ett krav av hög angelägenhetsgrad.

Jag har i nuvarande läge, herr talman, intet särskilt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 21—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Anslag till stipendier för diakoner.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte såsom Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Hesselbom, Mårtensson* i Uddevalla, *Wallentheim, Lindholm, Åkerström* och *Thapper* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågakarande förslag.

Herr **HESSELBOM**: Herr talman! Statsutskottet yrkar i denna punkt bifall till förslaget i den kungl. propositionen att anvisa ett belopp av 10 000 kronor för budgetåret 1949/50 såsom bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

Man kan givetvis säga, att denna fråga är mycket liten, och den kan nog anses vara mindre än den fråga, som har diskuterats tidigare här i dag. Med utgångspunkt från departementschefens

erinringar nyss om betydelsen av att granska även anslagskrav på 10 000 eller 15 000 kronor, skulle man å andra sidan ur statsfinansiell synpunkt kunna ha en del att säga också då det gäller detta anslag. Jag skall emellertid inte göra detta.

Då jag i statsutskottet inte har kunnat dela utskottsmajoritetens uppfattning, har det inte så mycket berott på önskemålet att man i dagens situation skall vara sparsam, utan mera på att jag är mycket tveksam om lämpligheten av detta anslag. Anslaget tillkom ju i fjol och motiverades då med att de diakoner, som utbildas vid svenska diakonanstalten, vore användbara och utförde ett gott arbete också på det sociala området. I propositionen redovisades inga som helst uppgifter om kursplaner eller utbildningsmål för denna anstalt, och det var för den utomstående mycket svårt att över huvud taget skapa sig en uppfattning om värdet av denna utbildning ur social synpunkt.

Det enda, som anfördes i propositionen, var ett yttrande från socialstyrelsen. I detta framhöll styrelsen önskvärdheten av »en sådan omläggning av undervisningen vid anstaltens sociala linje, att undervisningen i de sociala ämnen kommer att bliva i huvudsak likvärdig med undervisningen å socialinstitutens motsvarande linjer». Huruvida en sådan omläggning har kommit till stånd framgår inte vare sig av propositionen eller av utskottets utlåtande i år.

Nu är det ju så, att samhället har tillskapat särskilda anstalter för utbildningen av socialarbetare, nämligen de socialpolitiska instituten. Jag har den bestämda uppfattningen, att därest vi ha råd att offra ytterligare 10 000 kronor för att främja utbildningen av socialarbetare, så göra dessa pengar betydligt större nytta, om de användas vid de socialpolitiska instituten för stipendier eller på annat sätt. Därför har jag i utskottet inte kunnat biträda majoritetens uppfattning, utan har tillsammans med fem andra ledamöter av utskottet från dessa utgångspunkter yrkat avslag på den kungl. propositionen.

Jag ber med det anförda, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen under denna punkt.

Herr PAULI: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren själv har erinrat om, avgjordes denna fråga i sak vid föregående års riksdag. Både inom utskottet och i kamrarna voro ju meningarna då ganska delade om huruvida man verkligen på diakonanstalten borde lägga en sådan uppgift, som egentligen tillhör socialinstituten.

I debatten underströks den förutsättning, som socialstyrelsen hade angivit i sitt yttrande och som herr Hesselbom riktigt har påmint om. Jag saknar i likhet med herr Hesselbom kännedom om i vad mån det uttalade önskemålet blivit uppfyllt, men jag har inte hört något som skulle tyda på att detta inte skett. Liksom andra, som i fjol voro rätt tveksamma i denna fråga, har jag ansett att det inte finns riktigt sakliga skäl för att i år yrka avslag, sedan riksdagen beviljat anslag för ändamålet.

Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, som uttalades redan i fjol, att den utbildning för socialt arbete, som ges på denna sidoordnade linje, blir så tillfredsställande som möjligt både ur sociala synpunkter och med tanke på de övriga bildningskrav, som måste ställas på socialarbetare av detta slag.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet QUENSEL: Herr talman! Såsom förut erinrats, beviljades ju detta anslag av förra årets riksdag, och det föreslås i år utgå med oförändrat belopp.

Förhållandena äro precis desamma i år som de voro i fjol. Anslaget avser ju utbildning av diakoner för såväl socialvård som kyrklig verksamhet. Efterfrågan på diakoner har varit mycket stor för båda verksamhetsområdena, och varmt erkännande har givits åt diakonernas verksamhet även från auktorita-

titivt håll. Socialstyrelsen har förra året i sitt tillstyrkande av anslaget givit ett stort erkännande åt diakonernas betydelsefulla sociala verksamhet.

Diakonanstalten har, enligt vad som försäkrats mig, gått i författning om att utbildningen skall bli i möjligaste mån likvärdig med den, som ges på motsvarande linje vid socialinstituten. Det kommer naturligtvis också att kontrolleras, att så verkligen blir fallet.

Jag ber att få uttrycka den förhoppningen, att riksdagen måtte följa utskottet och således icke finna anledning att frångå sitt i fjol fattade beslut. Jag tror att diakonernas uppoffrande och välvitsordade verksamhet kan vara värd det erkännande, som ligger i beviljandet av detta dock ganska måttliga anslag.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Eftersom jag i någon mån har haft att göra med dessa frågor och blivit tagen till råds då det gäller planläggningen av den här ifrågavarande undervisningen, skulle jag vilja något redogöra för hurudant läget nu är.

Utbildningen omfattar sammanlagt fyra år och är under första året gemensam för de blivande diakonerna både på församlingslinjen och på den sociala linjen. Andra året är helt upptaget med praktiskt arbete, i vad gäller den sociala linjen på olika socialvårdsinstitutioner. Därefter följa två år av uteslutande teoretisk utbildning. Jag har framför mig programmet och planen för denna utbildning. Jag kan inte här ingå på någon närmare redogörelse, men jag vill framhålla att diakonanstalten har strävat efter att i möjligaste mån komma i paritet med socialinstituten. Så långt jag kan bedöma saken, har man också väl lyckats i detta hänseende.

Vad beträffar lärarkrafterna kan jag nämna, att utom de fast anställda lärarna finnes för de sociala frågorna en rad tillfälliga lärare, hämtade från olika ämbetsverk och myndigheter, som ha hand om tillämpningen av socialvårdslagstiftningen. Man finner där byråche-

Ang. statlig kreditgaranti för vissa studielån.

fer eller andra tjänstemän från bostadsstyrelsen, socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, pensionsstyrelsen, hälsovårdsnämnden i Stockholm, statens institut för folkhälsan o. s. v. Jag tror inte man kan tänka sig att nå längre på detta område, och man bör kunna utgå ifrån att diakonerna, med den utbildning som här kommer att ges, skola bli synnerligen skickade för sina uppgifter.

I det sammanhanget skulle jag också vilja påpeka — eftersom det nog understundom råder ett missförstånd på den punkten — att diakonanstalten ingalunda bör betraktas såsom någon inträngling eller nybörjare när det gäller undervisning i socialvård. Tvärtom är det ju så, att både diakonanstalten på Sköndal och diakonissanstalten på Ersta ha varit pionjärer då det gäller att bibringa teoretisk undervisning åt människor, som äro sysselsatta i socialvård.

Då socialstyrelsen i fjol gav ett mycket högt erkännande åt diakonanstaltens verksamhet, tänkte man förmodligen delvis på den utomordentliga insats, som diakonerna ha gjort på alkoholistvårdens område. Diakonanstalterna hörde till de första som startade en kurverksamhet för alkoholist.

Jag är övertygad om att socialvårdsarbetet vinner på en viss differentiering. Det faller av sig självt att den undervisning, som här bedrivs, vilar på en direkt kristlig grund, men detta bör inte vara ägnat att inge betänkligheter, utan bör tvärtom enligt min mening bidra till att göra de utbildade elevernas framtida verksamhet ännu rikare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Sten* och *Näsström*.

Herr **HESSELBOM**: Herr talman! Efter de klarläggande anföranden som hållits efter mitt första anförande och särskilt det av herr Göransson, skall jag villigt erkänna, att frågan har fått en bättre belysning. Jag sade ju i mitt första an-

förande, att man inte vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet har redovisat något om anstaltens kursplaner, utbildningsmål o. s. v.

Men trots allt är jag ändå inte alldeles övertygad om att inte detta anslag skulle kunna komma till bättre nytta, om det hänförde sig till de anstalter, som samhället självt har inrättat på detta område, nämligen de socialpolitiska instituten.

Jag ber alltså, herr talman, att trots de nu lämnade upplysningarna få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 52—132.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 133.**Ang. statlig kreditgaranti för vissa studielån.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kostnader för statlig kreditgaranti för vissa studielån för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Bergh* (I: 140) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. (II: 173), i vilka hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits av 1946 års utredning om den högre utbildningens demokratisering — studentsociala utredningen — i dess den 5 november 1948 avgivna betänkande, utfärda erforderliga bestämmelser angående statlig kreditgaranti för lån åt studerande, som ämna-

Ang. statlig kreditgaranti för vissa studielån.

de avlägga akademisk eller därmed jämförlig examen, samt att riksdagen måtte till kostnader för statlig kreditgaranti för studerande för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 140 och II: 173, till Kostnader för statlig kreditgaranti för vissa studielån för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Bergh*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **BERGH**: Herr talman! Den förevarande punkten avser anslag till statlig kreditgaranti för vissa studielån. Jag har tillåtit mig att till utskottets utlåntande på denna punkt foga en blank reservation för att få tillfälle att beröra en fråga, som har tilldragit sig allmän uppmärksamhet och som jag tror påkallar ganska snara åtgärder.

Bakgrunden är den för oss alla väl kända bristen på akademiskt utbildat folk, i all synnerhet den brist på akademiskt utbildade lärare, som börjar framträda allt mer och mer. Den redan ganska allvarliga bristen på akademiskt utbildade lärare kommer, så vitt man nu kan se, även vid ett bibehållande av nuvarande skolorganisation att inom få år bli åtskilligt förvärrad. Nu planeras ju också särskilt för landsbygdens vidkommande en utvidgning av vårt skolväsen i sådan riktning, att ökade möjligheter skapas för studerande ungdom att närmare hemmet få en mot realskolans bildningsmål svarande utbildning. När det alltså är meningen att sprida realskoleutbildningen i vidare kretsar, är en av de allra viktigaste förutsättningarna för att det önskemålet skall kunna förverkligas, att även akademiskt utbildade lärare komma att stå till buds.

Nu är det uppenbart, att anledningarna äro flera till att denna brist har uppkommit och att den, även med bibehållande av nuvarande skolorganisation,

synes komma att bli värre än den för dagen är. Det är inte bara så, att expansionen på detta område i och för sig kommer att kräva mera folk, utan söker man efter orsakerna till den rådande bristen måste man nog ägna uppmärksamhet också åt det förhållandet, att de ekonomiska framtidsutsikterna för en universitetsstudent, som vill bli lärare, inte te sig så gynnsamma, att de i och för sig äro lockande. De löner, som utbetalas till akademiskt utbildade lärare, äro icke sådana, att de inom skälig tid medge amortering av det nedlagda studiekapitalet. Detta förhållande har fått ännu större räckvidd genom den pågående penningvärdesförsämringen, som gör att lönerna i förhållande till levnads-kostnadernas stegring äro betydligt mindre värda nu än tidigare. Därtill kommer, att skattetrycket undan för undan har ökat, så att möjligheterna att förränta och amortera studieskulden eller studiekostnaderna med de löner, som erbjudas, ha blivit betydligt mindre än förut. Det är också ett bekant faktum, att penningvärdesförsämringen har medfört, att studiekostnaderna i och sig undan för undan ha ökat. Det är stor skillnad på vad en akademisk examen kostar nu och vad samma examen kostade bara för några år sedan. Också i ett annat hänseende har en försämring inträtt på detta område: föräldrar, som tidigare kunnat hjälpa sina barn, kunna inte längre göra det i samma utsträckning, därför att inte heller deras löner eller penninginkomster nu ha samma värde som tidigare. Skattetrycket verkar så hårt också på den sidan, att den studerande ungdomens möjligheter att få hjälp genom föräldrar och anhöriga ha blivit mindre och mindre.

Allt detta har fått till följd, att den studerande ungdomen mer och mer är hänvisad till att finansiera sina studier genom lån, och när lånesummorna stiga på grund av penningvärdesförsämringen, bli svårigheterna att få borgen betydligt större än de tidigare varit.

Detta är, skulle jag tro, det aktuella läget och några av orsakerna till det.

Om någon tid får kammaren tillfälle

Ang. statlig kreditgaranti för vissa studielån.

att diskutera en proposition, som gäller läroverkens personalstater. I denna proposition har föredragande departementschefen föreslagit en utökning av antalet ordinarie tjänster, och han har med full rätt framhållit, att detta är ett sätt att göra läroverkslärarbanan mera lockande. Men ingalunda är detta medel tillräckligt. Redan den omständigheten, att den studentsociala utredningen satts i gång, pekar ju på att man har ansett andra åtgärder erforderliga. Denna utredning, som avgav sitt betänkande i slutet av förra året, har föreslagit en hel rad åtgärder, som skulle göra det lättare för den akademiskt studerande ungdomen. Utredningen har diskuterat studielön, stipendier, studentbostäder, studentmatsalar, resebidrag o. s. v. Men i förgrunden har stått frågan om vidgade möjligheter att erhålla studielån genom att staten på något sätt skulle ikläda sig borgensförbindelser. Det skulle alltså bli ett slags statlig kreditgaranti av samma art som redan tillämpas, då det gäller sådana som ha avlagt akademisk examen. Redan i direktiven för utredningen har man framför allt pekat på den utvägen, och de sakkunniga ha utförligt uppehållit sig vid denna fråga. I hittills inkomna remissutlåtanden — jag tänker speciellt på det av studenterna själva avgivna utlåtandet — har man särskilt uttalat sig för en sådan form av kreditgaranti.

Detta sakkunnigbetänkande är alltså ett föremål för remissbehandling, men under avbidan på att en rad åtgärder skulle föreslås från Kungl. Maj:ts sida ha fröken Andersson och jag i denna kammare och herr Håstad m. fl. i andra kammaren tillåtit oss att i en motion bryta ut just den punkt, som avser statlig kreditgaranti. Vi ha gjort det därför, att denna hjälpform är förhållandevis ringa komplicerad och framför allt kostar staten mycket litet. Kostnaderna för statens vidkommande hänföra sig dels till administrationen och dels till de förluster, som kunna uppkomma på dessa borgensförbindelser. Och framför allt ha vi velat bryta ut denna punkt därför, att åtgärder enligt vår mening ganska snart

måste sättas in på detta område och alltså bereda omedelbar hjälp. Vi yrkade i vår motion, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t »att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits av 1946 års utredning om den högre utbildningens demokratisering — studentsociala utredningen — i dess den 5 november 1948 avgivna betänkande, utfärda erforderliga bestämmelser angående statlig kreditgaranti för lån åt studerande, som ämna avlägga akademisk eller därmed jämförlig examen». För att täcka de eventuella riskerna under första verksamhetsåret föreslogo vi ett anslag av 10 000 kronor.

Nu har statsutskottet efter vanlig parlamentarisk praxis menat, att man inte skall fatta beslut i denna fråga, förrän remissbehandlingen blivit klar och Kungl. Maj:t haft tillfälle att överblicka ärendet i hela dess omfång. Det är ett mycket respektabelt skäl, som anknyter till goda riksdagstraditioner. Men å andra sidan har man i denna fråga anledning att säga, att medan gräset gror, dör kon.

Jag har inte velat framhärda så långt, att jag till utskottets utlåtande fogat en reservation med yrkande om bifall till motionen. Jag har avstått från detta, inte därför att jag ej skulle anse det sakligt betingat, utan därför att jag under utskottsbehandlingen fann det utsiktslöst att nu nå ett positivt resultat.

Jag har i stället inskränkt mig till att avge en blank reservation, och jag skulle vilja låta den motivering, som jag nu har anfört för min reservation, mynna ut i ett uttalande av det önskemålet, att vad som i detta hänseende har föreslagits av studentsociala utredningen — och som jag förmodar behärtas av departementschefen — om möjligt redan vid nästa års riksdag skall få till resultat ett konkret utformat förslag från Kungl. Maj:t. Jag är medveten om att i nuvarande ekonomiska läge inte allt det kan förverkligas, som har föreslagits av utredningen, men jag uttrycker förhoppningen att åtminstone den del av de sakkunnigas arbete, som gäller den snabbt verkande, förhållandevis billiga

och, skulle jag tro, även jämförelsevis riskfria anordningen med en utvidgning av den statliga kreditgarantien, skall kunna ge resultat redan nästa år i form av en kungl. proposition, som förelägges riksdagen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr PAULI: Herr talman! Då reservanten inte har framställt något yrkande, skall jag nöja mig med att under hänvisning till motiveringen i utskottets utlåtande yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 134—205.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 206.

Anslag till anordnande av skolmältider.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herrar *Olofsson* och *Svedberg* väckt motion (I: 94), vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en översyn av statsbidragsbestämmelserna rörande skolmältider därhän att större hänsyn toges till det förhållandet, att kostnaderna för skolmältider ställde sig betydligt högre i skolor med ett ringa barnantal än i större skolor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. väckt motion (II: 259), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att kommunernas bidrag till anordnande av skolmältider skulle beräknas efter bidragsunderlag på 70 öre per måltid samt att till bidrag för anordnande av skolmältider för budgetåret

Anslag till anordnande av skolmältider.
1949/50 skulle anvisas ett förslagsanslag av 16 550 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 259, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor;

b) i anledning av motionen I: 94 och med hänsyn till vad utskottet under punkten anför, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en översyn av bestämmelserna i gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolmältider och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr NORLING: Herr talman! I andra kammaren har väckts en motion om statsbidraget till skolmältider, under tecknad av herr *Holmberg* m. fl.

Anledningen till motionen är den, att den inträffade prisfördyringen på livsmedel nu helt måste betalas av kommunerna. I de nu gällande grunderna för statens bidrag till anordnande av skolmältider utgår man nämligen från ett pris av under 60 öre per serverad måltid. Den utredning, som företagits av skolöverstyrelsen, visar emellertid att kostnaderna under läsåret 1947/48 voro över 60 öre per måltid inom inte mindre än 84,9 procent av de undersökta skoldistrikten och över 70 öre i 61,3 procent av distrikten. Detta betyder, att kommunerna få bidraga med allt större och större belopp till skolmältiderna, och Kungl. Maj:ts och utskottets förslag innebär, att kommunerna få betala inte mindre än 2 550 000 kronor mera för skolmältiderna än vid bifall till den av herr *Holmberg* m. fl. väckta motionen. Den linje utskottet följt betyder i själva verket, att staten mer och mer flyttar över kostnaderna för sina sociala reformer på kommunerna.

I motionen av herr *Holmberg* m. fl. har yrkats att riksdagen måtte besluta,

Anslag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

»att kommunernas bidrag till anordnande av skolmåltider skola beräknas efter bidragsunderlag på 70 öre per måltid samt att till bidrag för anordnande av skolmåltider för budgetåret 1949/50 anvisas ett förslagsanslag av 16 550 000 kronor».

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till detta yrkande.

Herr PAULI: Herr talman! Jag ber att med hänvisning till utskottets motivering få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förändrades av bifall till motionen II: 259; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 207—226.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 227.**Anslag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning.**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, för budgetåret 1949/50 anvisa

a) till Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett reservationsanslag av 145 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.: Handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett förslagsanslag av 340 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Bergh*, *Svensson* i Grönvik och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, för budgetåret 1949/50 anvisa

a) till Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett reservationsanslag av 135 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.: Handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett förslagsanslag av 170 000 kronor.

Herr BERGH: Herr talman! Förevarande punkt avser anslag till anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning i engelska i vissa folkskolor.

Jämte ett par andra ledamöter i utskottet har jag i denna fråga velat fara något försiktigare fram än skolkommissionen, skolöverstyrelsen och departementschefen. Jag har gjort detta därför att jag fruktar att om den försöksverksamhet, det här gäller, får en så stor omfattning, som nu förordas av utskottsmajoriteten, vilken anslutit sig till förslaget i propositionen, löper man vissa risker för ett misslyckande. Då organisationen av vår framtida skola är beroende av hur dessa försök utfalla, har jag för min del ansett det ytterst angeläget, att de anordnas och få fortgå under betryggande former.

Denna försöksverksamhet har pågått några år. Läsåret 1945/46 pågingo försök med omkring 500 skolbarn. De utvidgades under läsåret 1947/48 till att omfatta cirka 1 000 barn. Nu föreslås en ytterligare utvidgning, så att försöksverksamheten skulle komma att omfatta 5 000 barn i cirka 500 skolor. Meningen är, att försöken framför allt skola anordnas i B¹- och B²-skolor. Man tänker sig en utvidgning inte bara i fråga om deltagarnas antal, utan också en utvidgning på det sättet, att inte såsom hittills bara lärjungar som äro utvalda med hänsyn till sin studiebegåvning skola deltaga utan även andra lärjungar.

Utskottets förslag grundar sig ytterst på en hemställan från skolkommissionen. Skolkommissionen hade tänkt sig två alternativ i fråga om omfattningen av försöken. Enligt det ena alternativet

Anslag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

skulle försöken omfatta 2 500 barn mot 1 000 förra året och enligt det andra 5 000 barn.

Samtidigt har kommissionen tänkt sig att nya vägar skulle prövas, då det gäller undervisning i engelska. Man tänker sig en målförskjutning så till vida, att huvudvikten mer än hittills skall läggas vid färdigheten att tala det främmande språket och att förstå det talade främmande språket. De schema-tekniska problem, som kunna uppstå vid en dylik omläggning, vill man också studera.

Skolkommissionen har för sin del förordat det större alternativet, liksom skolöverstyrelsen, departementschefen och även utskottet.

När jag för min del är av den uppfattningen, att man tills vidare bör nöja sig med det mindre alternativet, är det inte därför, att jag inte anser, att ju större omfattning ett försök får, desto snabbare kan man dra slutsatser. Det är uppenbart, att så är fallet. Men jag kan inte komma ifrån, att även en försöksverksamhet, som omfattar 2 500 barn och 250 skolor, måste anses bli representativ och medgiva slutsatser. Jag går så långt att jag anser, att detta även måste vara skolkommissionens mening, ty annars hade skolkommissionen över huvud taget icke framfört detta alternativ. Den har förordat det större alternativet men har dock framlagt två alternativ, och man kan icke framföra två alternativ och samtidigt mena, att det ena är uteslutet.

När jag, som sagt, tillhör dem som vilja fara försiktigare fram så är det därför att jag räknar med att vissa risker äro förknippade med den föreslagna utvidgningen. Meningen är ju att denna undervisning skall vara en kombinerad korrespondens- och radioundervisning med handledare som skola hjälpa lärjungarna till rätta. Jag tänker mig, att man inte kommer ifrån, att dessa barn, som lyssna på radio och läsa i sina korrespondenshäften, själva måste försöka efterbilda de främmande språkljuden, och även om de ha grammofoonskivor till hjälp förefaller det mig vara

alldeles nödvändigt, att de lärare, som handleda denna undervisning, själva äro mäktiga ett tillfredsställande uttal, så att läraren kan hjälpa barnen till rätta under deras uttalsövningar. Därav drar jag den slutsatsen, att man för att dessa försök inte skola misslyckas noga bör se till att försöken endast anordnas i sådana skolor, där man har kompetenta handledare för denna undervisning.

Jag ser, att min vän herr Pauli sitter och gör anteckningar, och jag tar för givet, att han om några minuter kommer upp för att polemisera mot vad jag nu har sagt. Jag skall därför begagna tillfället att fråga honom som språkman och språklärare, huruvida han inte anser det nödvändigt, eller i varje fall i högsta grad angeläget, för att man skall nå ett tillfredsställande resultat av denna undervisning, att handledarna själva ha ett tillfredsställande uttal, så att de kunna rätta barnen under övningarna, och huruvida inte, därest denna förutsättning icke finns, denna grundläggande undervisning i engelska kan komma att bli tämligen misslyckad. Jag skulle hålla före, att herr Pauli också ger mig rätt i att även förskjutningen av studiemålet, så att huvudvikten lägges vid förmågan att tala och förstå det främmande språket, gör det icke mindre angeläget att man vid dessa försöks anställande ser till, att man har tillgång till kvalificerade handledare.

Det är ju inte så, att resultatet av denna språkundervisning kommer att undgå en offentlig prövning. Tvärtom hoppas och förmodar jag att de elever, som det nu är fråga om, i varje fall en stor del av dem, komma att söka sig in i realskolor eller i varje fall gå vidare. De offentliga prövningar, som då anställas, komma att visa, huruvida den grundläggande undervisning, som har meddelats, varit tillfredsställande.

Under sådana förhållanden förefaller det mig som sagt försiktigast, att man inte utvidgar denna försöksverksamhet mera än tillgången på handledare medger. Enligt en uppgift, som jag fick här-omdagen från i högsta grad tillförlitligt håll, skulle här i landet för närvarande

Anslag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

finnas cirka 2 000 folkskollärare med behörighet att undervisa i engelska. Dessa försök skola emellertid, som det heter i skolkommissionens framställning, omfatta övervägande B¹- och B²-skolor. Jag vågar inte ha någon mening om huruvida det i B¹- eller B²-skolor kan finnas 500 lärare, behöriga att undervisa i engelska. Skolkommissionen eller de handlingar, som stått utskottet till buds, ha på denna punkt icke lämnat oss någon upplysning. Jag kan nämligen aldrig drömma om att jag här i debatten skall få höra, att meningen är att anställa dessa försök med okvalificerade handledare. Den synpunkten framskyntade under den diskussion, som fördes i utskottet, men jag skulle för min del anse, att ett sådant tillvägagångssätt vore lättsinnigt. Med tanke på det värde, som en utvidgad språkundervisning i folkskolorna skulle komma att få inte minst för landsbygden, tycker jag att man på det håll, där man speciellt gör sig till tolk för landsbygdens intressen, borde vara angelägen att iakttaga en viss försiktighet. Om försöken skulle misslyckas, kan man visserligen lära en del av misstagen, men det är också självklart, att dylika misslyckanden inte befrämja en utvidgning av detta slags undervisning till landsbygden.

Det är dessa och liknande skäl, herr talman, som gjort att jag, när jag nu i den mån jag förmår vill vara med om att sprida dessa bildningstillfällen, anser det ganska angeläget att man går försiktigt fram. Skulle man emellertid, för att fylla den brist på upplysning vi hittills fått, från tillförlitligt håll kunna göra gällande, att det finns tillgång på kvalificerade handledare, faller givetvis hela mitt resonemang. Men så länge detta inte påstås och än mindre gjorts trovärdigt, måste jag av omsorg för undervisningen i framtiden ansluta mig till dem som mena, att det kan anses vara ett gott steg för tillfället, om vi nu utvidga omfattningen av försöken från 1 000 till 2 500 lärjungar.

Det pågår för närvarande bland lärarna ett livligt arbete för att skaffa sig behörighet att undervisa i engelska.

Enligt mitt förmenande bör försöksverksamheten inte utvidgas i snabbare takt än tillgången på kvalificerade handledare medger.

Med denna motivering, herr talman, har jag velat ansluta mig till den avvikande mening, som fördes fram inom avdelningen och sedermera fick formen av en reservation i statsutskottet. Jag ber således att på denna punkt få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Båda de alternativ, som här föreligga, emana ju från 1946 års skolkommission. Det säger sig emellertid självt, att vi inom skolkommissionen äro angelägna om att få denna försöksverksamhet så omfattande som möjligt för att lättare och raskare kunna draga bestämda slutsatser om betydelsen av denna undervisningsform.

Herr Bergh har här sagt, att han är tveksam om huruvida det kan finnas tillräckligt med kvalificerade handledare för denna undervisning och huruvida försöken över huvud taget kunna genomföras i den större omfattning, som utskottet har förordat. Jag ser denna sak på det sättet, att när man nu genom dessa försök söker att få svar på så många frågor som möjligt samtidigt och så snabbt som det låter sig göra, är det mindre alternativet inte tillfredsställande. Vi ha ju dock ett så pass stort antal handledare i landet, att jag inte kan tänka mig annat än att det skall vara tillräckligt för att medge de större försökens genomförande under fullgoda förhållanden. Men sedan är det ju även meningen att vi när det gäller handledarna tänkt oss litet olika stora kvalifikationskrav. Att man skulle sätta in alldeles okvalificerade krafter, såsom herr Bergh ett slag befarade, kan väl knappast komma i fråga. De försök, som nu pågått ett par års tid, ha dock, såvitt man kan bedöma, lett till ganska goda resultat även med mindre kvalificerade handledare, men det är klart, att härvidlag ha vi ännu inte ett tillräck-

Anslag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

ligt material att bygga på, och det är det vi vilja få fram så fort som möjligt.

Om jag dessutom nämner, att mening- en ju är att göra en differentiering även i fråga om klassernas storlek och elev- materialet, så att vi skola ha vissa försök med hela klasser och andra försök med ett mera utplockat material, står det klart, att omfattningen av försöken inte får vara för liten.

Det allra mest vägande skälet för det större försöket torde emellertid vara, att det skulle kunna omfatta samtliga inspektionsområden i riket. Vi ha ju över 50 sådana, och det betyder alltså, att enligt det mindre alternativet skulle omkring 50 elever från varje inspektions- område få deltaga, men dubbelt så många enligt det större alternativet. Över huvud taget få vi väl säga, att det inte är möjligt att genomföra försök över hela landet enligt det mindre al- ternativet. Såsom har påpekats av skol- kommissionen, är det vidare synner- ligen önskvärt, att materialet insamlas från ur geografisk och social synpunkt olikartade områden. Med hänsyn därtill synes det åtminstone mig synnerligen önskvärt att försöken komma att om- fatta hela riket.

Hela denna undervisning kommer otvivelaktigt att få mycket stor betydelse för landsbygdens skolväsende, oav- sett hur pass kraftig utbyggnad av det- samma man kan komma att besluta sig för inom den närmaste tiden. Det måste emellertid vara av mycket stort värde att försöken ha framskridit så långt, att man kan rätt väl bedöma värdet av det- ta slags språkundervisning, innan man skall ta ställning till skolkommissionens förslag i dess helhet. Detta är ännu en anledning till att vi, när det nu varit möjligt för Kungl. Maj:t att pressa in ett anslag, som täcker kostnaderna för en mera omfattande försöksverksamhet, böra låta denna mera omfattande verk- samhet komma till stånd.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PAULI: Herr talman! Inom ut- skottet har det icke rätt skilda mening-

ar om önskvärdheten i att söka nå det viktiga mål, som dessa försök avse att bereda vägen till, nämligen att i Sveri- ges folkskolor och för praktiskt taget alla Sveriges skolbarn öppna undervis- ning i engelska. Jag anser det engelska språket vara ett så viktigt internationellt hjälpmedel, att om det funnes någon möjlighet för exempelvis den kulturella världsorganisation, i vilken det har fö- reslagits att också Sverige nu skall in- träda, nämligen Unesco, att få in detta språk i alla världens skolor, i varje fall så långt som Unescos inflytande sträc- ker sig, skulle jag hälsa detta med stör- sta tillfredsställelse.

Här gäller det emellertid endast vårt eget land, och de, som i likhet med mig inom utskottet ha gått in för Kungl. Maj:ts förslag, ha resonerat som så, att ju vidare ramen är för denna fortsatta försöksundervisning med hjälp av radio och gramfon samt handledare, desto rikare blir också det erfarenhetsmate- rial man får in, och desto bättre översikt bör man kunna få över de praktiska möjligheterna för denna undervisnings- form. Detta har ju också å skolkommis- sionens vägnar nyss utvecklats av herr Persson i Skabersjö. Den saken behöver jag alltså inte säga så mycket om.

Det som gör herr Bergh tveksam, huruvida man nu bör ta steget fullt ut och vidga ramen för försöken till att om- fatta 5 000 skolbarn, eller huruvida man tills vidare skall stanna vid hälften, tycks i främsta rummet vara hans far- hägor för att det inte skall finnas till- räckligt med skickade handledare för en så stor barnaskara.

Herr Bergh ställde i detta samman- hang vissa frågor till mig. Han ville, om jag fattade honom riktigt, att jag med ledning av min erfarenhet såsom språk- lärare skulle svara på frågan, om det inte är mycket viktigt att man just på begynnelsestadiet lär in ett såvitt möj- ligt korrekt uttal. På det kan jag inte svara annat än att det i ett sådant språk som engelskan är synnerligen viktigt, att uttalet från början inte felriktas, ty det är svårare att korrigera ett felriktat uttal än att hos nybörjare inlära ett rik-

Anslag till bidrag till studieförbund.

tigt sådant. Därmed har jag inte uttalat någon mening om hur pass stora möjligheterna äro att få ett tillräckligt antal kapabla handledare för dessa skolförsök. Det är ju riktigt som herr Bergh säger, att det inte räcker med att låta barnen lyssna till radio eller gram-mofonskivor. Grammofonundervisningen har dock den stora fördelen, att skivorna kunna spelas om igen många gånger, medan man vid radioundervisningen är bunden vid den tid, som är utmätt till densamma. Under alla förhållanden måste det emellertid finnas någon som kontrollerar, att barnen på ett riktigt sätt återge vad de hört, vare sig det gäller undervisning i radio eller med hjälp av grammofon, och därvidlag komma givetvis handledarna att spela en mycket viktig roll. Därför vill jag uttala den förhoppningen, att de handledare, som skola leda denna undervisning, äro tillräckligt kvalificerade för att i varje fall bibringa barnen ett riktigt uttal. Sedan behöva de naturligtvis inte på detta stadium vara så lärda i andra avseenden, men i detta avseende måste man hålla ganska strikt på fordringarna, ty annars kan det hela få betänkliga följder.

Jag har alltså sett saken så, att statsrådet Weijne har velat ha en så vid räjong som möjligt att anställa dessa försök inom, och sedan är det, såvitt jag kan förstå, närmast departementets och skolöverstyrelsens och i någon mån kanske också skolkommissionens sak att se till, att dessa försök anordnas på ett sådant sätt, att de ge bästa möjliga resultat.

Utskottet har för övrigt liksom skolkommissionen understrukit, att resultatet av försöksverksamheten bör noga följas genom på lämpligt sätt anordnade undersökningar. Vi hoppas alltså, att dessa kontrollundersökningar skola ge vid handen, att resultaten bli goda. Vi böra komma ihåg att detta inte bara är en försöksundervisning för vinnande av framtida mål, utan också innebär en strävan att redan nu i så stor utsträckning som möjligt utbreda undervisningen i engelska inom våra folkskolor, något

som i och för sig är synnerligen eftersträvansvärt.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 227, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 228—301.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 302.

Anslag till bidrag till studieförbund.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 550 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förchäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson* m. fl. (I: 41) och den andra inom andra kammaren av herr *Bladh* m. fl. (II: 30), i vilka hemställts, att förevarande anslag, som för innevarande budgetår anvisats med 500 000 kronor, måtte höjas med 229 700 kronor till 729 700 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 41 och II: 30, till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 550 000 kronor.

Herr **PERSSON, IVAR**: Herr talman! Trots att jag inte har reserverat mig under ifrågavarande punkt, ber jag att såsom motionär i den här behandlade frågan få säga några ord.

När riksdagen för två år sedan beslöt en högst väsentlig utökning av anslaget till bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader, var detta ett mycket värdefullt beslut för hela vårt folkbildningsarbete. Den i dagens läge nödvändiga återhållsamheten på det ekonomiska området har emellertid åstadkommit, att detta beslut inte har kommit att fullt träda i kraft. Man avsåg då att till 50 procent bidra till vissa kostnader i studiearbetet, men i själva verket har bidraget därtill knappast blivit 40 procent av kostnaden. Det beslut, som riksdagen nu går att fatta, innebär med hänsyn till den utveckling, vari bildningsarbetet för närvarande är stätt, att statsbidraget måhända inte kommer att täcka mer än 30 procent av kostnaderna, och det blir naturligtvis litet svårt för bildningsförbunden att under sådana förhållanden utveckla verksamheten på ett sätt som motsvarar vad som avsågs vid beslutets fattande för två år sedan.

Anslag till bidrag till studieförbund.

Det förslag, som motionen innefattar och som överensstämmer med skolöverstyrelsens förslag, vill jag här karakterisera såsom synnerligen måttfullt. Det skulle i själva verket innebära, att studieförbunden skulle två år i efterhand få bidrag till 50 procent av sina kostnader, vilket var riktpunkten när viingo in för detta system, och man kan väl inte säga att detta är för mycket begärt.

Att det i alla fall nu i utskottet inte har ställts något yrkande om bifall till motionen beror ju på att utskottet måst beakta det allmänna statsfinansiella läget. Det kan emellertid inte hjälpas, när det nu delvis har beslutats och för övrigt ställts i utsikt beslut om ökningar i Kungl. Maj:ts förslag på ett par punkter — jag tänker närmast på vissa punkter under tionde huvudtiteln — som jag bra nära jämför med den nu här föredragna punkten, att jag tycker att utskottet nog hade kunnat tänka litet mera på att försöka få en höjning till stånd även på ifrågavarande punkt.

Då som sagt något yrkande om höjning av anslaget inte framställtts vare sig av utskottet eller i den blanka reservation, som är fogad till dess utlåtande, måste jag inskränka mig till att rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet — han är tyvärr inte inne i kammaren just nu, men jag hoppas att denna min vädjan i alla fall når honom — att försöka snarast möjligt få till stånd en ökning av anslaget på denna punkt. Jag hoppas att herr statsrådet finner det ändamål, som i denna punkt avses, så behjärtansvärt, att han, så snart det över huvud taget blir möjligt att gå in för några anslagsökningar, bör låta denna punkt komma i främsta linjen. I förhoppning därom ansluter jag mig, herr talman, i dagens läge till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 303.

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 304.***Anslag till undervisningsverksamhet
m. m. för nykterhetens främjande.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 489 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 33 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck* m. fl. (I: 204) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund* i Stockholm m. fl. (II: 251), i vilka hemställts, att riksdagen ville, utöver vad departementschefen förordad, bevilja till instruktörer för nykterhetsupplysning 12 600 kronor samt till allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl. 2 700 kronor och sålunda såsom bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande anvisa tillhoppa 504 300 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Löfroth* väckt motion (II: 104), vari hemställts, att riksdagen måtte utöver det av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillstyrkta anslaget till nykterhetens främjande anvisa ytterligare 100 000 kronor, att utgå som bidrag till nykterhetssammanslutningarna för organisations- och administrationskostnader.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Utskottet tillstyrker, att förevarande anslag i enlighet med departementschefens förslag höjes med 33 500 kronor till 489 000 kronor.

Utskottet får beträffande det i motionerna I: 204 och II: 251 framställda yrkandet framhålla, att det nu med 72 500 kronor utgående beloppet till instruktörer för nykterhetsupplysning synes knappt tillmätt med hänsyn bland annat till ökade resekostnader, varför en höjning av beloppet måste betraktas så-

som i och för sig väl motiverat. Utskottet förutsätter, att när de ekonomiska förhållandena så medgiva ifrågavarande anslagspost uppräknas med skäligt belopp. Likaså synes det utskottet önskvärt, att under nyss angivna förutsättning bidraget till allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl. förstärkes. I nuvarande läge anser utskottet sig emellertid böra avstyrka bifall till motionerna I: 204 och II: 251 liksom även till motionen II: 104.

Utskottet hemställer förty, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 204 och II: 251 ävensom motionen II: 104, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 489 000 kronor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ståhl*, *Bergstrand* och *Widén* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 204 och II: 251 ävensom med avslag å motionen II: 104, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 504 300 kronor.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Under denna punkt i utlåtandet behandlar utskottet en motion som är väckt av mig jämte några andra av denna kammars ledamöter. I denna motion ha vi hemställt om två smärre höjningar i det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till nykterhetsvård. Det är inte någon som helst tvekan eller oenighet om att inte dessa två framställningar i och för sig äro mycket väl motiverade, därom uttalar sig tvärtom statsutskottet enhälligt. Frågan är blott, om man kan tillgodose dem redan under nuvarande konjunktur.

Motionen gäller som sagt två smärre anslagsförhöjningar. Den ena av dessa

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

höjningar rör bidraget till instruktörsverksamheten inom nykterhetsorganisationerna. Det belopp som i motionen ifrågasättes är 12 600 kronor och avser att bereda möjlighet att höja instruktörsarvodena i enlighet med vad skolöverstyrelsen har föreslagit. Utskottet säger direkt, att en höjning av beloppet i fråga är väl motiverad, och det förutsätter, att man, när så blir möjligt i framtiden, skall uppräknas anslagsposten med skäligt belopp.

Att jag för min del har ansett, att en uppräknning av summan bör äga rum redan nu, beror på att behovsökningen härrör av ökade resekostnader. Det gäller alltså inte alls någon principiell ökning, utan det gäller endast att hålla uppe den nivå, till vilken man en gång har kommit.

Den andra begärda höjningen rör anslaget till en allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare. Det belopp, som där ifrågasättes, är 2 700 kronor, och utskottet uttalar om detta, att utskottet anser det önskvärt, att anslaget förstärkes. Detta anslag är oförändrat jämfört med förhållandena vid tiden före kriget, och det gäller nu, om deltagarantalet i kursen skall kunna hållas oförändrat i förhållande till vad som varit fallet vid liknande kurser under de senaste åren.

Herr talman! Under betonande av att det här inte gäller några principiella höjningar utan så att säga endast omräkningar av äldre anslag i relation till de förändrade kostnaderna, tillåter jag mig att hemställa om bifall till reservationen, som också innebär bifall till motionen.

Herr PAULI: Herr talman! Som motionären redan i sitt anförande har nämnt, har utskottet skrivit synnerligen positivt beträffande dessa två anslag. Det säger, att »beloppet till instruktörer för nykterhetsupplysning synes knappt tillmätt med hänsyn bland annat till ökade resekostnader, varför en höjning av beloppet måste betraktas såsom i och för sig väl motiverad». Utskottet förutsätter vidare, »att när de ekonomiska förhål-

landena så medgiva ifrågavarande anslagspost uppräknas med skäligt belopp». Detsamma sägs angående förstärkningen av bidraget till allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl.

I nuvarande läge har utskottet emellertid inte ansett sig vara i stånd att komma längre. Man kan naturligtvis säga — som jag är säker på att nästa talare kommer att säga — att det inte hjälper med några välvilliga ord. Ja, det är inte så säkert. Jag vet, att när vi funderade på att i utskottets utlåtande skriva på detta sätt, fanns det åtskilliga ledamöter, som skakade på huvudet och sade: »Nej, nej, vi skola inte skriva så att det ser ut som om vi beställa någonting!» Men det ha vi ändå gjort här, ty detta är en typisk beställning. Det är ett sådant utskottssvar, som man ger, då man så att säga låter en fråga falla framåt. Och även om det inte innebär ett helt bifall, är det i alla fall ett ganska stort steg på vägen till ett framtida bifall, varför jag tycker att herrar motionärer borde medge, att det alltid är något som de ha vunnit.

Jag ber med anledning härav och med hänvisning till vad jag nu har anförut att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ENGLUND: Herr talman! Jag är villig att ge mitt erkännande åt utskottets välvilliga skrivning, men jag tycker, att om vi jämföra denna fråga med vissa andra anslagsposter, som vi i dag ha dryftat, borde det ha funnits skäl till ett direkt bifall. Här talades sålunda nyss om anslaget till studiecirklarna, och jag måste jämföra detta anslag till studiecirklarna, som är av en så väldig storleksordning, med anslaget till en utbildningskurs i alkoholfrågan, vari ifrågasatts en höjning av anslaget med 2 700 kronor.

Jag har haft tillfälle att studera nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet i olika hänseenden, och jag skulle vilja säga, att denna kurs är det yppersta i fråga om bildningsarbete som den svenska nykterhetsrörelsen har att bjuda sina medlemmar, och jag tror att få bildnings-

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

verksamheter i detta land ha någon därmed jämförlig bildningsform. Om jag skulle uppskatta utbytet per krona av det understöd man ger på denna punkt i jämförelse med utbytet per krona av den bildningsverksamhet, vars anslag på 500 000 kronor vi nyss dryftat, måste jag finna, att utbytet på denna punkt är ofantligt mycket högre. Vid dessa utbildningskurser fordrar man att några personer under tre veckor på sommaren binda sig till ett mycket hårt studiearbete, omfattande sex studietimmar per dag och ständiga provskrivningar. När kursdeltagarna lämna en sådan kurs, ha de tack vare den hårda undervisningsdisciplin, som förekommer på dem, fått en verklig insikt i alkoholproblemet. Även mot bakgrunden av nuvarande ekonomiska läge tycker jag — det vill jag säga gentemot herr Pauli — att man bort kunna gå med på motionärernas begäran om den obetydliga höjning av anslaget, som är betingad av att de folkhögskolor, där kursen förlägges och som tidigare ha nöjt sig med en inackorderingsavgift av fem kronor per dygn, nu påkalla en höjning därav till sju kronor.

Jag är redan av allmänna puritanska böjelser benägen att genomgående stödja regeringen i den återhållsamhet, som har visats i denna statsbudget, och jag har praktiskt taget konsekvent följt regeringen även på sådana punkter, där jag själv har personliga värden att gardera. Regeringen har inte bedömt läget strängare än att den skapat ett nytt nykterhetsanslag på ett betydligt större belopp för det samarbete, som förekommer mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen. Mot den bakgrunden måste jag säga, att det råder en olikformighet i regeringens och utskottets behandling av dessa frågor, när de inte kunnat göra denna obetydliga upprustning på anslaget till denna kurs, och jag skulle för min del, herr talman, verkligen vilja hemställa — jag tror att det ligger fullkomligt inom den ram av sparsamhet, som vi tillämpa för denna budget — att vi nu bevilja detta belopp på 2 700 kronor.

Likartade synpunkter — jag skall inte trötta kammaren med att redovisa dem i

detalj — ha giltighet även i fråga om det instruktörsanslag, som är den andra tvistepunkten här. Jag nöjer mig emellertid, herr talman, med att utan att redovisa den speciella argumentationen därför helt allmänt yrka bifall till dessa två punkter enligt motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmbäck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 304, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 305—357.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 358.

Lades till handlingarna.

Punkten 359.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 360.

Lades till handlingarna.

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om val av borgmästare och rådmän;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 december 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 18, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till tryckfrihetsförordning bleve slutligen godkänt, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål samt

2) lag angående beslag å vissa skrifter.

I förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål var 8 § så lydande:

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Under överläggningen skall, om det påkallas av någon av jurymännen, juryn sammanträda med rätten för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar. Ej må i rättens närvaro juryn överlägga angående sitt svar eller företaga omröstning.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 231 av herr *Holmbäck* och inom andra kammaren nr 294 av herr *Hagberg* i Luleå samt nr 296 av herr *Ståhl*.

I motionerna I: 231 och II: 296, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 18 ville ur den föreslagna lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål utesluta 8 § första stycket andra och tredje punkterna.

Motionen II: 294 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta giva 8 § i lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål följande lydelse:

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga under punkten införda förslag till

1) lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;

2) lag angående beslag å vissa skrifter;

B. att motionerna I: 231 och II: 294 och 296 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I utskottets förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål var 8 § likalydande med motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts förslag till lag i ämnet.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Branting*, *Göransson* och *Johnsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 231 samt II: 294 och 296 och med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga nämnda förslag med den ändringen, att 1 och 8 §§ erhöles den lydelse, reservationen visade;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående frågan, huru i tryckfrihetsmål juryn skulle kunna erhålla önskade upplysningar i rättsliga spörsmål, samt om framläggande för riksdagen av de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda; samt

C. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående beslag å vissa skrifter.

I reservanternas förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål hade 8 § erhållit följande avfattning:

Om de frågor, som av rätten framställt till juryn, överlägges juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål har på en enda punkt föranlett invändningar och diskussion inom första lagutskottet. Detta gäller 8 §, som reglerar förhållandet mellan juryn och rätten. I första meningen av första stycket i 8 § sägs det ifrån, att när förhandlingar avslutats, skall juryn dra sig tillbaka för överläggning i enrum. Om den meningen har inte någon skiljaktighet rätt. Där emot har det riktats invändningar emot de därpå följande meningarna, vilka i huvudsak innehålla, att om någon ledamot av juryn det begär, skall juryn kunna sammanträda med domstolen för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar. Att denna bestämmelse har ansetts behövt i denna lag, beror på att man med den sammansättning som juryn kommer att få enligt den nya tryckfrihetsförordningen saknar garantier för att juridisk sakkunskap i alla fall kommer att vara företrädd inom juryn.

Man kan först invända mot denna ordning att närmare anvisningar saknas om hur informationen åt juryn skall försiggå. Departementschefen säger, att detta är en praktisk fråga, som icke behöver regleras i lagtext. Det är emellertid uppenbart, att åtskillig oklarhet därav kan komma att uppstå. Av väsentligt större betydelse är den principiella synpunkt, som kan läggas på frågan. Det skall observeras, att kontakten mellan jury och domstol är undandragen offentlighet. Den saken är klart fastställd och uttalad i motiven.

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

Sammanträdet försiggår alltså inom lyckta dörrar och ingår som ett led i juryns överläggning. Utskottets majoritet har kritiserat detta förfarande och sagt, att man måste värna om juryns självständighet och oberoende, en ställning som utskottets majoritet betecknar såsom konstitutiv för juryn. Majoriteten önskar därför en närmare utredning om hur informationen skall försiggå men menar, att man i avvaktan på resultatet av denna utredning kan tills vidare bibehålla de omstridda tvenne meningarna.

Reservanterna vända sig emot tanken att informationen över huvud taget skall kunna försiggå på ett sätt, som undandrar den från offentligheten. Vi tro inte att domstolen skulle komma att utöva något obehörigt inflytande på juryn, men det kan inte hjälpas att mycket ömtåliga situationer måste uppkomma, där upplysning om lagens innebörd i själva verket kommer att också ge ett svar på frågan, om skriften i fråga är brottslig eller icke brottslig. Det fordras en utomordentlig balansgång ifrån rättsens, särskilt ifrån ordförandens sida, om man skall kunna undgå att komma in på det brännande spörsmålet om brottslighet eller icke brottslighet. Vi mena, att den omständigheten, att denna information försiggår enskilt, måste leda till att man från allmänhetens sida kan göra gällande, att det under denna enskilda information har förekommit en otillbörlig påverkan från domarens sida, eller att man mot juryn framkastar den beskyllningen, att den inte har kunnat hävda sin självständighet utan tagit sådana intryck av de upplysningar, som den har fått av domstolen, att detta har påverkat juryn i dess beslut.

Jag kan nämna att denna fråga inte är ny. Förslag om att på detta sätt ordna information åt juryn har varit uppe tidigare; det framlades bland annat av de sakkunniga, som 1934 avlämnade sitt betänkande angående ombildning av tryckfrihetsprocessen. De föreslogo ungefär samma bestämmelse som den som här förekommer, men deras förslag möt-

te motstånd. Lagrådet uttalade sig på den tiden mycket kritiskt mot en sådan ordning och sade, att man ovillkorligen måste undvika, att juryns överläggning till beslut komme att äga rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet icke kunde anses utesluten.

När den föreliggande bestämmelsen kom till nuvarande lagrådet, uttalade dess majoritet sin betänksamhet. Majoriteten ansåg sig emellertid med stor tvekan kunna acceptera denna ordning, men en av lagrådets ledamöter har bestämt motsatt sig denna metod att lämna upplysningar åt juryn. Reservanterna i första lagutskottet ha för sin del, såsom framgår av förslaget till utlåtande, tagit starkt intryck av vad denne fjärde ledamot av lagrådet har anfört.

Vi äro inte blinda för att det kan uppkomma fall, där juryns ledamöter kunna behöva upplysning om vad lag stadgar, men vi ha pekat på tre olika möjligheter att tillgodose detta behov. Den första är att dessa upplysningar lämnas före huvudförhandlingen i parternas närvaro; det finns förebilder i utländsk rätt för en sådan anordning. Det andra sättet är att dessa upplysningar lämnas omedelbart i samband med huvudförhandlingen, varigenom åtgärden också blir offentlig. Det tredje sättet är att man låter någon utanför domstolen stående lämna juryn dessa upplysningar. Det kommer till som ett mycket anmärkningsvärt moment, att den domstol, som enligt förslaget skall lämna juryn upplysningar, sedermera har att överpröva jurydomen, om den blir fällande. Vi mena, att det är något som strider emot juryinstitutets väsen att samma domstol tjänstgör både som informationskälla åt juryn och sedermera som en överprövande myndighet.

Frågar man nu vad det är som skiljer utskottets majoritet från utskottets minoritet, kan detta klarast angivas på följande sätt. Utskottsminoriteten vill inte att juryn skall ha någon *enskild* information. Vi anse, att en sådan hitills varit främmande för tryckfrihets-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

processen och inte bör införas. Vi vilja inte heller att dessa två meningar skola ens provisoriskt införas i denna tryckfrihetslag. Det är bättre att låta dem utgå. Vi hemställa till Kungl. Maj:t om en utredning, på vilket sätt en information skall kunna anordnas utan att den undandrages offentligheten. Hela institutet sådant det här är skisserat är främmande för vår lagstiftning och innebär ett knäsättande av en princip, som icke ens för några månader eller för något år bör få fäste i svensk lagstiftning.

Mot detta kan då invändas, att vi i Sverige från och med den 1 januari 1950 komma att få en jury, som i vissa fall saknar juridisk sakkunskap. Hur skall man förfara med dessa fall? Vi svara: Det kan inte vara särskilt riskabelt, ty redan med nuvarande ordning kan det inträffa att juryn står utan möjlighet att få juridisk upplysning, och vidare är tryckfrihetsmålen antal så lågt i vårt land — mellan fem och tio stycken om året — att om det skulle dröja några månader in på året 1950, innan en ny ordning för informationen kan bli antagen, är därmed ingen skada skedd.

Efter denna kortfattade redogörelse för vad som här har föreslagits ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Schlyter*.

Herr KRÜGEL: Herr talman! Det har kommit på min del eller lott, vilket man vill, att redogöra för de skäl — utöver vad i utskottsutlåtandet anförts — varpå utskottet grundar sitt ställningstagande till det förslag till lag om rättegång i tryckfrihetsmål som här föreligger, och jag skall be att med några ord få fullgöra den uppgiften.

Inom utskottet har icke förekommit någon meningsskiljaktighet på någon annan del av lagförslaget än 8 §, vilken, som vi nyss hörde, innehåller bland annat bestämmelser om rätt för jury till information eller, som det är uttryckt i lagtexten, upplysningar om vad lag

stadgar. På denna punkt ha åsikterna gått isär; tre av utskottets ledamöter ha reserverat sig till förmån för motionerna av herr Holmbäck samt av herr Ståhl i Karlstad och herr Hagberg i Luleå, som ju åtminstone till klämman överensstamma. Motionärerna vilja, att punkterna 2 och 3 i första stycket av 8 §, som innehålla bestämmelser om sättet för information, skola utgå.

Utskottet, vars inställning, undantagandes själva sättet och reglerna i övrigt för information, helt sammanfaller med justitieministerns uppfattning, sådan den kommit till uttryck i propositionen och däri intagna lagtext, har funnit starka skäl tala för att jury, när den känner sig i behov därav, beredes tillfälle till information om rättsreglers innebörd och tillämpning — i allmänhet, märk väl, inte med hänsyn till det särskilda fallet, som icke får bli föremål för uttolkning av någon utanför juryn stående; detta är särskilt framhållet i den kungl. propositionen.

Låt mig få ta ett exempel på vad som här avses med upplysning, om det inte anses förmätet av mig att göra det. Man kan enligt vad jag sett tänka sig en jury, som i samband med sin uppgift ställes inför i lag förekommande men eljest icke vanliga uttryck eller begrepp, vilkas betydelse eller innebörd den därför inte riktigt förstår. Dylika begrepp finns det för resten gott om i lagarna. Det har synts utskottet, att juryn i ett dylikt fall bör kunna få upplysning om huru ett sådant uttryck eller begrepp rätteligen bör tolkas. Flera av utskottets ledamöter, som själva ha varit jurymän, ha också inom utskottet vittnat om att de vid fullgörande av juryuppdrag i många fall känt sig osäkra om innebörden av vissa ord och regler i sammanhanget och att i sådana situationer upplysning skulle ha varit dem till nytta och gagn för en riktig överblick och därmed också för ett riktigt ställningstagande. Och om man betänker, att juryn i de flesta fall inom sig kommer att sakna juridisk expertis, måste det stå klart för envar, att behovet av upplysning kommer att anmäla sig än starkare.

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

I den lag om tryckfrihet, som förra onsdagen slutligen antogs och upphöjdes till grundlag, är icke stadgat några andra villkor för lagfarenhet inom juryn är att en tredjedel av de personer, bland vilka vederbörande ha att utse sina representanter inom juryn, skola vara nämndemän, och nämndemän i all ära — jag har för övrigt den allra största uppskattning av nämndemännen, stödd på en trettiofemårig verksamhet vid våra domstolar — men de torde inte ens själva anse sig så rutinerade i lagtolkning, att inte upplysning för deras vidkommande skulle finnas behöflig, och är detta fallet med nämndemännen, så måste det ju gälla i ännu högre grad för dem som icke ha någon vana vid rättsförhållanden. Visst kan det hända att det finns jurister i juryn; de förteckningar som upprättas av landstingen och vissa städer, ur vilka man skall utvälja jurymännen, kunna ju ibland uppta jurister, men detta är inte så ofta fallet eller har i varje fall inte hittills varit det. Värdet av en anordning som den tänkta kan därför, såvitt jag förstår, inte överskattas, ty det måste ju också i en tryckfrihetsprocess framstå såsom något mycket angeläget, att avgörandet blir så rättvist som möjligt, att domen blir en god dom. Sedan är det en annan sak, herr talman, att juryn vid sitt ställningstagande har och bör ha större utrymme för lekmannasynpunkter eller, om de nämnas så, allmänmänskliga synpunkter. Vore inte så avsett, behövdes ju inte denna tvåfaldiga handläggning av ärendena; juryn hade då ingen uppgift.

Beträffande sättet för information åt juryn och tidpunkten för den har utskottet noggrant vägt mellan de alternativa som här anmält sig. En jurist som låt oss säga ambulerande ordförande för jury kan tänkas; det kan också tänkas, att en annan jurist vem som helst — nu menar jag i alla fall en skicklig jurist, ty det finns ju också motsatsen — kan tillkallas från fall till fall, men jag tror jag vågar säga, att utskottet funnit båda dessa utvägar mindre tilltalande än förslaget enligt propositionen,

som utgår från rätten eller med andra ord rättens ordförande som den agerande.

Vid sådant ställningstagande får frågan om tidpunkten för informationen mindre betydelse. Den kan meddelas före eller under huvudförhandlingarna, men den kan också, såsom i propositionen är föreslaget, ges då juryn sammanträder till överläggning. Utskottet anser sig nämligen på goda grunder — ett starkt förtroende för våra domstolar — kunna utgå ifrån att rätten eller dess ordförande i en sålunda tillagd uppgift skall komma att handla med all den grannlagenhet som är påkallad och sålunda icke obehörigen påverka juryn.

Emellertid har utskottet, som inte är helt tillfreds med det förslag till information som föreligger, ändå att det onckligen rymmer mycket av förtjänster, tänkt sig möjligheten att genom ytterligare överväganden inom eller utom departementet komma till en ännu bättre lösning och har därför i motiveringen till utlåtandet tillåtit sig förorda ny utredning. I det stycket har alltså utskottet intagit samma ställning som reservanterna. Men utskottet har också, vad angår informationen som sådan, funnit stöd för sin uppfattning och sitt ställningstagande i de tryckfrihetsakkunnigas betänkande. Mindre positivt till förslaget är lagrådet, men det förordar likväl anordningen, dock med en viss modifiering av lagtexten. Man har beträffande denna ansett, att orden »upplysning om vad lag stadgar» bör ersättas med »upplysningar om lagens rätta tolkning». I och för sig är detta inget dåligt exempel på behovet, ja, man kan säga nödvändigheten av information. Juristeriet har i alla fall onckligen vissa poänger.

Man kan nog därför, herr talman, om förslaget säga, att det är starkt grundat, även om motionärerna och reservanterna inte gilla det. De önska, som redan är sagt av herr Göransson, att bestämmelserna i 8 § om information skola utgå, bland annat därför att information på sätt i propositionen är förutsett skulle kunna inkräkta på juryns självständighet och att såväl domstolen som juryn

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

skulle kunna misstänkas för obehörigt samröre. Reservanterna stödjade sig därjämte på en omarbetning av ett sakkunnigbetänkande av 1934 och ett utlåtande 1937 av lagrådet, medan man tyst gått förbi de tryckfrihetssakkunnigas och lagrådets betänkande resp. utlåtande av senare data — som äro till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Detta att man nödgats lita sig till innehållet i gamla akter, vittnar enligt mitt sätt att se om en viss svaghet i argumentationen. Anmärkningsvärt är också, att reservanterna icke ansett sig kunna helt lita på våra domstolars objektivitet och goda omdöme. Jag hörde visserligen att herr Göransson sade någonting i motsatt riktning nyss, men enligt vad som förekommit i utskottet och vad jag kan utläsa av reservationens text tycker jag fortfarande, att man inte är riktigt säker på den punkten beträffande reservanterna.

Emellertid synes man ha tvekat om det rätta i själva avslagsyrkandet, ty reservanterna förorda utredning, och därav får väl slutas, att man också från deras sida under vissa förutsättningar kan tänka sig lagbestämmelser i stycket. Men om detta antagande är riktigt, då borde reservanterna kunna förena sig med utskottet om det förslag till lag som i denna del föreligger, ty även utskottet har ju, såsom tidigare sagts, förordat ny utredning. En sådan bör emellertid enligt utskottets mening, med hänsyn till de starka skäl för lagstiftning redan nu som föreligga, icke hindra ett antagande av det föreliggande förslaget.

Motionären herr Holmbäck har tidigare, för övrigt så sent som förra året, varit inställd på samma linje som Kungl. Maj:it och utskottet, ty herr Holmbäck deltog ju i fjor aktivt i konstitutionsutskottets behandling av det förslag till tryckfrihetsförordning som i onsdags antogs som grundlag, och i utlåtandet till detta förslag förutsägs den detalj, varom vi nu resonera. Det skulle vara intressant att få veta, vad som kommit herr Holmbäck att nu inta en motsatt ställning. Att herr Hagberg i Luleå inte vill ha bestämmelser om information är förklarligt — kommunism och upp-

lysning höra ju inte riktigt samman — men jag kände mig onekligen en smula överraskad, när jag läste herr Holmbäcks motion och däri gjorda yrkande.

Utskottet har alltså inte förbisett värdet för oss alla av en generös lagstiftning i detta avseende. Jag tror mig kunna säga, att alla de ledamöter av första lagutskottet som äro ansvariga för detta utlåtande — vi äro 13 stycken — odelat hysa den uppfattningen, att tryckfriheten är ett väsentligt element i vår samhällsordning, ja, en av de pelare, på vilka den vilar, den demokrati som vi alla, om jag undantar våra »folkdemokrater», lita till och gärna vilja vårda. Utskottet förstår också, att pennans män, publicister och andra, ofta nödgas utföra sitt ansvarsfulla arbete under jäkt och hets med stora risker att förgå sig, särskilt då tidningsmännen, och att vi därför böra ålägga oss all rimlig hänsyn vid bedömningen av eventuella förlöpningsar från deras sida. Men en sådan inställning kommer också till uttryck i det instrument som heter jury, i vars uppgift ju får anses ingå att taga hänsyn till uppsåt och omständigheter som — det veta vi alla — många gånger omedvetet kunna leda till förseelser. Men vi kunna också tänka oss tillfällen, då vederbörande medvetet skändar eller på annat sätt i tryck förgår sig mot en medmänniska, och måste juryn även för sådana fall beredas tillfälle att väl rykta sitt värv.

Det har, herr talman, mot bagrunden av vad här i korthet sagts synt utskottet utomordentligt angeläget, att juryn icke undanhålles någonting som kan bidra till att den i sin verksamhet — vare sig friande eller fällande ligger närmast till — får tillfälle att sluta upp kring det som är rätt och sant. Den lag som här föreslås tror utskottet kommer att ge juryn möjlighet att tjäna dessa värden, och med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BRANTING: Herr talman! Eftersom jag ser att justitieministern är närvarande och för övrigt på grund av sa-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

kens principiellt stora betydelse skall jag be att få något utvidga denna debatt. Saken är nämligen enligt min uppfattning den, att när vi nu stå färdiga att tråda in i denna nya ordning för tryckfriheten, som blivit lagfästad genom den nya grundlagen och genom denna processlag, så råda i själva verket alltjämt delade meningar på mycket väsentliga punkter beträffande vad som med tryckfrihet skall förstås och hur vi skola handhava det juridiska instrument som vi använda för att reglera dessa ting. Ett faktum är, att det finns rätt vidsträckta kretsar, som uppfatta tryckfriheten på det sättet, att de tro att här egentligen icke är fråga om någonting annat än att strikt följa strafflagens bud. De uppfatta bestämmelserna på ett sätt som visar, att de knappast ha fått en riktigt klar bild av vad saken gäller.

När det är fråga om en frihet, som enligt det nyss antagna grundlagsbudet utgör grundval för ett fritt samhällsskick, kan man inte annat än beklaga, att åtskilliga människor i vårt land ha så pass dunkla föreställningar om vad denna frihet innebär. Jag syftar speciellt på den meningsriktning som håller före, att en skrifts brottslighet eller icke brottslighet egentligen bör avgöras av vanlig domstol och juridiska experter i stället för av en lekmannajury. Man förstår sig i dessa kretsar inte på en ordning, som exempelvis gör det möjligt för en jury att frikänna i fall där en domare skulle ha ansett sig tvungen att fälla. Denna frihet, denna speciella tryckfrihet, finner man alltså egentligen vara ett oting, ett avsteg från den riktigt lagliga ordningen. Man för det resonemanget: Varför skola herrar journalister få göra vad som inte är tillåtet för andra medborgare? Dessa laglydiga människor inse alltså inte meningen med lekmannajury, dess större bedömningsfrihet och grundlagsbudet om att man skall i tryckfrihetssaker alltid hellre fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens lagstridighet än på själva uttryckets och att man i tvivelaktiga fall alltid skall hellre fria än fälla. De hålla före att dessa bestämmelser

skulle ha tillkommit som något slags privilegium för journalister, när det i själva verket förhåller sig så, att man har velat slå vakt om tryckfriheten som sådan — därför att det är ovärderligt i ett samhälle att äga det fria ordet, den blott och bart av rättskänsla eller sanningsskärlek inspirerade fria yttranderätten och kritikrätten.

Det är, mina damer och herrar, inte för ro skull som jag tar upp denna sak. Jag har velat erinra om existensen av dessa meningsriktningar, som i grund och botten stå oförstående mot tryckfriheten i sammanhang med ett ytterst betydelsefullt spörsmål, som refererats något i propositionen och i utskottsutlåtandet. Saken gäller rätta tolkningen av det stadgande i tryckfrihetsförordningen, som jag förut har något berört: 1 kap. 4 §. Om detta fundamentala stadgande råda i själva verket alltjämt delade meningar. Lagrådets majoritet betonar, att denna lagregel framför andra lämnar rum för ett mera »lekmannamässigt» bedömande av tryckfrihetsmålen. Meningen kunde kanske ha uttryckts tydligare. Jag föreställer mig, att kanske de flesta jurymän finna ordet »lekmannamässigt» en smula ringaktande. De vilja säkert göra sitt bästa för att rätt förstå lagen och känna sig inte särskilt nöjda med att man skall säga om dem, att de ha bedömt saken lekmannamässigt. Men jag antar att lagrådet har menat, att grundlagsstadgandet i fråga ger juryn möjlighet att icke vara så formellt bunden vid sitt avgörande; att juryn har friare händer än en domstol skulle ha haft.

Regeringsrådet Quensel uttrycker sig tydligare, men hans mening går i samma riktning som lagrådets majoritets. Han skriver bland annat — det refereras på s. 13 i utskottsutlåtandet — »Tilllämplig lag är i dessa mål icke blott eller ens främst vanliga straffrättsliga och andra allmänna regler utan i första rummet den i nyssberörda paragraf i grundlagsförslaget inrymda, för tryckfrihetsmålen speciella bestämmelsen, för vars tolkning lagstiftaren torde ansett lekmän särskilt skickade och som — — — torde

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

kunna leda till friande dom oavsett lagens brottskonstruktioner i övrigt.»

Men herr justitieministern har haft en helt annan uppfattning om denna grundlagsparagrafs rätta tolkning. Han anför, efter att ha citerat de sakkunniga: »Stundom har den uppfattningen framförts, att detta lagbud skulle medföra en rätt för juryn att i friande riktning åsidosätta gällande straffbud. Med anledning av den diskussion som förts inom lagrådet härom vill jag såsom min uppfattning framhålla, att någon sådan rätt icke bör utläsas ur stadgandet.»

Det förefaller mig att justitieministern vill reducera ned grundlagsbudet till att bara betyda, som han uttrycker det, en »erinran om den anda, vari lagstiftaren har velat ha lagbuden beaktade».

Meningsskiljaktigheten bland de höga juristerna är uppenbar. För mig framstår det nästan, herr talman, — förlåt det starka uttrycket — som någonting av en juridisk skandal, att när vi nu efter långa förberedelser ha kommit så långt, att vi stå färdiga att träda in i den nyreformerade ordningen för tryckfriheten, då finnes det att tvist råder om rätta tolkningen av själva grundstadgandet. Av osäkerheten på denna punkt måste ju följa, redan från början, en konstitutiv oklarhet i fråga om juryns ställning och uppgift och om själva karaktären av vår tryckfrihet, och detta måste väl betecknas såsom en ytterst beklaglig situation. Av osäkerheten på denna punkt kommer med all säkerhet i praktiken att följa, att i vart och vart annat tryckfrihetsmål uppstår diskussion just om den omdiskuterade frågan — om juryns frihet från eller bundenhet vid en formellt oantastlig tolkning av strafflagens bud.

Om vi då, mina damer och herrar, i det sammanhanget ta upp frågan om s. k. juridisk information till juryn, så framträda ju omedelbart betydande svårigheter. Visst kan man, som väl herr Krügel sist påpekade, föreställa sig och stundom anse önskvärt, att t. ex. rättens ordförande meddelar juryn korrekta upplysningar om hur den allmänna strafflagens bud skola förstås. Men hur

skall denne vederbörande jurist kunna ge juryn en auktoritativ och riktig tolkning av det grundlagsstadgande, som utgör själva fundamentet för jurydomen, när meningarna därom gå så isär så som de faktiskt göra? Om man accepterar regeringsrådet Quensels mening, som ju har mycket fog för sig, nämligen att lekmän torde anses särskilt skickade för att rätt tolka denna paragraf, då kan man för resten fråga sig, vad det skall tjäna till att dessa lekmän få sina begrepp grumlade av en jurist, som talar om för dem, vad denna paragraf i grundlagen egentligen betyder och hur den rätt skall tolkas.

Vi ha i lagutskottet icke tagit ställning till denna speciella fråga, om rätta tolkningen av tryckfrihetsförordningen 1 kap. 4 §, kanske därför att den är svår, eller också därför att första lagutskottet anser sig inte böra tolka grundlag. Men varje enskild riksdagsman kan ju ha sin mening, och jag för min del ansluter mig mycket bestämt till den uppfattning, som uttalas av regeringsrådet Quensel.

När herr justitieministern däremot vill få paragrafen till att bara betyda en erinran om den »anda», i vilken man skall *tillämpa strafflagen*, då vill jag icke undanhålla min mening, att detta är ett ganska allvarligt attentat emot någonting mycket väsentligt i vår tryckfrihet. Jag skulle möjligen kunna förstå herr justitieministern, om saken låg till så, att juryn skulle utmäta straffet, ty då kunde man kanske tänka sig, att juryn på sätt som justitieministern vill skall låta influera sig av andan i grundlagsstadgandet, t. ex. så, att den i något visst fall faller vederbörande, men med hänsyn till den välmenande tanken bakom de brottsliga orden utdömer ett mildt straff. Men detta är ju inte alls juryns uppgift. Den skall fria eller fälla; någonting annat har den inte att befatta sig med, utan det andra blir domstolens sak.

Det förefaller mig obestriddigt, att den tolkning, som herr justitieministern här har gjort sig till talesman för i fråga om denna paragraf, just leder över till

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

den meningsriktning, som jag inledningsvis talade om, nämligen att juryns domarvärv är så strängt lagbundet, att det lika så gott kan skötas av en vanlig domstol. Jag har velat beröra denna centrala fråga här; jag menar att tolkningen av kap. 1 § 4 tryckfrihetsförordningen i själva verket är den viktigaste frågan vid utgestaltningen av vår tryckfrihet.

Om jag så skall säga några ord om reservationens yrkande, som herr Göransson nyss motiverade, så vill jag först och främst fästa kammarens uppmärksamhet på att första lagutskottet ju i sak är ense. Vi stå på en gemensam linje. Det gäller alltså stadgandet i 8 § angående sakkunniga upplysningar till juryn om vad lag stadgar. Inom lagutskottet ha vi i själva verket varit alldeles ense *både* om att en sådan upplysning ibland kan vara önskvärd *och* om att den kungl. propositionens förslag i denna punkt icke är tillfredsställande. Utskottsmajoriteten är i sak lika kritisk som vi reserverar. Såsom man kan läsa sig till, framställer utskottsmajoriteten en rad olika förslag angående hur man eventuellt skall kunna lösa den föreliggande frågan. Utskottsmajoriteten drar upp alternativa linjer och hemställer i sin motivering om en skyndsamt utredning av problemet angående de former, under vilka juryn skall erhålla juridisk information. Detta är ju också reservanternas ståndpunkt. Skillnaden ligger däri, att utskottet, som på denna punkt i själva verket är missnöjt med propositionen, i alla fall tills vidare godtar den, under det att vi reserverar icke vilja ens såsom ett provisorium knäsetta en ordning, som vi finna kunna leda till allvarliga olägenheter.

Beträffande dessa olägenheter har ju herr Göransson nyss klarlagt, hur vi se på saken. Jag vill inte stryka under någon annan synpunkt än den, att det är och kommer att förbli någonting ytterst egendomligt och stötande med detta *hemliga* sammanträde mellan juryn och domstolen, där ingen av parterna är närvarande, där man inte vet vad som försiggår och där det ligger så oändligt

nära till hands, att diskussionen kommer in på det konkreta fallet. Ty låt vara, att rätten bara skall tolka ock upplysa om, vad som står i lagen, tala om, vad »lag stadgar» — men skall man ge sig in på att förklara detta med hänvisning till domstolspraxis och rättspraxis, så är det ju självklart, att man också kan komma in på frågan om prejudikat och slutligen kanske säga: »Jag vill visst inte uttala mig om det här fallet, men här finns ett prejudikat, som är mycket likartat, och där var det så och så.» Då får juryn sålunda av rätten en anvisning om hur den skall bedöma saken.

Det måste ju också för parterna framstå som någonting konstigt med detta sekreta sammanträde. För övrigt är det rent formellt sett egendomligt, att en korporation, juryn, som har avlagt en särskild tystnadsförpliktelse, sammanträder med rättsens ledamöter, som icke ha avlagt någon sådan försäkran, men för vilken det väl får antas, att vanliga regler angående enskild överläggning skola gälla.

Reservanterna ha alltså, som jag sade, icke velat gå med på denna ordning, icke velat knäsetta den ens provisoriskt. Reservanterna hemställa, att två satsar i 8 § skola utgå ur lagen för att ersättas med andra och mera genomtänkta stadganden, sedan frågan har blivit närmare undersökt. Men, jag upprepar det, kammarens ärade ledamöter torde observera, att man inom lagutskottet i princip var ense om sin negativa inställning till den i den kungl. propositionen föreslagna ordningen, även om det härvid naturligtvis fanns nyanser.

Frågan är alltså nu blott denna: Skall man nu genom lagen införa en ordning i tryckfrihetsprocessen, som hela lagutskottet anser vara mindre tillfredsställande, *eller* skall man tills vidare lämna en viss lucka, som snart kan utfyllas och som möjligen i något enstaka mål kan tänkas medföra, att juryn blir utan den där möjligheten till juridisk information? Jag tycker för min del knappast, att kammaren borde kunna tveka i valet. Jag företräder alltså den ståndpunkten: Hellre tills vidare inget stad-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

gande alls om den juridiska informationen än ett i praktiken riskabelt och i princip ytterst diskutabelt stadgande.

Vi äro ense om att det kan finnas fall, när dylik information fordras så det behöva vi inte tvista om. Men vi kunna ju också i dag ta i betraktande, att vår tryckfrihetsjury under alla år hittills har rätt sig utan någon sådan officiell information angående hur man skall rätt förstå lagen. Detta tillstånd kan, förefaller det mig, utan någon fara fortsätta under några månader in på 1950, till dess att vi ha kunnat finna ut en ordning på denna punkt, varom man är ense och som kan vinna allmän anslutning.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Som den föregående ärade talaren framhöll, äro i sak uppfattningarna i utskottet inte så olika, som man kanske tror, att de äro, speciellt när man från reservanthåll målar ut, hur förfärande det skulle vara och vilka konsekvenser det skulle kunna medföra, om den föreslagna ordningen provisoriskt skulle komma att gälla. Jag vill dock säga, att jag ur vissa synpunkter mycket väl förstår reservanternas tvekan. Jag kan nämligen öppet erkänna, att jag från början själv var på den linjen, men efter att ha hört framställningarna och diskussionen och studerat handlingarna, förstod jag, att det inte för närvarande finns någon annan väg, åtminstone ingen, som jag tror vore lycklig. Det är väl ändå ingen tillfällighet, att av de många yttranden, som ha avgivits över det här förslaget, är det bara ytterligt få, som ha gått emot detsamma. Det bör väl ändå understrykas, att man här icke syftar till någon samverkan mellan rätten och juryn, utan att det hela begränsar sig till informationer. Inom parentes måste jag säga, att jag själv flera gånger har suttit i tryckfrihetsjury och då känt saknaden av att man inte kan få en objektiv upplysning, ty, mina herrar och damer, detta att man händelsevis — höll jag på

att säga — får en jurist i juryn är ingalunda någon hållbar grund för antagandet, att man får en verkligt objektiv information. Där måste jag säga ifrån, att den ordning, som här är föreslagen, tycker jag är så väsentligt bättre än de nuvarande förhållandena, att jag tycker den är ett framsteg. Den jury, som vi gingo med på här i förra veckan, har ju dock en helt annan sammansättning än den hittills sittande juryn, och då är det inte säkert, att man kan få ens den kanske inte fulländade men dock lilla juridiska upplysning, som man hittills har kunnat få. Det är väl att märka, att den tryckfrihetsförordning, som antogs här i förra veckan, ju förutsätter existensen av möjligheter till juridisk information. Som här redan har framhävts, äro både majoriteten och reservanterna eniga om att information i någon form skall ges under betryggande garanti. Jag tycker, att det sistnämnda inte har framhållits tillräckligt här. Juryn tar dock initiativet. Ordföranden eller vem det är, som ger svaren, skall endast yttra sig om de rättsliga spørsmål, om vilka rätten tillfrågas av juryn. Han får icke ingå i någon diskussion, han skall avlägsna sig så snart upplysningarna lämnats, han får icke närvara under juryns överläggningar eller beslut. Nu framhöll herr Branting, att det i alla fall är en viss risk för att det, om man ställer frågor och får svar på dem, kan bli en diskussion i det konkreta fallet. Det kan vara en risk, men risker finns det ju i alla mänskliga sammanhang.

Som här har anförts, yrka både utskottsmajoriteten och reservanterna på en snabb utredning. Om man inte hade ansett, att det behövdes en juridisk information, så tycker jag, att reaktionen mot juryns sammansättning borde ha rests förra veckan, när vi antogo juryn. Det har herr Krügel redan påpekat, så jag skall inte gå närmare in på det.

Nu säger man visserligen, att under en viss mellantid är det inte så farligt, om inte juryn har tillgång till denna juridiska sakkunskap. Ja, av samma skäl kan man säga, att det väl inte heller är så farligt, om man rent provisoriskt får

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

ställa dessa frågor till rätten under den tid, som förflyter, innan man kan få en, som vi hoppas, bättre tingens ordning. Det är inte så förfärligt lätt. Herr Branting säger t. ex., att juryn skall bedöma frågan lekmannamässigt. Det är klart, men när det ställs juridiska frågor till juryn, är det inte så lätt. Här är exempel på en — det finns ännu mer invecklade, men jag tar en ur högen. Juryn skall svara på frågan: »Är artikeln brottslig jämligt § 3 mom. 8 första stycket tryckfrihetsförordningen, jämfört med 10 kap. 2 § strafflagen?» Det är kanske inte så invecklat, att inte vanliga, vettiga människor skulle kunna klara upp det, men nog är det säkrare, om de kunna ställa en fråga och få svar på den.

Herr Branting sade här i förra veckan någonting i den här stilen: Lagar och författningar böra ha en sådan utformning, att gemene man förstår dem. I detta uttalande måste ju ligga, att lagar och författningar icke nu ha denna utformning, och då tycker jag det är att ställa väl stora krav på lekmän, om man begär, att de skola kunna klara upp och svara på en sådan här fråga. Skall det bedömas lekmannamässigt, skall man inte alls komma med sådana här frågeställningar.

Nu har man gjort ett ganska stort nummer av att det är en viss risk för obehörig påverkan. Herr Göransson talade här om att det blir en viss balansgång. Det är möjligt, men å andra sidan frågar man sig, varför juryn plötsligt skall ha blivit så osjälvständig och varför domarna skola ha blivit så opålitliga, att de inte skulle kunna klara upp en sådan här sak. I tryckfrihetsförordningens kap. 12 § 5 står det om vilka kvalifikationer jurymedlemmarna skola ha. Det står så här: »De böra vara kända för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet.» Det är, tycker jag, lugnande krav, nota bene om jurymedlemmarna uppfylla dem. Nog känner väl en juryman på sig — annars skulle han för resten inte sitta där — om ordföranden eller rätten, vilken det nu är, försöker att förleda, draga, locka

och tubba åt fel håll. Det tror jag inte är så farligt. På samma sätt säger man, att det är en viss frestelse för rätten, enkannerligen dess ordförande, att inte vara objektiv. Ja, som jag förut sade, vid allt mänskligt låder det vissa brister, men skall man inte kunna lita på domarna så mycket, att man utgår från att de ge ett ärligt och objektivt svar på frågor? De äro ju, väl att märka, inte tvingade att svara, utan ordföranden t. ex. kan säga, om frågan har förledande karaktär: »Den frågan kan jag icke besvara.» Punkt och slut.

Jag måste, herr talman, säga, att jag anser, att det blir större säkerhet ur rättssynpunkt med denna anordning eller någon liknande än att lita på att det tillfälligtvis i juryn kommer in en jurist, vilkens kvalifikationer man inte just vet någonting om. Men som redan har understrukits här vill jag starkt betona, att det lyckligaste är, om man ju förr dess hellre kan komma fram till en ordning, som tar bort varje risk för att inte informationen skulle vara fullt objektiv. Där skulle jag vilja passa på tillfället att framhålla vikten av att frågor och svar, i vilken form upplysningarna komma att ges, få offentlighetens stämpel, ty så länge som frågor och svar ske inom lyckta dörrar, kommer misstänksamheten säkerligen eller i alla fall med ganska stor sannolikhet att göra sig bred i onödan. Jag tycker, att varje uns av tveksamhet där helst bör avlägsnas. Därför skulle jag vilja vädja till justitieministern, att man, när frågan som vi hoppas kommer att utredas, tar hänsyn till dessa synpunkter. Det finns ju exempel i utländsk rätt på att man valt offentlighetens väg även när juryn har fått sådan upplysning.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BRANTING (kort genmäle): Jag ber att få ta fasta på fröken Anderssons sista ord, där hon ju klart och tydligt gick in för att det vore bättre med en öppen ordning än en hemlig i dessa fall. Jag vill gärna ge henne rätt

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

i att våra meningsskiljaktigheter i lagutskottet inte ha varit så starka. Men de ha dock gått isär just på den punkten, att vi reserverar icke ha velat acceptera en ordning, som vi tycka är dålig, under det att majoriteten har tagit den som ett provisorium.

Jag begärde ordet för kort replik, herr talman, bara för att erinra därom, att även om här finnas tillstyrkande yttranden, så ha dock såväl Publicistklubben som Journalistföreningen bestämt *avstyrkt* den ordning, som här är föreslagen. Det måste väl anses vara av stor betydelse, att vi i denna fråga ha rättegångsformer, varom man är ense, och att dessa nya former kunna mötas av förtroende även av den svenska pressen.

Slutligen vill jag säga till fröken Andersson, att jag inte har sagt någonting om i vad mån juryn skall bedöma saken »lekmannamässigt» eller inte. Jag tillät mig bara citera regeringsrådet Quensel, som har yttrat, att § 4 i 1 kap. tryckfrihetsförordningen är speciellt ägnad att rätt förstås av lekmän.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag uppkallades av ett par yttranden av herr Krügel. Han hade observerat, att den motion, som jag har väckt i denna fråga, icke står i full överensstämmelse med det utlåtande, som konstitutionsutskottet avgav i följd över tryckfrihetsförordningen och som jag också anslöt mig till. Det är alldeles riktigt. Jag hade inte då under den ytterligt forcerade handläggning, som tryckfrihetsförordningen var föremål för, tillfälle att reflektera över hit hörande spörsmål så mycket som jag nu har gjort. Mina överväganden ha lett mig till att direkt ifrågasätta, huruvida en information av den natur, som det här är fråga om, är behöfvig.

Herr Krügel fällde också ett annat yttrande, som kammarens ledamöter kanske tillåta mig att bemöta. Han uttryckte sin förvåning över att jag hade väckt en motion i samma riktning som herr Hagberg i Luleå. Jag får säga, att få yttranden här i kammaren har jag, å min

sida, varit mera förvånad över. Om en av riksdagens ledamöter uttalar samma uppfattning som jag i en särskild fråga, så är jag naturligtvis bara glad över det och tycker det är bra, alldeles oavsett om denna riksdagens ledamot i andra spörsmål har en helt annan uppfattning än vad jag har. Jag tycker att det är fullkomligt självklart att denna reaktion är riktig. Jag resonerar så, att på denna punkt har riksdagsmannen i fråga i varje fall en riktig uppfattning, och inte så, att jag naturligtvis har fel i min uppfattning, eftersom en kommunist har samma mening.

Herr talman! Det har sagts mycket i den fråga, som utlåtandet behandlar, och det är kanske inte mycket att tillägga. De båda ståndpunkterna ha, såsom redan påpekats, kommit varandra betydligt närmare under utskottsbehandlingen, och majoritetens och minoritetens uppfattning gå ut från samma grundåskådning. Jag håller emellertid för min del på minoritetens, och jag kommer därför att rösta för bifall till reservationen. Det beror på att man enligt min uppfattning bör slå verklig vakt om juryns självständighet och därför icke, låt vara för en kanske kort övergångstid, besluta stadganden av den natur, som första lagutskottet tillstyrker, om också med all reservation och med uttalande av att de skola ändras så snart som möjligt.

Jag vill, herr talman, för att en smula belysa, huru man i utlandet är mån om juryns självständighet, läsa upp vad den danska lagen om rättegång, Lov om Rettens Pleje, säger i fråga om huru en jury skall kunna få upplysningar i rättsliga saker. »Under rådplägningen», säger den danska lagen i § 895, »inom juryn skall rättens ordförande, om minst fem av jurymännen uttala önskemål därom, vara tillstädes i jurymännens sammanträdesrum för att besvara de spörsmål, som jurymännen önska ställa till honom i anledning av saken.» Den danska rätten fordrar alltså, att det skall vara fem jurymän, som vilja, att rättens ordförande skall vara närvarande, för att detta också skall ske. Rättens ordförande »är

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

då ytterligare befogad att taga ordet, när så kräves, för att hindra misstag från jurymännens sida. När rättens ordförande uttalar sig i anledning av dessa bestämmelser, skall sekreteraren tillkallas och nedteckna det väsentliga av uttalandena i ett protokoll, och statsadvokaten och försvarsadvokaten kunna fördra avskrift därav, när rättens dom har fallit.» Den danska lagen har alltså med andra ord här starka garantier för att båda parterna skola få kännedom om vad rättens ordförande har uttalat. Därtill finns det icke någon motsvarighet i den lagtext, som är föreslagen av utskottets majoritet.

I fortsättningen av lagtexten heter det: »När juryns ordförande finner, att rådslagningen har avslutats, lämnar rättens ordförande jurymännens sammanträdesrum.» I en följande paragraf i den danska lagen, § 945, stadgas det, att överklagande »kan äga rum på grundval av att rättens ordförande givit jurymännen oriktig vägledning». Även där ha vi alltså i Danmark en garanti för att parternas rätt iakttas i förevarande punkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr KRÜGEL (kort genmäle): Herr talman! Jag fick en liten erinran av herr Holmbäck för att jag skulle ha yttrat mig på ett olämpligt sätt. Jag kan gärna erkänna, att om jag hade yttrat mig så som herr Holmbäck ville uttolka det, skulle det kanske inte varit så lämpligt. Men när jag gjorde mina jämförelser mellan herr Hagbergs yrkande och herr Holmbäcks yrkande, utgick jag ju från vad jag tidigare hade sagt, att kommunisterna inte ha någon anledning att yrka på upplysning vare sig på det ena eller på det andra området, under det att jag i herr Holmbäcks person ser en garant för en motsatt riktning. Vid sådant förhållande tyckte jag, att jag hade skäl att bli förvånad över att yrkandena kunde, låt vara omedvetet, sammanfalla. Blir inte det, herr Holmbäck, någonting annat? Åtminstone tycker jag det.

I övrigt vill jag tillägga, herr talman, vad många andra talare här ha sagt, att

det inte är så stor skillnad mellan utskottsmajoritetens ställningstagande och reservanternas i denna sak. Vi äro, såvitt jag har kunnat finna, överens på många väsentliga punkter. Vi vilja — åtminstone fattar jag resonemanget inom utskottet så — ge ett visst utrymme för lek-männen utöver det utrymme som jag skulle tro de kunna få inom en vanlig domstol, och vi önska, att juryn skall ha tillfälle att få upplysning i de fall den kan befinnas vara i behov därav. Vi vilja också ha en utredning på de punkter, som man här har talat om, för att om möjligt nå en bättre lösning än den propositionen anvisar. Under sådana förhållanden tycker jag, att vi inte ha så mycket att gräla om, utan att reservanternas kunde ansluta sig till utskottsmajoritetens uppfattning.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag tror knappast jag kunde uppfatta herr Krügels första uttalande på annat sätt än jag gjorde. Jag är naturligtvis tillfredsställd med att han kanske menade något annat än vad jag trodde han hade menat.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! En huvudregel för all rättsskipning är att dömandet skall grundas på lag. Detta gäller också tryckfrihetsmål. Den vidsträckt rörelsefrihet på tryckfrihetens område, som är nödvändig i ett fritt samhälle, tillgodoses genom att lagen på detta speciella område — alltså tryckfrihetsförordningen — ger stort spelrum för olika meningstytringar, men inte genom att man i tryckfrihetsmål skulle kunna döma utan lag eller i strid mot lag.

Om jag förstod herr Branting rätt, ville han göra gällande, att den uppfattning som jag nu hävdar var en villolära, som kanske omfattades bara av enstaka, mera okunniga personer. Jag vill med anledning därav framhålla, att denna fråga har blivit behandlad inför ett forum, som — det tror jag herr Branting

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

gärna ger mig rätt i — inte bara är i högsta grad sakkunnigt på detta område, utan också har gjort sig känt för den största tryckfrihetsvänligheten. Jag åsyftar 1944 års tryckfrihetssakkunniga, alltså den kommitté, vars betänkande har legat till grund för vår nya tryckfrihetslagstiftning. Kommittén bestod av många ledamöter, och betänkandet var enhälligt. Jag vill bara — utan att räkna upp alla de sakkunniga personer som sutto i kommittén — erinra om att ordföranden var f. d. justitierådet Gärde och att bland ledamöterna, som alltså stodo bakom detta enhälliga betänkande, befunno sig kända företrädare för den tryckfrihetsvänliga västsvenska pressen, nämligen chefredaktörerna för Handelstidningen och Ny Tid.

I betänkandet ha de sakkunniga diskuterat den nu behandlade frågan närmast i anledning av just det allmänna stadgandet som herr Branting särskilt framhöll, vilket är hämtat från tidigare tryckfrihetsrätt, nämligen att vid bedömning av missbruk av tryckfrihet eller i övrigt lagens efterlevnad de dömande mera skola fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet mera än på framställningssättet. Kommittén framhöll i denna fråga, att det inte råder någon skillnad i princip — med det undantag som nyssnämnda allmänna stadgande kan innebära — vid bedömningen av tryckfrihetsmål hos jury och vid bedömningen i vanlig domstolsväg. Kommittén säger nämligen ordagrant: »Tryckfrihetsförordningens bestämmelser om vad som är brottsligt, då det förekommer i tryckt skrift, böra — — — överensstämma med motsvarande bestämmelser i allmän lag. Spörsmålet om syftets betydelse såsom särskild straffrihetsgrund bör således prövas vid revisionen av den allmänna strafflagens ärekränkingsbestämmelser. I förevarande stadgande» — alltså det allmänna stadgandet om syftet — »lämnas, liksom tidigare, endast en anvisning att vid rättstillämpning hänsyn mera skall tagas till syftet än till framställningssättet.»

Jag vill alltså med stöd av de tryckfrihetssakkunniga understryka, att i tryckfrihetsmål måste juryns — liksom naturligtvis domstolarnas — avgörande vara grundat på lag. Tryckfrihet är absolut inte detsamma som laglöshet. Vare sig det sedan är jurister eller lekmän som äro domare, äro de alltså skyldiga att tillämpa lagen, i detta fall tryckfrihetsförordningen. En lekmannadomare — han må nu vara nämndeman eller juryman — har alltså inte rätt att grunda sitt votum enbart på vad han kan tycka vara rättvist eller skäligt eller överensstämmande med sitt samvete. Det är nämligen uppenbart, att en sådan frihet för varje domare skulle leda till rent godtycke och rättsosäkerhet.

När nu denna skyldighet att döma efter lag åvilar också sådana domare, som inte äro juridiskt utbildade, uppkommer det problemet, hur dessa lekmän skola få den nödvändiga kunskapen om lagens innehåll. Då det gäller våra vanliga lekmannadomare, nämndemännen, är problemet löst i den nya rättegångsbalken på det sättet, att det är föreskrivet, att juristordföranden i domstolen har skyldighet att för nämnden framställa saken och vad lag stadgar därom.

Motsvarande problem föreligger för juryns del, och det är detta som nu skall lösas och som är föremål för denna debatt. Jag erkänner, att frågan här är mera invecklad än när det gäller nämnden. Denna arbetar helt och hållet gemensamt med juristordföranden, medan juryn i tryckfrihetsmål bildar — och enligt min mening bör bilda — en självständig enhet i förhållande till juristdomarna. Denna juryns fristående ställning är mycket viktig och värdefull. Vid konstruktionen av det lagstadgande, som vi nu behandla, har det därför varit en väsentlig synpunkt för mig att beakta juryns oberoende, när det gäller att tillföra den en nödvändig information om lagens innehåll.

Som utgångspunkt för ett närmare övervägande av denna fråga skulle jag vilja fastslå att, såvitt jag förstått rätt, det råder en ganska allmän enighet om

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

att juryn har ett verkligt behov av en sådan rättslig information. Utskottets majoritet har påpekat, att i de frågor, som ställas till juryn, åberopas ofta lagrum av ganska invecklad natur och med svårtytt innehåll. Enligt utskottsmajoritetens mening är det till och med ofrånkomligt att införa anordningar för att tillförsäkra juryn upplysning i rättsliga frågor. Även reservanterna i utskottet, som ha yrkat avslag på det här ifrågasvarande stadgandet, ha framhållit juryns behov av information, vilket de också ha belyst med exempel.

Om man alltså kan utgå från att juryn behöver ha tillgång till sakkunnig upplysning i lagfrågor, så är egentligen hela det här debatterade spörsmålet begränsat till den i viss mån tekniska frågan, hur denna information bäst skall kunna ordnas för att tillgodose de två syften som jag har nämnt: å ena sidan att juryn skall få en saklig och vederhäftig information och å andra sidan att juryns fristående ställning bevaras.

Det har framkommit olika förslag att ordna denna information redan för åtskilliga år sedan utan att frågan blev löst, men nu går det nog inte längre att skjuta den ifrån sig. Behovet av särskilda anordningar för informationen har nämligen, såsom tidigare talare berört, blivit mera accentuerat genom vår nya tryckfrihetslagstiftning. Enligt tidigare lag hade domstolen och parterna viss möjlighet att välja medlemmar i juryn, och denna möjlighet begagnades i praktiken ofta på det sättet, att åtminstone någon sakkunnig och vederhäftig jurist blev invald. Denna chans att få juridisk sakkunskap in i själva juryn kunde förut i många fall lösa problemet, även om chansen naturligtvis var alltför osäker. Men i den nya tryckfrihetsförordningen har möjligheten att direkt utse jurymän borttagits för att främja juryns fristående ställning. Detta är visserligen i och för sig riktigt, men därmed saknas nu varje som helst garanti för att den nödvändiga lagkunskapen blir företrädd inom själva juryn.

Det är därför nödvändigt att finna en form för att utifrån informera juryn

om lagens innehåll. Här har propositionen, liksom utskottets majoritet, hänvisat till domstolens juristdomare — domstolen i tryckfrihetsmål består ju av rådhusrätten, alltså i regel borgmästare och två rådmän, som äro jurister, vid sidan av lekmannajuryn. Dessa juristdomare äro naturligtvis närmast till hands. De skola ändå under domaransvar ha befattning med målet, och andra tänkbara möjligheter, som ha diskuterats, förefalla åtminstone mig mindre tilltalande. Det har exempelvis framkastats, att juryn i stället skulle kunna få en juridisk sekreterare eller annat juridiskt biträde eller att man skulle låta de enskilda jurymännen på något annat sätt få tillgång till juridisk vägledning. Sådana anordningar förefalla mig dock vara mera riskabla och öppna större möjlighet för ett okontrollerat juristinflytande än utvägen att hänvisa juryn till de ansvariga domarna i målet.

Jag vill understryka, att domstolsjuristernas information till juryn enligt förslaget får avse endast en objektiv tolkning av vad som är gällande rätt. Juristerna få alltså inte inlåta sig på en diskussion av själva målet, även om jurymännen skulle vilja taga upp något dithörande spörsmål. Vidare skall det bero på begäran från någon jurymans sida om över huvud taget information skall lämnas. Juristerna få således inte oombedda framföra någon lagtolkning. Och så snart juristerna ha besvarat framställda lagfrågor, skola de och jurymännen skiljas åt. Juristerna få alltså enligt förslaget icke vara närvarande vid juryns överläggningar eller omröstning.

Utskottets majoritet har, som sagt, tillstyrkt propositionens förslag, att informationen skall lämnas genom rätten. Emellertid har utskottet varit tveksamt om de närmare formerna för informationen. Den kan — säger utskottet — lämnas på huvudsakligen tre olika stadier i processen: antingen omedelbart före huvudförhandlingen, eller när denna förhandling är slut men innan parterna ha lämnat rummet, alltså i form av en sammanfattning på engelskt ma-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

ner i parternas närvaro, eller slutligen under juryns överläggning — det sistnämnda är propositionens förslag. Utskottet anför skäl för och emot dessa tre olika alternativ och förordar, att de skola bli föremål för vidare utredning och att de förslag, som därvid framkomma, så snart som möjligt föreläggas riksdagen. Utskottet tillstyrker dock propositionens förslag i oförändrat skick såsom ett provisorium.

I fråga om de tre alternativ, som utskottet har berört, kan man nog genast utesluta det första, alltså tanken att informationen skulle kunna lämnas redan före huvudförhandlingen. En sådan information skulle knappast motsvara sitt ändamål att ge jurymännen vägledning, ty man vet ju på detta stadium ännu inte, på vilka punkter information kan komma att behövas. En dylik anordning skulle dessutom förrycka huvudförhandlingen, som kunde urarta till en olämplig och för jurymännen förvillande partsförhandling om riktigheten och tillämpligheten av informationer som rätten i förväg lämnat mera in abstracto.

Såsom tänkbara alternativ kvarstå alltså, att informationen skulle lämnas vid huvudförhandlingens slut, innan juryn börjar sin överläggning, eller att den skulle ske under juryns överläggning. Det första alternativet har flera gånger varit föremål för en sådan utredning som utskottet efterlyser. Det har behandlats och avvisats redan i 1912 års berömda tryckfrihetsbetänkande — det Alexandersonska — och det har inte heller vunnit något stöd vare sig i 1934 års betänkande eller i det sista betänkandet av år 1947. En information av denna typ förekommer visserligen — såsom jag redan har antyt — i den engelska juryprocessen, men att den har visat sig praktiskt användbar där, sammanhänger med de engelska domstolsförhållandena och traditionerna, som ju äro vitt skilda från våra egna. En sådan mera allmän information i samband med huvudförhandlingens avslutande torde icke vara lämplig för den svenska tryckfrihetsprocessen.

En annan sak är, att varje juryman enligt förslaget — liksom enligt gällande lag — kan med rättens tillstånd under processens gång framställa fråga till part, vittne, sakkunnig eller annan. Härigenom kan en viss information erhållas på ett tidigare stadium. Det är ingenting som hindrar, att en dylik fråga avser rättsliga spörsmål, som sålunda kunna bli närmare belysta under diskussionen mellan parterna. Jag tror dock inte, att man härigenom kan vinna vad som åsyftas, nämligen hjälp åt juryn med lagtolkning vid juryns slutliga diskussion. Jag vill framhålla, att man i praktiken måste räkna med att jurymännen ofta sakna möjlighet att redan på detta tidiga stadium — medan processen löper — både tillägna sig processmaterialet och dessutom klargöra för sig alla de olika rättsliga spörsmål som anknyta till detta. Jurymännens nyss omtalade rätt att framställa frågor under processens gång har också faktiskt blivit utnyttjad endast i mycket ringa omfattning. Det ligger nog i sakens natur, att en information till juryn kan bli av verkligt värde för jurymännen först när de under sin enskilda överläggning skola ta ställning till de faktiska omständigheter, som ha kommit fram i målet, och ingå på det rättsliga bedömandet av dessa. Det är i allmänhet först då, som de få klart för sig behovet av en information på den ena eller andra punkten. Den enda praktiskt lämpliga utvägen är därför den som har föreslagits i propositionen, att informationen förläggas till juryns överläggning.

Propositionen bygger, som jag förut nämnde, på de tryckfrihetssakkunnigas betänkande. Även förslaget att juryn skall få information av rätten först på detta sena stadium är grundat på detta enhäliga betänkande som ligger till grund för vår nya tryckfrihetsförordning. De ifrågavarande bestämmelserna ha visserligen blivit något jämkade i propositionen, men det har skett i ändamål att ytterligare säkra juryns fristående ställning. De sakkunniga hade föreslagit, att rättens ordförande ensam skulle lämna begärda upplysningar åt jurymännen, men enligt propositionen skall informationen läm-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

nas av hela rätten — alltså alla tre juristerna — vid ett litet mera högtidligt sammanträde med juryn. Med en sådan anordning blir det tydliga ännu mindre möjligheter att låta förfrågningar om lagtolkning övergå till något som man vill undvika, nämligen en diskussion om hur juryn skall döma. Denna jämkning har för övrigt vidtagits efter hemställan av tre ledamöter i lagrådet, och som sagt just i syfte att ytterligare skydda juryns självständighet.

Som jag redan förut antytt har frågan om information åt juryn vid flera tillfällen uppmärksamats och föranlett utredning. Senast ha de tryckfrihetssak-kunniga ingående diskuterat denna fråga och därvid beaktat både de tidigare utredningarna och rättsutvecklingen i utländsk juryprocess. Något egentligt nytt lär inte stå att vinna genom ytterligare utredning. Frågan bör därför enligt min mening avgöras nu. Naturligtvis böra de anordningar som vidtagas, liksom tillämpningen i övrigt av den nya tryckfrihetsprocessen, följas med uppmärksamhet, och de lagstiftningsspörsmål, som därvid kunna uppkomma, behandlas i vanlig ordning. Men någon anledning att antaga dessa bestämmelser endast såsom ett provisorium föreligger inte.

Till slut vill jag ännu en gång understrika, att förslaget inte bör kunna medföra något hot mot juryns fristående ställning. Det innebär endast, att man med så stor hänsyn härtill som möjligt ger juryn ett nödvändigt hjälpmedel för att den skall kunna fullgöra sin skyldighet att döma efter lag.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! När herr Krügel talade sig varm för information åt juryn, föreföll det mig, som om han slog in öppna dörrar. Det finns ingen som här ett ögonblick ifrågasatt annat än att information kan vara behöfvlig. Jag vill dock säga, att det finnes den nyansen mellan majoriteten och minoriteten inom utskottet, att minoriteten har förklarat, att juryn *kan* vara i behov av information; helt säkert äro dock förhållandena i icke så få fall så-

dana, att juryn kan klara saken på egen hand.

När jag studerat utskottsmajoritetens argumentering under debatten, tycker jag mig nog kunna konstatera, att inom majoriteten råder en icke oväsentlig skiljaktighet i meningarna. Fröken Andersson har ju deklarerat sin förkärlek för en offentlig information och kommer där ganska nära minoritetens uppfattning, under det att herr Krügel i hela sitt sätt att argumentera nog hade bort yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som han betecknade såsom ett starkt förslag och som han dessutom i slutet av sitt anförande lät åtföljas av en välgångsönskan att det hela skulle utveckla sig gynnsamt.

Fröken Andersson var som sagt mera böjd för att tänka sig att informationen skulle kunna försiggå i offentliga former. Det var en liten detalj i hennes anförande, som på sitt sätt kastar en särskild belysning över det som här behandlas. Fröken Andersson sade nämligen, att det icke är fråga om att det skall bli någon *samverkan* mellan juryn och domstolen. Nu är det emellertid så, att förslaget om information åt juryn inför lyckta dörrar kom upp första gången år 1934 i det betänkande angående tryckfrihetsprocessens ombildning, som då avgavs. I detta betänkande säga de sakkunniga — jag tycker nog så här efteråt att det är en smula lustigt att läsa det — efter att ha konstaterat att den nya jury, som de sakkunniga ha tänkt sig, icke under alla förhållanden kommer att innesluta juridisk sakkunskap och att man därför måste räkna med att få en jury av personer som icke äro jurister: »En sådan samling lekmän begår lätt misstag i juridiska frågor.» Efter att ha fastslagit detta komma de med sitt förslag till lösning av problemet: Juryn skall överlägga med rättens ordförande. »Det är att antaga» fortsätta de sakkunniga, »att, om domare och jury få *samarbeta* under tvångsfria former, denna *samverkan* skall visa sig vara till stort gagn.»

Den samverkan, som fröken Andersson sålunda anser vara utesluten, ha just

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

upphovsmännen till hela detta institut ansett vara det, som skulle leda fram till så gagneligt resultat!

Vi kunna på reservanternas sida icke komma till någon annan slutsats än att det kommer att bli den allmänna meningen ute i landet att en dylik tvångsfri överläggning mellan juryn och domstolen är en form av samverkan. Man kommer att säga: »Nu döms det på det och det sättet därför att juryn har fått de och de informationerna!» Hela detta misstänkliggörande kan få en jordmån just genom att informationerna skola lämnas inför slutna dörrar.

Herr Krügel förebrädde oss i utskottsminoriteten för att vi bara skulle ha talat om det lagråd som yttrade sig över 1934 års betänkande, medan vi däremot inte skulle ha yttrat oss över det lagråd som yttrade sig i fjol. Men nog ha vi gjort det. Det är inte riktigt, som herr Krügel påstår, att lagrådet i fjol förordade den föreslagna lagtexten med vissa modifikationer. Tvärtom yttrade lagrådet i fjol — eller kanske det var i förfjol — att man trots stora betänkligheter av principiell art icke ansett sig böra avstyrka. Detta är ju inget förord i den meningen som herr Krügel behagade inlägga i yttrandet.

Herr Krügel sade vidare att reservanterna icke lita på domstolarna. Herr Krügel målade, tycker jag, alltför mycket på fri hand, när han återgav någonting som skulle förefalla att vara en information från utskottets inre arbete och påstod, att reservanterna skulle ha låtit misstro mot domstolarna komma till uttryck inom utskottet. Jag förstår inte var han fått detta ifrån. Vi skriva utryckligen: »Även om all anledning finnes att antaga att både jury och domstol skola bemöda sig om att hålla informationen om vad lag stadgar inom den avsedda ramen, lärer icke kunna undvikas att möjlighet beredes för ett visst misstänkliggörande i efterhand.» Det är ju detta som är risken.

I det sammanhanget skulle väl också jag kunna komma med några informationer från utskottet. Efter herr Krügels deklaration om den hänsyn man skall

taga till ett yrkandes ursprungsbeteckning är jag skyldig, tycker jag, att tala om, att det inom utskottet — och detta må vara sagt till dess berömmelse — inte någon gång har förekommit något yttrande, där man sagt att vi icke skola bry oss om ett yrkande därför att det emanerar från en meningsriktning med vilken vi icke ha någonting gemensamt. Herr Holmbäck har redan behandlat saken. Jag vill säga att det ligger i objektivitetens väsen att man skall erkänna att två gånger två är fyra vem som än säger det.

Frågan gäller här, om man skall antaga en lagbestämmelse, som har kritiserats av lagrådet år 1934, som lagrådet år 1948 trots stora principiella betänkligheter inte har ansett sig böra avstyrka och som första lagutskottets samtliga ledamöter — både majoriteten och minoriteten — gjort till föremål för invändningar, respektive starka invändningar, vi reservanter vilja icke se en sådan bestämmelse införd i tryckfrihetsprocesser. Den är en nyhet, och en nyhet av en art som vi icke anse vara välkommen. Av herr justitieministerns senaste anförande framgick, att han menar att det inte finns någon annan utväg än sekreta informationer. Härigenom har jag ytterligare befästs i min uppfattning att det är nödvändigt att följa reservanterna.

Om jag får lov att polemisera med justitieministern vill jag peka på att det ju dock i utländsk rätt har kunnat göras anordningar, varigenom juryn kan meddelas upplysning utan att denna information behöver vara hemlig. Jag ser i de tryckfrihetssakkunnigas betänkande, att man i Frankrike har den bestämmelsen, att domstolens ordförande på kallelse från juryn äger komma tillstådes vid juryns överläggningar, men att han då enligt lagen skall vara åtföljd av åklagaren och försvarsadvokaten; man vill inte att han skall agera ensam. I Danmark har man, som herr Holmbäck beskrev, ett informationsförfarande med protokollföring för att man skall veta, vad det är för frågor som ställas och vilka svar som ges.

Lagförslag ang. rättsgången i tryckfrihetsmål m. m.

Jag kan inte dela den uppfattningen, att föreliggande ärende skulle vara så i grunden genomarbetat, att det inte återstår något annat alternativ än det som är föreslaget i propositionen. Det måste finnas en utväg att ordna informationen så, att den går väl ihop med den svenska juryns traditioner på det här området och så att icke juryinstitutet försvagas. Jag menar att vi, om juryinstitutet skall bestå, få se till att vi värna om den självständighet som juryn äger och som även utskottet har ansett vara konstitutiv.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag skall inte taga upp någon strid om innebörden av begreppet samverkan, och jag tror nog att herr Göransson förstär vad jag menar med detta begrepp — också jag har läst det som herr Göransson här citerade.

Men det var inte för att tala om detta jag begärde ordet, utan för att säga, att justitieministerns anförande föranleder till rätt allvarliga reflexioner. Om jag nu fattade statsrådet rätt gavs det inte något som helst hopp om någon omprövning av formerna för den information det här är fråga om. Nu är det ju dock så, att majoriteten inom utskottet har fattat sitt beslut på grundval av den förhoppning, som har uttryckts i utskottets motivering, nämligen att frågan snabbt skall tagas under omprövning. Om denna förhoppning är obefogad, är ju hela grunden för utskottets beslut undanryckt. Jag hör nämligen — här har herr Göransson gjort en alldeles riktig iakttagelse — inte till dem som partout anse att det beslut, som riksdagen nu skall fatta, utgör den slutgiltiga och riktiga lösningen av problemet. Jag skulle därför, innan kammaren skrider till beslut, vilja rikta en direkt fråga till herr statsrådet: Finns det inga möjligheter att det kan ske en omprövning beträffande exempelvis — som jag nämnde i mitt första anförande — möjligheterna att ge offentlighet åt juryns

och rättens frågor respektive svar? Ty det är ju där själva kärnpunkten i problemet ligger. Och jag vill ärligt säga, att om det inte finns hopp om att den frågan tas under omprövning kommer jag att i bästa fall lägga ned min röst och i värsta fall gå emot utskottet.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag har velat framhålla att den fråga, varom utskottet egentligen har begärt utredning, inte rör sådana spörsmål som protokollföring av yttranden, vilket man mycket väl kan tänka sig att ordna. Den fråga som utskottet vill ha utredd — eller som i varje fall har bildat den huvudsakliga motiveringen för utskottets yrkande om utredning — är ju i stället, på vilket av de tre olika stadierna i processen som informationen skall lämnas.

Om det problemet har jag nyss framhållit, att det har varit föremål för utredning upprepade gånger, senast av 1944 års tryckfrihetssakkunniga, och jag nämnde också att de sakkunniga därvid hade tagit hänsyn såväl till den utländska rätt, vilken här åberopats, som till tidigare utredningar. De sakkunniga ha enhälligt kommit till det resultatet, att informationen bör förläggas till det stadium, som föreslagits i propositionen och som utskottsmajoriteten har förordnat, låt vara såsom ett provisorium. Detta har givit mig den uppfattningen, att det nog inte är så mycket att vinna med att försöka reda ut frågan på nytt. Jag har funnit att den är ordentligt och omsorgsfullt utredd av en utomordentligt sakkunnig och tryckfrihetsvänlig instans.

Jag vidhåller alltså den uppfattningen, att det vore riktigast, om riksdagen antog utskottsförslaget definitivt, icke blott som ett provisorium. Men detta är en sak för sig. En annan sak är, att om riksdagen skulle ge uttryck för en önskan att trots tidigare utredningar få denna fråga ytterligare belyst, så vill jag självfallet rätta mig efter denna önskan.

Herr KRÜGEL: Herr talman! Det var några anmärkningar från herr Görans-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

sons sida som föranledde mig att begära ordet.

Herr Göransson sade att jag hade talat mig varm till förmån för information och att jag därmed höll på att slå in öppna dörrar, eftersom det inte finns någon skillnad mellan majoriteten och reservanterna i det stycket. Jag ber att i anledning därav ett ögonblick få återgå till motionen, eftersom den utgör en väsentlig del av det material som jag har stött mig på när jag menat att reservanterna icke önskade att juryn skulle meddelas upplysning. Sedan herr Holmbäck i sin motion har summerat en del argument mot den kungl. propositionen skriver han faktiskt i det som vi väl få kalla klämman på följande sätt: »De skäl, som kunna anföras mot den föreslagna informationen, synas mig vara synnerligen starka. — — — Jag hemställer därför, att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 18 ville ut den föreslagna lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål utesluta 8 § första stycket andra och tredje punkterna.»

Detta är väl, herr Göransson, ändå ett klart ställningstagande mot information, såvitt jag kan läsa rätt innantill. Om herr Göransson har en annan mening så kan jag inte hjälpa det, men jag tycker att vi skulle kunna enas på min linje åtminstone i det stycket.

Med hänsyn till vad jag sade i mitt förra anförande borde jag, menar herr Göransson, ha stannat vid att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Ja, kanske det! Men, herr Göransson, det finns ändå en viss skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. Skillnaden består ju just däri, att vi vilja få till stånd en utredning, som ger oss en ännu bättre lösning på informationsproblemet än den som är anvisad i den kungl. propositionen, och jag tycker inte att detta är en så liten och oväsentlig sak att den inte skulle kunna ge anledning till skilda yrkanden. Det förhöll sig ju verkligen på det sättet — och det känner herr Göransson till lika bra som jag — att vi alla inom utskottet voro oroliga. Fröken Andersson har

nyss givit uttryck åt denna oro och väddat till justitieministern att tillsätta en sådan utredning, och jag tror hon gick så långt att hon sade, att hennes slutliga ställningstagande skulle bli beroende av huruvida hon skulle få hoppet om en sådan utredning uppfyllt eller inte.

Nu säger herr justitieministern att en utredning, så som han ser på saken, knappast kan komma att få någon praktisk betydelse, emedan frågan är synad och utredd på alla möjliga sätt. Ja, det tror jag också att den är. Men när denna oro faktiskt finns både inom utskottet och bland reservanterna, vill jag hoppas att justitieministern vill tillmötesgå vår hemställan om en utredning, även om den inte kan komma att ge så mycket. Vi skulle alla känna oss mera tillfreds om vi finge den, ty då skulle vi ha ett ytterligare belägg för att statsrådet är välvilligt inställd till våra synpunkter i det stycket. I det hänseendet, herr Göransson, äro vi väl i alla fall på samma linje.

Jag har inte något ytterligare att tillägga i saken, utan jag ber att alltjämt få yrka bifall till utskottets förslag, ty, herr Göransson, jag tycker det är en viss skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag liksom det är en skillnad mellan utskottets yrkande och reservanternas.

Herr SCHLYTER: Herr talman! Jag vill genast från början säga, att jag är ense med herr justitieministern på två viktiga punkter. Den ena är den, att riksdagen inte nu bör antaga något provisorium, som snart skall ändras, och den andra, att den upplysning, som alla äro ense om att juryn kan behöva få från rätten, bör inhämtas på det stadium av processen som är föreslaget i den kungl. propositionen, d. v. s. juryn bör avbryta sin överläggning för att sammanträda med rätten och av denna inhämta upplysning om vad lag stadgar.

När jag läser första lagutskottets utlåtande och reservationen, så kommer jag till samma uppfattning som herr Krügel nyss gav uttryck åt, då han sade att

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

det inte råder någon så stor skillnad mellan utskottets ståndpunkt och reservanternas. Jag blev ytterligare bestyrkt i denna min uppfattning när jag hörde, vilken vikt fröken Ebon Andersson lade vid att svaren på de frågor, som juryn skulle ställa till rätten, på något sätt skulle komma att tillhöra offentligheten.

När jag suttit här och lyssnat till debatten har jag frågat mig, om man skulle behöva göra någon större ändring i den Kungl. propositionen för att tillgodose de önskemål som sålunda hela första lagutskottet, inklusive reservanternas, synes ha i denna fråga. Man sitter ju ofta och klottrar i ett lagförslag, när man skall vara med och behandla det, och jag har också i mitt exemplar av den Kungl. propositionen skrivit till tre ord för att tillmötesgå de framförda önskemålen. Jag tror väl inte att de orden utan vidare innebära frågans lösning, men de peka i en sådan riktning att jag tycker det vore lämpligt att de bleve föremål för övervägande.

De tre ord jag antecknat innehålla, att juryn skall sammanträda med rätten *vid offentlig session* för att inhämta upplysning om vad lag stadgar. Det skulle betyda att dörrarna öppnas igen, att protokollsekreteraren kommer in och skriver upp vad juryn frågar och vad rätten svarar samt att parterna, om de vilja, kunna komma tillstädes och kontrollera denna upplysningsverksamhet och eventuellt — utredningen finge visa om det kunde vara lämpligt — äga begära ordet och uttala sin uppfattning.

Är man nu av den mening, som hela utskottet tycks vara, att det som föreslås i den Kungl. propositionen är otillfredsställande, då bör man väl enligt god lagstiftningsordning inte antaga en ny lagbestämmelse, utan då låter man det vara som det är tills man från Kungl. Maj:t har kunnat få ett tillfredsställande förslag.

Hurudana äro då förhållandena för närvarande på detta område? Justitieministern säger, att det för närvarande finns en möjlighet för domstolen eller för parterna att sätta in en duktig jurist i juryn och på det sättet måhända

tillgodose det behov av upplysning i juridiska frågor, som vi här diskutera. Men det är ju en ren tillfällighet om det blir ordnat på det viset. Följer man nu reservationen, bli förhållandena, menar jag, ungefär likadana som de äro nu, i det att det då fortfarande inte finns någon bestämmelse om hur juryn skall få den juridiska upplysningen. Och jag må säga, att jag finner det vara ur lagstiftningssynpunkt betydligt mera korrekt och mera värdigt de lagstiftande myndigheterna att de vänta med att införa en bestämmelse tills de ha blivit ense om någonting, som de kunna vara nöjda med, helt enkelt genom att någon kort tid låta förhållandena vara sådana de för närvarande äro. Vad är det för stor olycka som skulle kunna inträffa under väntetiden?

När jag läser de olika alternativ, som reservanternas anföra såsom möjliga, vill jag ha sagt att jag inte tycker om det tredje alternativet, som innebär att man låter informationen ombesörjas av någon utanför domstolen stående, kvalificerad jurist. Även i det avseendet förefaller det mig som om jag skulle vara ense med justitieministern, vilken inte heller är tilltalad av ett sådant arrangemang.

Herr talman! Jag har inte svårt att fatta ståndpunkt i denna fråga. Jag hemställer att vi icke såsom provisorium antaga en ny lagparagraf, som vi äro missnöjda med, utan att vi i stället lämna gällande bestämmelser oförändrade tills vi från justitiedepartementet få ett bättre förslag på denna punkt. Under väntetiden sker icke någon olycka.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag vill säga ett par ord i anledning av herr Schlyters anförande.

Jag tycker hans ställningstagande var en smula inkonsekvent. Han går ju med på att informationen skall lämnas av rätten och att den skall ske först efter huvudförhandlingens avslutande, såsom det är föreslaget i propositionen och i

Lagförslag ang. rättsgången i tryckfrihetsmål m. m.

utskottsutlåtandet. När det sedan gäller möjligheten att på ett eller annat sätt ge offentlighet åt informationen, tänker sig herr Schlyter närmast, att den skulle lämnas vid ett offentligt sammanträde. I samma syfte har ju också framkastats den tanken, att protokoll skall föras och att detta skulle bli offentligt. Vilken väg man väljer, förefaller det mig närmast, som om herr Schlyter blott vill komma fram till ett *tillägg* till förslaget, inte till någon egentlig *ändring* i detsamma.

Herr Schlyter frågade retoriskt, vad det skedde för olycka, om man inte nu tillförde juryn den juridiska information, som alla anse behövlig. Jag antar, att han då syftade på vad redan en tidigare talare framhållit, nämligen att antalet tryckfrihetsmål per år är ganska litet. Men jag för min del skulle anse det vara en tillräckligt stor olycka, om det blott i ett enda fall till följd av bristande information skulle fällas en oriktig dom, vare sig den ginge i den ena eller den andra riktningen.

Herr BRANTING: Herr talman! Jag skall släppa diskussionen med herr justitieministern om innebörden av bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen. Jag vill emellertid säga, att man bör akta sig för ordets makt över tanken. Herr justitieministern talar om att all rättskipning skall grundas på lag och anförd detta såsom ett stöd för sin mening, att juryn är bunden av strafflagens olika bestämmelser. Men jag för min del vill framhålla, att även grundlagen är lag; om grundlagen är så skriven, att den i viss mån dispenserar från tillämpningen av strafflagen, så blir juryns dom grundad på lag även om den frångått strafflagen.

Jag begärde ordet när herr justitieministern kom in på de olika alternativ som här ha diskuterats och när han då utmönstrade det ena efter det andra såsom över huvud taget icke ifrågakommande. Jag vill för kammaren framhålla den synpunkten, att det som gör hela denna fråga om, hur sammanträdet mellan juryn och domstolen ordnas så kän-

lig, det är bland annat den omständigheten, att domstolen enligt den nya tryckfrihetsförordningen kommer att bli ett slags överinstans över juryn. Domstolen kommer ju att kunna frikänna i vissa fall, där juryn har fällt. Man får då naturligtvis se till, att sammanträdet mellan domstolen och juryn sker under sådana former att misstanke icke kan uppstå att domstolen på något sätt har övat inflytande på juryns fria ståndpunktstagande.

Under denna ganska långa diskussion har ännu icke någon, herr talman, kunnat ge ett rejält besked om varför upplysning om vad lag stadgar skall meddelas i hemlighet. Jag kan inte förstå det, och ingen annan har förklarat det.

Sedan herr justitieministern angivit sin ståndpunkt till utredningskravet — en ganska uppseendeväckande ståndpunkt för övrigt — sedan han alltså har förklarat, att han anser saken tillräckligt utredd, men tillagt att han inte vill motsätta sig en ytterligare utredning, om riksdagen önskar en sådan, ber jag att få framhålla, att ett bifall till reservationen innebär, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t direkt yrkar på en utredning, under det att utredningsyrkandet i majoritetens formulering endast förekommer i motiveringen. Således är nu situationen den, att om kammaren vill ha den utredning, som lagutskottet är ense om att begära, så bör kammaren följa reservationen.

Herr GÖRANSSON (kort genmäle): Herr talman! Tillåt mig framhålla att ett bifall till reservationen icke betyder någonting annat än att den nuvarande ordningen kommer att gälla tills vidare. Enligt den nuvarande ordningen kan det inträffa, att en jury sammanträder till överläggning utan att ha tillgång till någon juridisk sakkunskap; i utskottsutlåtandet finns redovisat, att det under de tio åren 1939—1949 har förekommit 18 mål, där juryn har bestämt uteslutande av lekmän, alltså i medeltal ungefär två om året. Om man nu tänker sig att få en annan ordning till stånd, torde denna

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

nya ordning kunna genomföras redan tidigt under nästa års riksdag, och då kunna ju konsekvenserna av ett bifall till reservanternas förslag inte på något sätt bli olyckliga eller uppseendeväckande.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jurister brukas beskyllas för att vara formalister, men jag vill försöka att inte gå för långt i denna yrkeslast. I anledning av vad Branting senast yttrade vill jag framhålla, att jag anser en anhållan om utredning vara tillräckligt klart uttalad, om den ingår i utskottets motivering.

Herr LINDEROT: Herr talman! När den nu gällande tryckfrihetslagen förelades riksdagen diskuterade vi i den kommunistiska gruppen, huruvida det skulle vara förmånligt att behålla juryinstitutionen eller om det kunde anses vara lämpligare att låta tryckfrihetsmålen bli föremål för vanlig handläggning vid domstol på samma sätt som alla andra mål.

Det har inträffat en del fall där en jury har uttalat fällande dom mot kommunistiska skrifter men där enligt erfarna juristers mening en domstol, som uteslutande hade hållit sig till den bokstavliga tolkningen, med all sannolikhet skulle ha friat skrifterna. Ur rent partiegoistisk synpunkt skulle vi således kunna komma i åtnjutande av vissa förmåner, om bedömandet av åtal mot dessa skrifter skulle ha legat i en domstols händer i stället för juryns. Det är för att erinra om att tillämpningen av juryförfarandet i tryckfrihetsmål inte i och för sig är det odiskutabelt bästa, som jag nämner detta.

Nu har emellertid den svenska riksdagen ansett att tryckfrihetsmål på visst sätt äro av en annan karaktär än exempelvis mål om egendomsbrott, och av det skälet har man ju också infört ett särskilt processuellt förfarande i tryckfrihetsmål och inrättat en juryinstitution. För att denna juryinstitution skall kunna vara helt fri från påverkan från and-

ra än dem, som tillhöra juryn, har man i lagen bestämt att juryn skall sammanträda i enrum och icke får åtskiljas förrän den har besvarat de av domstolen ställda frågorna. Har man nu gått in för denna princip och fastställt den i lagen, så måste jag fråga mig av vilket skäl man i nästa sats i samma paragraf — 8 § — faktiskt upphäver denna bestämmelse om sammanträde i enrum i vad det gäller dess verkliga innebörd och mening; att till juryns sammanträde inkalla rättens ordförande eller annan juryn icke tillhörig person är ju att i realiteten bryta mot lagens bestämmelse om sammanträde i enrum. Man talar om juristernas uppfattning och lekmännens uppfattning, men jag tror att jag här kan stödja mig på en juridisk uppfattning om begreppet »sammanträde i enrum». Jag har många gånger haft med tryckfrihetsmåls handläggande att göra, dels som ansvarig utgivare för tidningar och dels som deltagare i jury, och en gång när jag satt i ett jurysammanträde i Stockholms rådhus var det en av deltagarna, en affärsman, som fann att jurysammanträdet tog längre tid än han hade väntat. Han gick till en telefonapparat som fanns inne i rummet och ringde till sitt kontor för att meddela att han skulle bli försenad. Det var en jurist i juryn som ifrågasatte, om man inte borde överväga, huruvida lagens bestämmelse om sammanträde i enrum borde anses bruten genom detta telefonsamtal! Men herr justitieministern och andra lagstiftare här anse, att man icke bryter bestämmelsen om sammanträde i enrum genom att inkalla utanför juryn stående personer för besvarande av frågor.

Jag vill alltså, herr talman, ha påtalat det enligt min mening ologiska och ur juridisk synpunkt oriktiga i att skriva en sådan lagtext som den här föreslagna eller införa ett sådant förfarande.

Jag har den meningen, grundad på erfarenhet — jag kan lika väl som fröken Andersson åberopa erfarenhet från jury-sammanträden — att de lekmän, som åtaga sig uppdrag att sitta i jury, i regel mycket väl begripa de olika lagar, enligt vilka de skola döma. Jag förstår nog att

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

herr Krügel som gammal åklagare inte har någon respekt för lekmäns sakkunskap i juridiska frågor, och jag förstår kanske att jurister i allmänhet inte vilja anse att lekmän kunna begripa sig på lagfrågor. Men när den svenska riksdagen har inrättat juryinstitutionen har den menat, att man skall taga lekmännen med de brister som kunna förefinnas, och då behöver man inte slå benen undan den plattform i det processuella förfarandet, som man har byggt upp, genom att omedelbart införa ett bestämmande, vilket skulle förebygga vissa påstådda faror, som i verkligheten icke existera. I varje fall har väl riksdagen menat, att juryförfarandet i och för sig har ett sådant värde att man får ta risken att någon liten del av en paragraf i strafflagen kan bli förbisedd av en jury med åtföljande vecklagan i juristkretsar om fallet kommer till allmän kändedom. Jag kan alltså inte finna att något sakligt skäl talar för den åsikt som utskottsmajoriteten här har förfäktat.

Jag måste ju också säga att herr Krügels anförande, i vilket han talade för utskottets ståndpunkt, i varje fall på intet sätt kunde övertyga mig om att utskottet har en saklig grund för sitt ståndpunkts-tagande. Nu förutsatte ju herr Krügel i sitt anförande, att man måste gå emot den ståndpunkt, som reservanterna ha intagit, därför att samma ståndpunkt har intagits av en kommunist, nämligen herr Hagberg i andra kammaren. Med detta avsåg herr Krügel givetvis att förolämpa kommunisterna, något som han egentligen icke besitter kapacitet för. Men, herr Krügel, i verkligheten var det ju en förolämpning mot herrar Holmbäck, Göransson och Branting och förresten mot alla kammarens ledamöter då herr Krügel förutsatte, att dessa i en viktig sakfråga skulle taga ståndpunkt med hänsyn till vad herr Hagberg i Luleå eller herr Linderot i Stockholm kan tycka! Det är alltså en förolämpning mot riksdagen över huvud taget, när en utskottstalesman anför sådana argument, men då jag nu inte tror att första kammarens ledamöter äro av den kvalitet som herr Krügel förutsätter, hoppas jag att jag icke åstadkommer några skade-

verkningar för reservanterna genom att jag, herr talman, slutar med att yrka bifall till reservationen.

Herr SCHLYTER: Herr talman! Justitieministern summerade, att jag liksom alla andra ansåg att det föreligger behov av möjlighet för jury att hos rätten inhämta upplysningar i juridiska ting.

Jag har, herr talman, inte velat motsäga denna sats, fastän jag hör till dem som tro att en jury mycket sällan kommer att få anledning att besvara rätten med några frågor. Jag tror att jury i de allra flesta fall vet hur den vill tolka lagen. Däremot befarar jag, herr talman, att någon minoritet i jury, som har anledning att antaga att den skulle kunna vinna stöd för sin mening genom att anmoda juristerna i rätten att vitsorda en lagtolkning, som denna minoritet för sin del hävdar, kommer att påfordra dylika sammanträden med rätten, och att sålunda uppstår vad jag har trott att alla önskade undvika, nämligen ett faktiskt samråd mellan rätten och jury.

Vad jag har så starkt emot i det förslag, som är framlagt i propositionen, är att man faktiskt med den ena handen ger en juryförhandling och sedan med den andra handen slår ihop rätten och jury och låter jury göra frågor, som rätten skall svara på inom lyckta dörrar. Jag fruktar att detta kan medföra ett förfuskande av juryidén. Och när vi nu en gång ha bestämt oss för att behålla jury i tryckfrihetsmål, vill jag inte vara med om att införa ett dylikt samråd inom lyckta dörrar.

Hela meningsskiljaktigheten, herr talman, tycks ju röra sig om huruvida de frågor, som någon gång skulle behöva framställas, skola framställas offentligt eller icke. Jag tycker inte att ett övervägande från justitiedepartementets sida om införande i lagen av några ord som sade ifrån, att det skulle ske offentligt, skulle behöva ta längre tid än att man mycket snart skulle kunna få den formuleringen införd i lagen. Jag vet inte om vi enligt den nya riksdagsordningen

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

kunna få en proposition med förslag om detta tillägg under den höstriksdag, som enligt vad vi alla veta skall komma till stånd, men under alla förhållanden skola vi väl kunna få en proposition i januari nästa år. Då kan riksdagen antaga förslaget i februari, och bestämmelsen kan träda i kraft den 1 mars 1950. Det kan, herr talman, inte gärna inträffa någon större olycka om man under denna korta väntetid låter *det stanna vid vad som nu gäller*.

Herr HERLITZ: Herr talman! Jag måste bekänna att jag befinner mig i ett utomordentligt svårt dilemma. Det står fullkomligt klart för mig att jag inte kan rösta för reservationen, ty det förefaller mig givet att det är ett allvarligt behov, som här föreligger, att juryn skall kunna få information om vad lag stadgar. Detta krav kan man inte vifta bort, och i långa stycken är jag därvidlag överens med statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

I själva verket får jag erkänna att jag gick till denna debatt i avsikt att rösta för utskottets förslag, som tycktes mig vara det bästa, i all synnerhet som det ingavs förhoppningar om erforderliga modifieringar. Men nu är det två omständigheter som ha gjort att saken står för mig i litet annan dager. För det första är det herr statsrådets bestämda försäkran, att han inte kan se någon ny framkomlig väg och att han alltså inte är intresserad av någon ytterligare utredning. För det andra är det en sak som, det bekänner jag, inte har stått klar för mig på förhand. Man har talar om betänkligheten av att upplysning icke lämnas offentligen. Detta har en betydelse som inte, såvitt jag har uppmärksammat, har blivit direkt understruken i debatten. Det framlagda förslaget betyder nämligen för det första att en domare, som vid sådana hemliga förhandlingar, som nämnas i förslaget, har missbrukat sin ställning till att till äventyrs ge upplysningar som i själva verket innefalla ett ståndpunktstagande i sakfrågan eller rent av till att ge fel-

aktiga upplysningar om vad lag stadgar, icke kan åtalas för ämbetsfel, eftersom det, såvitt jag förstår, icke kan föras någon bevisning om vad han har yttrat vid juryns hemliga förhandlingar. För det andra innebära de föreslagna bestämmelserna, att en på sådan grundval fälld dom icke kan överklagas. Om det eljest har skett ett grovt fel i en rättegång, är det ju uppenbart — och det gäller även med avseende på tryckfrihetsmål — att domen kan överklagas och upphävas, men detta kan inte göras i det fall jag nyss nämnde. Jurymännen äro av sin tystnadsd förhindrade att vittna om vad domaren har sagt, och ett överklagande blir ett slag i luften.

Dessa överväganden, herr talman, gå alltså ut på att jag inte kan rösta för någotdera förslaget; jag kan inte ställa juryn utan information, och jag finner förslaget, sådant det nu är, otillfredsställande. Detta kan inte leda till något annat resultat än det, som jag tycker att herr Schlyters anförande logiskt borde ha utmynnat i, nämligen ett yrkande om återremiss. Det tör väl hända att det är så som herr Schlyter antydde i sitt anförande för en stund sedan, att man med några enkla ord kan lösa den här frågan — jag vill dock inte med säkerhet påstå att den är så enkel — och jag tror inte att första lagutskottet är så överhopat av arbete, att det inte skulle vara möjligt för utskottet att återigen taga saken om händer.

Herr talman! Jag får alltså yrka återremiss av ärendet.

Herr LODENIUS: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna fråga — när det gäller de rent juridiska spörsmålen har jag ingen möjlighet att yttra mig — om inte herr Linderot hade börjat tala om erfarenheter från arbetet inom en jury. Det kanske kan tillätas även mig att nämna något om mina erfarenheter. Jag har nämligen haft tillfälle att delta i jury åtskilliga gånger, däribland åtminstone ett par gånger då det inte har funnits någon som helst juridisk sakkunskap inom juryn. Jag mås-

Lagförslag ang. rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

te för min del säga att frånvaron av juridisk sakkunskap har varit en brist. Herr Linderot sade att han trodde att personer, som låta invälja sig i jury, också ha möjlighet att tolka lagen så långt som det behövs, men åtminstone vid vissa tillfällen är det ju inte så alldeles enkelt när man skall jämföra en hel del kapitel och paragrafer i tryckfrihetsförordningen med motsvarande kapitel och paragrafer i strafflagen. Det kan nog i sådana fall vara behövt att få en del informationer om hur lagen rätteligen skall tolkas.

Det är klart, att det är bättre när det finns någon juridiskt bildad person inom juryn, men jag fastnade för ett uttryck, som fröken Andersson använde tidigare här i dag, att man inte ens när det finns sådan sakkunskap kan vara säker på att få ett objektiva uttalande i en lagtolkningsfråga, och jag tror att detta är alldeles riktigt.

Nu vet jag inte, herr talman, varför man på sin tid gick ifrån den möjlighet, som fanns intill år 1937, att vid domstolen se till att det fanns juridisk expertis inom juryn, men jag är förvånad över att man gick ifrån denna möjlighet. Om den hade kvarstått så hade dagens fråga måhända aldrig behövt uppkomma.

Jag erkänner att Kungl. Maj:ts förslag på den här punkten kanske inte innebär den allra bästa lösningen av frågan; det har uttalats många farhågor, och jag vill inte underkänna dem. Det är sannolikt att det går att få fram ett bättre sätt för meddelande av de informationer, som enligt vad jag för min del är övertygad om komma att behövas vid mer än ett tillfälle, men jag undrar ändå, herr talman, om man inte överdriver vådorna av att rätten skall lämna juryn information inför lyckta dörrar. Det är ju inte domaren ensam, såsom jag tror att man ibland har sagt i debatten, utan rätten, som skall sammanträda med juryn, och i detta ligger, tycker jag, en viss säkerhet för att inte juryns självständighet skall trädas för nära. De erfarenheter jag har från de gånger jag har varit med säga mig i var-

je fall, att juryn nog inte är så lättpåverkad. Det vore emellertid lyckligt om juryn kunde få de upplysningar som behövas i juridiska spørsmål.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjordes till en början propositioner, först på bifall till det framställda återremissyrkandet samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o) och 2:o) här ovan upptagna yrkandena; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Göransson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vissa ändringar i militieombudsmannens instruktion.

Då emellertid herr *Göransson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 42.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i instruktionen för riksdagens justitieombudsman, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa ändringar i militieombudsmannens instruktion.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i instruktionen för riksdagens militieombudsman.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 199, av herr *Hedlund* i Östersund, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta erforderliga ändringar i instruktionen för militieombudsmannen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet, under förutsättning, att de av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 under 10) och 13) anmälda vilande grundlagsförslagen bleve slutligen antagna, hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta, att 1, 2, 5, 6, 12, 14 och 23 §§ instruktionen den 14 mars 1941 för riksdagens militieombudsman skulle hava ändrad lydelse på sätt i utlåtandet angäves.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade fröken *Andersson* på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte bifalla vad utskottet hemställt;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angäen-

de militieombudsmansambetets allmänna ställning och skyldigheter samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Fröken *ANDERSSON*: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en reservation. Den gäller frågan om militieombudsmannens kontroll över försvarets ekonomiska förvaltning, ett problem som har tagits upp av riksdagens revisorer i paragraf 11 av deras senaste berättelse — det gäller alltså frågan om militieombudsmannens allmänna ställning och skyldigheter, och det yrkas att frågan upptages till omprövning. Jag vill redan från början säga, att revisorernas förslag ingalunda syftar till någon begränsning av militieombudsmannens behörighet enligt 96 § regeringsformen. Propån avser i stället väsentligen en förändring i instruktionens 2 §, där det talas om militieombudsmannens skyldighet att övervaka den ekonomiska förvaltningen inom försvaret.

I yttrande med anledning av revisorernas berättelse i denna del har militieombudsmannen framhållit, att det av revisorernas uttalande inte klart framgår, om detta uttalande syftar till en begränsning av militieombudsmannens behörighet. Jag vill redan nu säga, att någon sådan begränsning icke åsyftas, ty det syfte, som revisorerna ha velat främja, kan tillgodoses genom borttagande av tre punkter i militieombudsmannens av riksdagen utfärdade instruktion, som just handlar om övervakningen av försvarets ekonomiska förvaltning. Det rör sig alltså om ett medgivande för militieombudsmannen att underlåta regelbunden eller systematisk kontroll av försvarets ekonomiska förvaltning.

Utskottet medger, »att militieombudsmannens uppgifter beträffande den ekonomiska förvaltningen enligt förevarande paragraf» — 2 § alltså — »äro synnerligen omfattande och vittutseende samt att en effektiv kontroll numera finnes genom militära revisionsorgan.» Utskottet fortsätter: »Detta kan emeller-

Ang. vissa ändringar i militieombudsmannens instruktion.

tid enligt utskottets mening icke vara avgörande. Försvarets ekonomiska förvaltning utgör en så viktig sida av statsverksamheten, att en fortgående parlamentarisk kontroll icke kan undvaras.»

Nej, den saken skall jag be att helt få understryka, och det är heller inte därtom som frågan nu rör sig. Utan frågan är, om denna kontroll skall ske i samma form som nu. För den fortlöpande kontrollen har ju riksdagen ett speciellt organ, nämligen riksdagens revisorer — statsrevisionen — som skall utbyggas ytterligare nästa budgetår och således bli ännu effektivare.

Om man sedan talar om att man inte kan undvara den parlamentariska kontrollen, så kan man lämpligen göra en jämförelse med justitieombudsmannens ställning. Justitieombudsmannen har ingen motsvarande skyldighet när det gäller de civila myndigheternas förvaltning, och detta har mig veterligt inte från något håll ansetts innebära någon inskränkning i riksdagens konstitutionella kontroll.

Nu säger utskottet vidare — det är en rätt intressant problemställning — att just den militära ekonomiska förvaltningen måste ägnas särskild uppmärksamhet. Detta är onekligen svårt att förstå, ty om man ser på frågan ur samhällsekonomisk synpunkt är även t. ex. den verksamhet som bedrivs av statens järnvägar, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens vattenfallsverk o. s. v. mycket viktig och ekonomiskt vittomfattande, men det har inte fördenskull ansetts nödvändigt med en speciell granskning av dessa institutioner i annan form än den som verkställs av riksdagens revisorer.

Nu är det till yttermera visso så — och det är av ganska stor relevans i detta sammanhang — att militieombudsmannens kontroll väsentligen är inriktad på försvarets lokala och regionala myndigheter. Men som bekant är upp-handlingsverksamheten sedan lång tid tillbaka koncentrerad till de centrala förvaltningsmyndigheterna, främst krigsmaterielverket. Det är således där som de stora ekonomiska övervägandena ske.

Mot bakgrunden av dessa fakta kommer man fram till den slutsatsen, att militieombudsmannens kontroll, åtminstone i praktiken, hittills inte omfattat de grenar av den militära ekonomiska förvaltningen, där de viktigaste besluten fattas. För övrigt har militieombudsmannen själv i sitt yttrande över förslaget från riksdagens revisorer framhållit, att inspektion av de centrala militära förvaltningsorganen inte medhunnits i nämnvärd utsträckning.

Jag skall inte uppta tiden med att anföra några exempel, men det torde redan förutan militieombudsmannens övervakning finnas tillräcklig kontroll över den centrala militära ekonomiska förvaltningen. Dessa organ och deras verksamhet övervakas ju av försvarets egna revisionsorgan, sakrevisionen, organisationsnämnden och i viss mån även av riksräkenskapsverket. Med riksdagens revisorer blir det således sammanlagt fem olika revisionsorgan, som mer eller mindre extensivt och intensivt kontrollera försvarets centrala ekonomiska förvaltning.

Det är, herr talman, mot denna bakgrund som riksdagens revisorer ha ansett det vara motiverat att militieombudsmannens ställning i olika hänseenden upptages till omprövning, så att militieombudsmannen beredes möjlighet att i större utsträckning än hittills hinna ägna sig åt andra områden, som för närvarande inte äro föremål för en lika ingående övervakning som den ekonomiska förvaltningen.

Man frågar sig kanske, varför det i militieombudsmannens instruktion över huvud taget har intagits bestämmelser av denna art. Anledningen härtill är av historisk art. När militieombudsmanna-ämbetet inrättades fanns helt enkelt inte den nuvarande kontrollen över försvarets ekonomiska förvaltning. Sedan militieombudsmannens instruktion skrevs har, såsom riksdagens revisorer också påpekat, både den kamerala och sakliga revisionen av den militära förvaltningen starkt utbyggts och förstärkts. Riksdagens revisorer anse därför, vilket också framhålls i reservationen, att det

Ang. vissa ändringar i militieombudsmannens instruktion.

varken formellt eller reellt föreligger behov av en speciell tillsyn över försvarets ekonomiska förvaltning, verkställd genom militieombudsmannen. Starka skäl tala således för statsrevisorernas förslag om en omprövning av militieombudsmannens ställning i detta hänseende.

Jag betonar än en gång, att det icke är fråga om att förbjuda militieombudsmannen att syssla med dessa ting. Det bör dock icke i militieombudsmannens instruktion fastslås, att han partout skall utöva denna kontroll.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen. I reservationen yrkas, att riksdagen måtte bifalla utskottets hemställan med det tillägget, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning angående militieombudsmannaämbetets allmänna ställning och skyldigheter samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Herr AHLKVIST: Herr talman! Den ärade reservanten säger sig dela riksdagens revisorers uppfattning, att militieombudsmannens granskning av försvarets ekonomiska förvaltning inte har lett till åsyftat resultat. Riksdagens revisorer i sin tur förklara sig ha fått denna uppfattning efter studium av militieombudsmannens årliga ämbetsberättelse.

I den tryckta ämbetsberättelsen redovisas emellertid blott en del av militieombudsmannens verksamhet. Militieombudsmannens revision av försvarets ekonomiska förvaltning sker i stor utsträckning vid militieombudsmannens inspektionsresor, och denna kontrollerande verksamhet redovisas i den tryckta berättelsen blott i den mån den har föranlett åtgärder från militieombudsmannens sida. Första lagutskottet har vid sin årliga granskning av militieombudsmannens ämbetsberättelse tillgång till samtliga till militieombudsmannaexpeditionen hörande handlingar, således

även de protokoll som föras över företagna inspektionsresor. Utskottet har av dessa handlingar ingalunda fått den uppfattningen, att denna del av militieombudsmannens kontrollerande verksamhet inte skulle ha lett till åsyftat resultat. Vi ha tvärtom funnit, att militieombudsmannens verksamhet i denna del har en stor uppgift att fylla.

Fröken Andersson betonade, att hon med sitt yrkande icke avser, att riksdagen skall avstå från något av sina konstitutionella rättigheter genom ändring av § 96 regeringsformen. Reservanten menar i stället att en inskränkning av militieombudsmannens kontrollerande verksamhet i här berört avseende skulle kunna åstadkommas genom att ur § 2 i militieombudsmannens instruktion utesluta några av de författningar, som nu åberopas där. Fröken Andersson nämnde därvid särskilt tre punkter som hon ansåg kunde borttagas — jag utgår ifrån att fröken Andersson då avsåg de författningar som äro nämnda i punkterna fem, sex och sju.

Nu kan man emellertid inte utan vidare dra en klar gräns mellan övervakningen av de bestämmelser, som avse omvårdnaden av personalen, och dem som närmast sikta på den ekonomiska förvaltningen. I en av de punkter, som fröken Andersson vill utesluta, föreskrives bl. a. att militieombudsmannen skall kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna om försvaret tillhöriga fastigheter. Det är ju i dessa fastigheter som personalförläggningarna finnas. Om vi ur militieombudsmannens instruktion borttaga dessa punkter, vilka således gälla förvaltningen, skulle militieombudsmannen säkerligen inte komma att anse sig skyldig att kontrollera vare sig förläggningarna, mathållningen eller annat dylikt som direkt berör den militära personalen och dess behandling.

Fröken Andersson var särskilt angelägen att betona, att hennes förslag icke innebär att riksdagen skall frånhända sig något av sina konstitutionella rättigheter. Detta må formellt vara riktigt, men i sak kommer hennes förslag att få denna konsekvens. Om riksdagen ute-

Ang. vissa ändringar i militieombudsmannens instruktion.

sluter dessa punkter ur militieombudsmannens instruktion, kommer detta nämligen att av militieombudsmannen tolkas så, att han inte längre har skyldighet att tillse, hur bestämmelserna på dessa områden efterlevas. I praktiken skulle riksdagen därmed ha avstått från en del av sina konstitutionella rättigheter.

Då vi i första lagutskottet äro övertygade om att militieombudsmannens kontroll över den ekonomiska förvaltningen har en stor uppgift att fylla, har utskottet inte velat rekommendera kammaren att fatta ett beslut som skulle innebära, att riksdagen på en bakväg avstår från en del av sina konstitutionella rättigheter.

Vad slutligen gäller reservantens yrkande om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning, vill jag endast säga, att detta yrkande aldrig har framställts i utskottet. Fröken Andersson har alltså inte haft möjlighet att få detta yrkande avstyrkt av utskottet, men jag förmodar att hon har möjlighet att få det avslaget här i kammaren.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag tillåter mig att först ta upp herr Ahlkvists sista påstående.

Såsom en och annan av kammarens ledamöter torde ha erfarenhet av kan det ibland i utskotten inträffa, att en ledamot får rycka in vid behandlingen av ett ärende utan att ha suttit med från början. Så har denna gång varit fallet för mig i första lagutskottet, och när utskottets beslut i detta ärende skulle fattas i elfte — för att inte säga tolfte — timmen, kunde jag inte riva upp en debatt. Jag kunde inte heller springa min väg, utan måste med mitt namn stå under utlåtandet. Då mitt namn emellertid också förekommer under riksdagens revisorers berättelse, kunde jag inte i utskottet intaga en sådan ställning, att jag så att säga uppträdde låghalt på båda benen. Jag måste följaktligen välja en förnuftig utväg. Det är förklaringen till att jag inte

i utskottet rev upp en förödande debatt. Då hade det emellertid kanske kunnat bli flera reservanter.

Herr Ahlkvist gjorde vidare gällande, att reservationen innebär att riksdagen på en bakväg skulle avstå från en del av sina konstitutionella rättigheter. Jag har redan i mitt första anförande bemött detta påstående genom att erinra om vad som gäller för justitieombudsmannen. Dessutom finns det — vilket jag understryker än en gång — fem, säger *fem*, olika organ som kontrollera försvarets ekonomiska förvaltning. Jag förstår inte att herr Ahlkvist inte hörde vad jag sade — jag brukar ju ändå tala ganska högt — när jag framhöll att det inte var fråga om att militieombudsmannen icke skall ha rätt att även i fortsättningen utöva denna kontroll. Men han skall *icke ha skyldighet* att göra det. Därigenom kanske man kan ge honom större möjligheter att hinna med viktigare uppgifter. Militieombudsmannen anför själv här om: »Med hänsyn till den betydande utbyggnad av försvarsanstalterna som ägt rum under de senaste tio åren kan det icke numera beräknas att militieombudsmannen skall kunna oftare än som skett besöka de olika förbanden. Det har hittills icke varit möjligt att utan minskning av inspektionsverksamheten beträffande truppförbanden erhålla erforderligt utrymme jämväl för inspektion av de centrala förvaltningarna.» Det är inom *de centrala förvaltningarna* som de viktigaste besluten fattas, vilket jag har velat framhålla.

Herr PAULI: Herr talman! Jag tillåter mig att yttra ett par ord i denna debatt av det skälet, att jag var med bland statsrevisorerna i höstas när det yttrande avgavs som ligger till grund för diskussionen.

Jag fick under överläggningarna bland riksdagens revisorer den uppfattningen, att det är en riktig bild av läget då revisorerna skriva: »Ämbetet har med andra ord icke blivit det centrala kontrollorgan rörande försvarets ekonomiska förhållanden som ursprungligen åsyftats.

— — — De åligganden härutinnan som anförtrots milititieombudsmannen äro nämligen så omfattande och vittutseende till sin karaktär, att desamma näppeligen kunna fullgöras utan eu avsevärd förstärkning av ämbetets personalorganisation, försåvitt icke de i egentlig mening rättsvårdande uppgifterna skola i väsentlig mån skjutas åt sidan.»

Riktigheten av denna uppfattning bekräftas också av den passus i militieombudsmannens remissyttrande med anledning av statsrevisorernas förslag, som fröken Andersson nyss citerade.

Vi ha inom statsrevisionen resonerat på följande sätt: Milititieombudsmannen har vid sidan av sin centrala uppgift, som är att övervaka rättsvården inom försvaret framför allt vad gäller manskapet, från början fått sig pålagd en stor ekonomisk kontrolluppgift. Denna kontrolluppgift kan milititieombudsmannen numera icke gärna uppfylla i hela dess utsträckning, vartill även kommer att behovet av denna kontroll med tiden minskats på grund av tillkomsten av de många revisions- och kontrollorgan, som här tidigare i debatten omnämnts. Statsrevisorerna ha därför tillåtit sig att ifrågasätta att en ändring skulle kunna ske i fråga om denna del av milititieombudsmannens ämbetsuppgifter. Revisorerna ha alltså icke påyrkat, att militieombudsmannen skall berövas några befogenheter eller att riksdagen skall uppmånas avstå från någon del av sina konstitutionella rättigheter, såsom det har sagts här. Det enda som statsrevisorerna ha tillåtit sig att ifrågasätta är, att frågan om militieombudsmannaämbetets ställning i angivet avseende måtte upptas till omprövning.

Jag tycker att läget är sådant även efter de upplysningar, som herr Ahlkvist gett från första lagutskottet, att man hade kunnat vänta, att saken skulle ha gjorts till föremål för en något grundligare prövning än vad som tydligen har skett i första lagutskottet. Jag vet ju visserligen inte, hur pass ingående debatten där har varit, men faktum är att den i varje fall har avsatt ett ganska magert utlåtande.

Jag vill, herr talman, med dessa ord

Ang. ändrad ordning för biskopsval.

på förra årets statsrevisorers vägnar säga, att vi fortfarande anse det vara berättigat med den omprövning av frågan som vi i fjol begärde.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändrad ordning för biskopsval.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående ändrad ordning för biskopsval.

Med föranledande av en inom första kammaren väckt motion, nr 1, av herrar Ohlon och Sjödahl, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta föranställa om utredning av reglerna om val för upprättande av förslag till biskops- och ärkebiskopsämbete.

Herr OHLON: Herr talman! Såsom en av motionärerna ber jag att få uttala min tillfredsställelse över den välvilliga behandling som motionen har fått inom utskottet.

Det är mycket ålderdomliga bestämmelser som gälla för biskopsval. De ingingo ursprungligen i en förordning av år 1759. De allmänna stadgandena för utseende av biskop erhöilo sin nuvarande utformning i § 29 regeringsformen år 1873. Redan då, alltså för tre kvarts sekel sedan, ifrågasattes att i kyrkolagen skulle närmare stadgas angående upprättandet av det tremannaförslag, till vilket Konungens utnämningrätt är begränsad. Något sådant stadgande har emellertid ännu icke kommit till stånd. Det ligger således något tidlöst över det hela.

Ang. ändrad ordning för biskopsval.

Motionen åsyftade egentligen bara att få till stånd en ändring i sammanrättningsförfarandet, så att Kungl. Maj:t i framtiden inte såsom hittills skulle kunna ställas inför ett fullbordat faktum, uppkommet därigenom att en fast sammansvetsad grupp inom stiftet sätter sådana namn på sina valseدلar att andra åskådningar bli helt ställda åt sidan. Varje valseدل skall nämligen uppta tre namn, som alla ha lika röstvärde på valsedeln oavsett placeringen.

Utskottet har gått något längre än motionärerna och föreslår en utredning över huvud taget om ändring av bestämmelserna för biskopsval. Jag har ingenting att erinra mot utskottets föreslagna utvidgning av utredningen, men jag vill uttala den förhoppningen, att frågan om ändring i den del, som motionärerna särskilt ha berört, inte måtte ställas på en alltför långt avlägsen framtid.

Sedan motionen skrivits och utskottet färdigställt sitt utlåtande har en händelse inträffat, som jag ber att med ett par ord få beröra.

I 1759 års biskopsvalsförordning heter det, att prästmännen skola sammankomma kontraktsvis och personligen avgiva sina röster med rätt dock för den, som på grund av sjukdom eller annat laga förfall inte kan närvara, att skriftligen insända sitt votum. Vid ett biskopsval nyligen i Västsverige befanns det, att 29 prästmän hade röstat per post utan att ange, att de hade laga förfall. På grund härav överklagades domkapitlets förslag hos Kungl. Maj:t. Under den följande remissbehandlingen gjordes i domkapitlet en undersökning om hur många av de 29 prästmännen som kunde anses ha haft laga förfall. Det visade sig att på sin höjd 20 kunde ha haft det. Nio hade således inte haft laga förfall, och deras uteblivande ansågs ha kunnat inverka på placeringen. Detta oaktat fastställde regeringsrätten i sitt utslag domkapitlets förslag. Regeringsrätten hävdade, att det är vederbörande prästman själv som avgör, huruvida han har laga förfall eller ej. Följaktligen kan ingen myndighet därvidlag ha något att säga till om. Det rör sig här om ett gammalt

kvarvarande privilegium som innebär, att en tjänsteman själv tillåtes bestämma, huruvida lagens föreskrift skall följas eller icke.

Det torde, herr talman, vara angeläget att även denna sida av frågan upptas till undersökning under den kommande utredningen. Jag uttalar därför den förhoppningen, att inte heller detta problem måtte lämnas utan beaktande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om åtgärder till förebyggande eller botande av de skador, som skilsmässorna förorsaka samhället och enskilda, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland den 17 februari 1949 avslutad överenskommelse om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. villkoren för lån från jordbrukets maskinlånepfond.*Punkten 3.***Anslag till byggnadsarbeten vid skogshögskolan.**

I denna punkt hade utskottet, med förmälan, att Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning icke föranledde någon utskottets erinran, hemställt, att riksdagen måtte till Byggnadsarbeten vid skogshögskolan för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 115 000 kronor.

Herr SUNDBERG: Herr talman: När skogshögskolans styrelse förra året ingav sina petita, upptogs även vissa byggnadsanslag avseende högskolan samt förläggningar i Garpenberg och Malingsbo. Detta skedde kanske mindre i förhoppning om att anslagen skulle komma att i sin helhet beviljas — vi ha dock fått vissa belopp, för vilka vi äro tacksamma — än för att understryka angelägenheten av att ökade och bättre utrymmen och lokaler ställas till skogshögskolans förfogande så snart förhållandena möjliggöra detta.

Riksdagen beslöt i fjol en avsevärd utrustning av skogshögskolan med viss utökning av antalet lärare, ävenså har en ökning skett av antalet studerande. Dess bättre tog man till utrymmena ganska spatiöst när högskolan på sin tid byggdes. Tack vare denna lyckliga omständighet anmäla sig inga våldsamt stora bekymmer då det gäller att där bereda plats för det ökade antalet lärare och elever med undantag av att det är ofrånkomligt att uppföra en ny biblioteksbyggnad. Men värre är det i fråga om skogshögskolans förläggningar ute i landet, där utrymmena redan nu äro otillräckliga. Vid Malingsbo t. ex. måste många av eleverna sedan huvudföreläggningen fullbelagts inhysas i mer eller mindre fallfärdiga torp.

Undervisningen vid skogshögskolan bedrivs på så sätt, att eleverna om dagarna sysselsättas i skogen med taxeringar, stämplingar o. s. v. De studerande skola sedan på sina rum bearbeta det i skogen insamlade materialet. Då de tvingas att bo flera, ända upp till

fem sex stycken i samma rum, som dessutom under regnväderstider måste användas som torkrum, är det givetvis svårt för eleverna att effektivt kunna bedriva sina studier och lösa de uppgifter som de få sig förelagda. Ännu sämre är givetvis situationen för de studerande som måste inhysas i ofta avlägset belägna torp som därtill sakna vatten, elektriskt ljus och ändamålsenlig möblering.

Jag uttrycker därför den vördsamma förhoppningen, att någon av de herrar som ha att besluta i denna sak, helst jordbruksministern själv, vid tillfälle måtte göra en inspektionsresa till skogshögskolans förläggningar ute i landet för att med egna ögon övertyga sig om situationen. Att skogshögskolan snarast möjligt till sitt förfogande måtte få erforderliga utrymmen för att effektivt kunna fullfölja den utrustning av högskolans verksamhet, som riksdagen beslöt i fjol, är ett intresse, som jag varmt vill understryka.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häri instämde herr *Sten*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 5.***Ang. villkoren för lån från jordbrukets maskinlånepfond.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Jordbrukets maskinlånepfond för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet jämväl behandlat fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 64 av herr *Näsgård* m. fl. och II: 80 av herr *Persson* i Norrby m. fl., likalydande, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådant förtydligande

Ang. villkoren för lån från jordbrukets maskinlänefond.

av bestämmelserna angående lån och bidrag till gemensam maskinanskaffning, att dylika lån och bidrag kunde erhållas även till maskiner, avsedda för skogsbruket; och

2) I: 65 av herrar *Osvald* och *Sundelin* samt II: 79 av herr *Johnsson* i Kastanjegården m. fl., likalydande, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att bestämmelserna om bidrag till gemensam maskinanvändning skulle ändras så, att bidragsbeloppet utginge med »högst 25 procent» i stället för såsom för närvarande med »25 procent», samt att den nuvarande 65-procentsregeln kompletterades med en bestämmelse, som möjliggjorde en smidigare tillämpning.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte till Jordbrukets maskinlänefond för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 64 och II: 80 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att ej heller de likalydande motionerna I: 65 och II: 79 måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Osvald*, *Svensson* i Ljungskile, *Hæggblom* och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 65 och II: 79, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådana ändringar, som avsåges med motionerna, måtte vidtagas i nu gällande bestämmelser om bidrag till gemensam maskinanvändning.

På framställning av herr talmannen beslöts att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. A och B.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C.

Herr OSVALD: Herr talman! Den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet under denna punkt, avser ett krav på ändring av de bestämmelser, som för närvarande gälla för bidrag från jordbrukets maskinlänefond.

Dessa bidrag ha hittills varit alltför otillräckliga för att kunna tillgodose de behov som föreligga. Departementschefen har också i propositionen framhållit, att fonden under årens lopp i allt större omfattning tagits i anspråk. I motionerna nr 65 i första kammaren och nr 79 i andra kammaren har ju också framhållits, att särskilt under 1948 de beviljade anslagen inte varit tillräckliga, och att det därför i många fall blivit nödvändigt att företa en behovsprövning. En sådan behovsprövning skulle egentligen inte förekomma. Anledningen till att en behovsprövning blivit nödvändig är att bidragen enligt bestämmelserna skola utgå med 25 procent av lånebeloppet. Det kan då inträffa att av ett flertal sökande, som alla äro berättigade till bidrag, en del få bidrag med 25 procent, medan andra inte få något bidrag alls.

Sedan Kungl. Maj:t nu föreslagit en utvidgning av den ram, inom vilken bidrag kunna utgå, kommer givetvis en förbättring att inträda, vilket är tacknämligt. Men det är ingalunda säkert att de olägenheter, som hittills yppat sig på detta område, komma att bli helt och hållet hävda. Man torde tvärtom med den hastiga mekanisering, som för närvarande pågår inom det svenska jordbruket, bli nödsakad att inom hushållningssällskapen även i fortsättningen företaga behovsprövningar när bidrag skola beviljas. Vid behandlingen inom utskottet av detta ärende voro vi alla överens om att någon behovsprövning inte skulle komma i fråga.

Jag skall för att belysa denna fråga anföra ett mycket enkelt, schematiskt exempel. Antag att det belopp våra bidrag sökts uppgår till sammanlagt 10 000 kronor och att det finns fyra sökande, som skulle vara berättigade att få ett

Ang. villkoren för lån från jordbrukets maskinlänefond.

belopp av 2 500 kronor vardera. Om nu det tillgängliga beloppet uppgår till endast 8 000 kronor, blir det bara tre av de sökande, som kunna få bidrag med sammanlagt 7 500 kronor. Men den fjärde sökande, som kanske är lika berättigad till anslag som de övriga, får ingenting alls enligt nuvarande bestämmelser. Hade man däremot haft en bestämmelse, som gjort det möjligt för hushållningssällskapen att i stället ge bidrag på till exempel 20 procent av den totala kostnaden, skulle alla de till bidrag berättigade kunnat få ett lika stort belopp, i detta fall 2 000 kronor.

Det av lantbruksstyrelsen och i motionen framförda kravet på en ändring av bestämmelserna från att avse »25 procent» till att avse »högst 25 procent» innebär inte att man skulle variera bidragsprocenten för olika sökande. Man skulle endast ha den möjligheten att låta alla sökande få ett något mindre bidrag än det som *högst* kan utgå. Meningen är alltså inte att några skulle få bidrag till 15, andra till 20 och ytterligare andra till 25 procent, utan det tillgängliga beloppet skulle delas så mellan alla sökande, att alla berättigade önskemål blevo tillgodosedda.

Det är därför som det skulle vara önskvärt, att vi finge en uppmjukning av bestämmelserna så att de sökande, som äro berättigade att få bidrag, också skola kunna få ett sådant.

I den nu gällande kungörelsen finns en annan bestämmelse, som också har behandlats i motionen och som reservanterna ha tagit upp. Det gäller den s. k. 65-procentsregeln. Denna regel innebär, att då en grupp jordbrukare begär bidrag, måste, för att bidrag skall kunna utgå, minst 65 procent av den sammanlagda åkerareal, som den gemensamma maskinanvändningen avser, tillhöra jordbrukare med högst 20 hektar åker. Om det nu emellertid inträffar att en maskinhållare, som har en grupp av anslutna, också skulle, t. ex. med vissa specialmaskiner, utföra arbeten för större jordbruk, som kanske från början inte varit anslutna till gruppen, kommer procenten brukningsdelar under 20 hek-

tar att sänkas, och därigenom blir kanske gruppen inte berättigad till bidrag. Det vore därför önskvärt om även på denna punkt bestämmelserna omformades, så att en utvidgning av verksamheten med vissa specialmaskiner inte skulle behöva medföra att bidrag inte skulle få utgå.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att anföra ett annat exempel, som visar att de nuvarande bestämmelserna inte äro tillfredsställande. Inom ett hushållningssällskap var det en jordbrukare, som skulle tjänstgöra som maskinhållare. Han hade köpt maskiner för 25 500 kronor. Han begärde och fick ett lån på 15 000 kronor. Han hade visserligen kunnat få ett lån på 20 400 kronor, men vad som svarade mot skillnaden mellan 20 400 kronor och 15 000 kronor lyckades han på fördelaktiga villkor låna upp på annat håll. Han sökte och fick alltså lånet på bara 15 000 kronor. När han sedan skulle söka bidrag, kunde han enligt gällande bestämmelser endast få bidrag med 3 700 kronor, alltså 25 procent av lånebeloppet. Men om denna jordbrukare i stället hade lånat 20 400 kronor från maskinlänefonden, hade han kunnat få ett bidrag på 5 100 kronor. Om han inte lånat någonting alls, skulle han också ha kunnat få ett bidrag på 5 100 kronor. Men just genom att han lånade ett belopp, som var lägre än han kunnat få, blev också hans bidrag lägre.

När man sålunda ser hur dessa bestämmelser i många fall måste leda till uppenbara orättvisor, har det syntts oss reservanter önskvärt, att bestämmelserna på vissa punkter omarbetas. Visserligen är det sant, att dessa bestämmelser antogos tämligen nyligen och att man ännu inte har så stor erfarenhet av deras tillämpning, men jag är övertygad om att om man samlade ihop alla erfarenheter, som hushållningssällskapen hittills vunnit på detta område, skulle man kunna få fullt tillräckligt med material för att kunna ändra bestämmelserna på sådant sätt, att de bättre skulle motsvara tidens krav.

Jag skulle, då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nu är

Anslag till jordfonden.

här i kammaren, vilja vädja till honom att i varje fall låta undersöka, om det inte finns några möjligheter att inom en snar framtid på vissa punkter förbättra bestämmelserna om bidrag ur maskinlänefonden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! I herrar Osvalds och Sundelins motion hemställs, att riksdagen måtte besluta, att bestämmelserna om bidrag till gemensam maskinanvändning måtte ändras så, att bidragsbeloppet skall utgå med »högst 25 procent» i stället för såsom för närvarande »25 procent» samt att den nuvarande 65-procentsregeln skall kompletteras.

Det är inte alls min mening att här uppta någon diskussion med herr Osvald eller någon annan kammarledamot om riktigheten av de ändringar som begärts, utan jag vill endast hänvisa till vad utskottet framhållit, nämligen att så sent som förra året, alltså 1948, vidtog riksdagen en ändring av bestämmelserna, vars innebörd gick i ungefär samma riktning som nu föreslagits i motionerna. Utskottet har ansett att man inte nu, så snart efter det denna ändring vidtogs, bör genomföra ytterligare ändringar av dessa bestämmelser. Utskottet anser att man först bör pröva och se hur bestämmelserna verka i praktiken. På den grunden har utskottet inte velat tillstyrka bifall till motionerna.

Herr talman! Jag ber att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid förevarande punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 6—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.**Anslag till jordfonden.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet därjämte behandlat två i riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 115 av herr *Näslund* m. fl. samt II: 49 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Ahlsten*, i vilka motioner hemställt, att riksdagen måtte till jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 115 och II: 49, till Jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Osvald*, *Svensson* i Ljungskile, *Hæggblom* och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de likalydande motionerna I: 115 och II: 49, till Jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt om nödvändigheten av det anslag, som det här är fråga om, eller huruvida de 15 miljoner kronor, som skola användas för i denna punkt angivet ändamål, kanske skulle kunna komma till en mer effektiv användning på annat håll för att öka den svenska produktionen. Jag skall endast uppehålla mig vid frågan om att tillgodose ett behov av den storleksordning som angivits i propositionen.

Anslag till jordfonden.

Det framgår av en skrivelse den 12 februari 1949 från lantbruksstyrelsen, att det vid ingången av nu löpande budgetår fanns ett belopp av 4,7 miljoner kronor tillgängligt. Det för innevarande budgetår anvisade beloppet uppgår till 10 miljoner kronor. Det finns alltså disponibelt ett belopp av 14,7 miljoner kronor. Jordbruksministern har angivit behovet för kommande budgetår till 15 miljoner kronor. Nu har i lantbruksstyrelsens skrivelse meddelats, att nettoutgifterna under tiden den 1 juli 1948—den 31 januari 1949 uppgått till 340 000 kronor. Nettomedelsbehovet för tiden till innevarande budgetårs utgång anges till 4,5 miljoner kronor. Det skulle således vid detta budgetårs utgång finnas en behållning på ungefär 10 miljoner kronor, eftersom det tillgängliga beloppet var nära 15 miljoner kronor och man räknar med att förbruka inte fullt 5 miljoner kronor. Behovet har, som jag förut nämnde, av Kungl. Maj:t angivits till 15 miljoner kronor. Utskottet har emellertid föreslagit, att man här skulle bevilja ett anslag på 10 miljoner kronor. Därigenom skulle det för kommande budgetår tillgängliga beloppet bli inte 5 miljoner kronor, vilket skulle motsvara behovet, utan 20 miljoner kronor. Reservanterna ha därför yrkat, att det belopp som skulle ställas till förfogande skulle begränsas till 5 miljoner kronor. Vi ha med andra ord föreslagit hälften så mycket som utskottet.

Det förefaller mig som om en sådan reduktion inte på något sätt skulle äventyra det arbete, som det här gäller. Enligt reservanternas förslag skulle erforderliga 15 miljoner ställas till förfogande, och man skulle kunna minska utgiftsposten med 5 miljoner kronor. Jag kan inte finna, att det är nödvändigt att nu besluta i enlighet med utskottets hemställan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att på denna punkt har utskottet gjort en nedprutning från av Kungl. Maj:t begärda 15 miljoner kronor till 10 miljoner kronor. Utskottet hade ansett sig kunna göra detta efter de upplysningar, som lämnats utskottet. Att man skulle skära ned detta belopp ytterligare i enlighet med herr Osvalds yrkande, har utskottet inte ansett vara möjligt. Utskottet har ansett det vara tillrådligt, att så pass mycket medel äro tillgängliga för denna nämnd, att någon brist inte skall behöva uppstå.

Sedan vill jag också understryka, att detta är en kapitalfond. Det är inte säkert att hela beloppet kommer att utgå i form av bidrag, utan det är här endast fråga om så att säga en ram, inom vilken anslag få utgå. Det är således en liten skillnad mot om det vore direkta bidrag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 17—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 8 § 2 mom. 1a:gen om landsting; och

nr 14, i anledning av väckta motioner angående rätt för landsting att ekonomiskt medverka till primärkommuns fosterhemsanskaffning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 54, av herr *Lundberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter, jämväl i vad de avsåge kyrkliga ändamål, skulle kunna handläggas av den myndighet, som ägde besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Karl August Johanson, Lindén, Georg Pettersson, Nilsson* i Göteborg och *Spångberg* utan angiven åsikt.

Herr **LINDÉN**: Herr talman! Jag är ledsen över att vid denna sena tidpunkt behöva ta kammarens tid i anspråk, men jag anser, att det här gäller ett ganska angeläget ärende.

Utskottsutlåtandet har föranletts av en motion i andra kammaren, däri motionärerna hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter, jämväl i vad de avse kyrkliga ändamål, må kunna handläggas av den myndighet, som äger besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter, samt att för riksdagen framläggas de förslag vartill utredningen kan föranleda». Utskottet, som prövat denna fråga, har funnit att denna motion inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att motioner i det här ämnet

då och då ha uppenbarat sig på riksdagens bord. År 1919 föreslog konstitutionsutskottet att en motion, liknande den förevarande, borde bifallas. Andra kammaren anslöt sig härtill, men första kammaren avböjde. Därefter har det varit tvärstopp i även utskottet.

Jag skall inte så här i skarven till middagsrasten uppehålla mig så särskilt utförligt vid dessa frågor, men det råder ingen som helst tvekan om att ute i kommunerna är man missnöjd med den uppspaltning av beslutanderätten som sker när det gäller kommunernas utgifter. Man har mycket svårt att begripa, varför inte de utgifter, som skola gå till kyrkliga ändamål — eller åtminstone till den kyrkliga kommunen — skola kunna beslutas av kommunalfullmäktige respektive stadsfullmäktige lika väl som andra utgifter. Jag vill redan på förhand bemöta den invändning, som jag väntar skall komma: ett kyrkoråd skall väl kunna handlägga sina uppgifter med samma intresse och med samma tyngd, om det får sina anslag beslutade av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige i stället för kyrkofullmäktige.

Det må vara hur det vill med den saken. Vad man anført som skäl emot i detta utskottsbetänkande äro saker, som nog få betraktas som litet grand tveksamma och på sina ställen till och med en smula dunkelt tänkta.

Redan vid 1943 års riksdag framhölls från utskottets sida, att riksdagen begärt en utredning av frågan om ändring av den kommunala indelningen. Att riksdagen begärt en utredning om den kommunala indelningen betraktades alltså 1943 som ett skäl emot. År 1946 beslöt riksdagen en ny kommunindelning. Nu, år 1949, återoppar man detta beslut såsom ett nytt skäl, varför inte de kyrkliga utgifterna skulle kunna beslutas av den borgerliga kommunens beslutande organ. Utskottet försöker således att nu göra en affär av att det år 1946 skulle ha förutsatts, att ett sammanförande av församlingarna *i detta sammanhang* — alltså i samband med den nya kommunindelningen — inte skulle ifrågakomma; utskottet vill alltså ha det för framtiden bindande, att det år 1946 förutsattes, att

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

i det ögonblick, då en ändring av den kommunala indelningen skedde, skulle frågan om församlingarnas sammanslagning inte tas upp. Utskottet är dock uppenbarligen litet tveksamt, ty det säger sedan: »Vidhålla statsmakterna denna uppfattning», o. s. v.

Jag tycker för min del, herr talman, att detta är ett skäl varför man borde låta utreda denna fråga. Redan nu ha vi storkommuner, och inom den närmaste tiden komma vi att få sådana inom hela den borgerliga förvaltningen. Men man bibehåller alla småförsamlingar. Det är väl ingen som är så blåögd, att han tror att riksdagen för all framtid skulle kunna gå förbi spörsmålet om en sammanslagning av även församlingarna. En sådan sammanslagning bör väl ändå ske med hänsyn till den kommunindelning, som vi beslutat och hålla på att genomföra.

Jag kan förstå dem som resa svårigheter genom att säga, att ett bifall till motionen — eller, rättare sagt, att det utredningsarbete, som motionärerna hoppas på — skulle riva upp pastoratsgränserna och medföra komplikationer i fråga om den ekklesiastiska jordens förvaltning. Jag är alldeles övertygad om att det kan vålla stora besvär att skilja mellan till exempel kyrkan och församlingen tillhörig jord och kapital. Men å andra sidan veta vi inte hur stora besvärigheterna äro, då vi inte ha någon utredning om den saken. Vi veta inte, om man till äventyrs skulle kunna gå förbi dessa svårigheter och lösa problemet.

Utskottet har vidare — jag vill nämna detta redan nu, eftersom det är möjligt att den saken kommer att anföras som argument i diskussionen — framhållit, att frågan om rätten till utträde ur svenska kyrkan för närvarande utredes av dissenterlagskommittén. Att denna utredning pågår har man betraktat som ett skäl för att man borde avslå motionen. Jag behöver väl inte här peka på det gamla talesättet, att när hin inte ville att någonting skulle ske tillsatte han en kommitté. Men att hänvisa till dissenterlagskommittén för att

stoppa en motion som den föreliggande är väl en aning långsökt! Man har i detta sammanhang sagt, att utträder folk ur statskyrkan komma de i stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige med avseende å sin rösträtt i en egendomlig ställning, om det blir dessa organ, som komma att besluta om skatterna till den kyrkliga kommunen.

Det behöver väl inte påpekas för ledamöterna i denna kammare, att de som ha utträtt ur den svenska kyrkan ändå måste betala en viss skatt till den kyrkliga kommunen; de äro aldrig helt befriade därifrån. Redan nu föreligger det alltså en viss kränkning av vad dessa personer skulle kunna anse vara sin rätt. Vad beträffar rösträtten i de borgerliga kommunernas beslutande organ vill jag fråga, om det skulle vara något så orimligt och något så oerhört farligt om i en kommun några människor, som inte tillhöra statskyrkan, skulle få rösträtt i ett kyrkoärendet, sådant det handlägges av kyrkofullmäktige, eller vid val av ledamöter till kyrkofullmäktige. Mina damer och herrar! Hur göra vi i denna kammare — förbjuda vi sådana riksdagsmän, som till äventyrs utträtt ur den svenska kyrkan, att delta i beslut i kyrkliga ärenden? Om vi ha denna möjlighet i riksdagen, varför skulle vi då inte kunna få ha den i kommunerna? Jag tar, herr talman, inte någon ställning till detta problem. Jag vill bara återföra det till rimliga proportioner. Men det är klart att om man vill avslå ett förslag, måste man överdriva svårigheterna, och det har utskottet i det här fallet uppenbarligen också gjort.

Till sist säger utskottet — och det är väl den springande punkten — att den vid innevarande riksdag antagna kyrkomötesförordningen också utgör ett hinder för bifall till kravet på utredning. Utskottet skriver, att denna kyrkomötesförordning »klart bygger på existensen av självständiga kyrkliga kommuner». Man vill alltså göra gällande, att ett bifall till motionen skulle medföra en utredning, som i sin tur skulle komma att medverka till att de kyrkliga kommunerna försvinna. Detta är väl att tänka litet för långt. Om å andra sidan en utredning

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

verkligen skulle leda dithän, så kan ju inte detta ha skett med mindre än att utredningen klart påvisat det kloka och riktiga i en sådan utgångsställning.

Denna farhåga är, såvitt jag kan förstå, pudelns kärna. Man har inte inom utskottet velat pröva de olika sakskälen, utan man har stannat vid detta, och sedan upprepar man sig såsom man gjorde 1947 i anledning av en motion, som då var väckt från kommunistiskt håll. Den gången skrev utskottet: »Frågan om den borgerliga kommunens övertagande av den kyrkliga kommunens samtliga ekonomiska angelägenheter har i sitt större sammanhang flera gånger och senast år 1943 varit föremål för riksdagens behandling men alltid fallit. Vid sistnämnda tillfälle» — det var alltså 1943 — »uttalade konstitutionsutskottet, att en sådan reform skulle medföra, att blott ett ganska litet antal ärenden bleve kvar under församlingarnas vård, vilket skulle leda till den kyrkliga kommunens försvinnande och uppgående i den borgerliga; en åtgärd med sådana konsekvenser ansåge sig utskottet för sin del icke kunna förorda».

Nu vill jag ärligt medgiva, herr talman, att jag tillhör de människor här i landet, som ha litet svårt att begripa, varför vi ovillkorligen skola ha kyrkliga kommuner. Jag har för mig att kyrkan och kyrkans målsmän skulle kunna mycket väl arbeta med sin andliga vård och sköta sina uppgifter i samband med folkbokföringen inom ramen för den borgerliga kommunen. I och för sig eftersträvar jag inte detta, men jag tycker att det är att vara litet grand mörkrädd, när man inte vill överlämna åt Kungl. Maj:t förtroendet att utreda denna fråga. Detta är så mycket mera beklagligt som väl ingen, såsom jag redan har sagt, kan antaga att vi skola komma ifrån en utredning, åtminstone av möjligheterna att åstadkomma en sammanslagning av olika församlingar.

De skäl, som konstitutionsutskottet har anfört såsom skäl *emot* en utredning, tala enligt min mening såsom skäl *för* en utredning. Vi ha kommit i en situation, då dessa frågor ovillkorligen måste tagas

upp till behandling, och det finns, såvitt jag kan förstå, inte någon anledning att nu rygga tillbaka för en så rimlig begäran som att riksdagen skall uttala sig för en sådan utredning från Kungl. Maj:ts sida.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Jag försäkrar att jag kommer att fatta mig ganska kort.

Vid utskottets behandling av denna fråga karakteriserade en framstående socialdemokrat förevarande motions avsikter med dessa ord: Här är det tydligen meningen att helt resolut slå ihjäl de kyrkliga kommunerna! Men så tillfogade han, att ha vi accepterat en svensk statskyrka så lära vi väl även få lov att upprätthålla en egen organisation för dess förvaltning och administration.

Ja, man kan väl inte annat än dra dessa konklusioner. Den nuvarande ordningen torde i alla händelser inte ha berett så synnerligen stora svårigheter. Vi få ändå komma ihåg att den kyrkliga andelen i budgeten inte utgör mer än så där i genomsnitt 10 procent och att ett ekonomiskt samband redan nu förekommer på många håll mellan den kyrkliga och den borgerliga kommunen.

Alltnog, herr talman — utskottets majoritet vill göra gällande, att det krav, som här har rests, inte är av den art, att man brådstörtat behöver vidtaga åtgärder för att komma till en annan sakernas ordning.

För övrigt undrar jag, om inte tillfället är ganska illa valt. Den nya kommunindelningen bör väl ändå först genomföras och få rotfäste och hävd, innan man griper in på detta nya område, som säkerligen är ännu känsligare och ömtåligare än det kommunala.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MOGÅRD: Herr talman! Det är klart att det pittoreska virrvarr, som kän-

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

netecknar både den kyrkliga lagstiftningen och den kyrkliga administrationen, måste för kommunala renlevnadsmän och likriktningsprofeter verka synnerligen anstötligt. Det har ju också, såsom vi kunna utläsa av utskottets utlåtande, förekommit initiativ här i riksdagen inte bara från socialdemokratiskt utan även från liberalt och frikyrkligt håll ända sedan år 1919, åsyftande att söka komma till rätta härmed och med denna uppdelning i en kyrklig och en borgerlig kommun genom att helt enkelt låta den kyrkliga kommunen drunkna i den borgerligas vidöppna famn.

Att likväl denna kyrkliga organisationsform bibehållits, och man får säga nu till dags lever ett kanske friskare och rikare liv än den gjort någonsin förr, torde ha sin förklaring i att många gånger faktorer, som inte direkt kunna kallas rationella utan snarare motsatsen, lyckats förmå människor att ivrigt ägna sig åt den kyrkliga församlingens angelägenheter och stå fasta och bestämda i sin uppfattning att den bör fortleva.

Jag vill inte säga att allt vad utskottet här uttalar gentemot motionen är för mig utslagsgivande. Det går ju alltid att organisera om en förvaltning. Det behöver inte möta några oöverstigliga svårigheter att föra över den kyrkliga inkomst- och utgiftsstaten på den borgerliga kommunen. Det kan säkerligen ordnas — men vad vinner man därmed? Man tror att man vinner litet mera översikt, och det är möjligt. Jag är dock övertygad om att den kyrkliga kommunens ekonomiska förvaltning i regel är ofantligt mycket billigare och kräver en mycket mindre administrativ apparat än vad den borgerliga gör.

Här i Stockholm har man praktiserat det systemet, att man överfört en stor del av den ekonomiska förvaltningen till en för samtliga församlingar gemensam organisation, som kallas församlingsdelegerade. Dessa ha att besluta om de stora utgifterna för kyrkobyggen, för löner och dylika saker. Jag har aldrig förstått, att detta egentligen är något framsteg. Jag har tvärtom erfarit från olika församlingar, att det råder ett mycket stort

missnöje med att denna överflyttning har skett. Den har inte, såsom man åsyftade från början, gjort förvaltningen billigare eller enklare. Tvärtom har denna gemensamma förvaltning — där det prästerliga inslaget inte alls existerar, utan där det är ungefär samma kommunalgubbar, som sitta i stadsfullmäktige, som besluta — ökat kostnaderna för administrationen. När däremot förvaltningen ligger hos de enskilda församlingarna, bli församlingarnas ledamöter delaktiga i denna på ett helt annat sätt än när den kopplas ihop med andra och egentligen till detta område icke hörande gemensamhetsorgan.

Jag är övertygad om att den anordning, som motionären åsyftar, icke skulle gagna den borgerliga kommunen. Den skulle också vara för den kyrkliga kommunen ett vanfrejdsbetyg, om jag så får uttrycka mig, som inte alls motsvaras av det värde man har rätt att sätta på denna urgamla kyrkliga församlingsförvaltning.

I konstitutionsutskottets utlåtande nämnes för övrigt ett motiv, som synes mig döma detta förslag, och det är att en mängd pastorat genom tillblivelsen av storkommunerna sammanföras i en enda borgerlig kommun. Dessa individuella pastorat, som alltjämt skola leva sitt eget liv, skulle alltså fränhändas möjligheten av att så att säga besluta för sig själva. Beslutanderätten skulle överlåtas åt dessa stora häradsförvaltningar, eller vilka områden det nu blir som storkommunerna komma att omfatta. Detta synes mig vara ett mycket olyckligt sätt att gå till väga, om man nu verkligen vill undvika att tillintetgöra församlingsintresset.

Det förefaller mig som om man skulle kunna tänka sig en rationalisering av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter bara på en punkt, men där blir det inte fråga om att överföra utgifter eller inkomster till den borgerliga kommunen, utan frågan gäller i stället förhållandet till staten, nämligen avlöningsväsendet och allmänna kyrkoavgiften, som ju mångenstädes är den största posten i de kyrkliga utgifterna. Prästerskapets avlöning bestämmes som

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

bekant av riksdagen. Dess dyrtidstillägg utbetalas av statskontoret och likaså ålderstillägg, semesterersättningar, värmebidrag och vad allt nu olika prästerliga avlönngstillar kallas. En församling äger inte rätt att höja lönen för sina präster, utan alla löner utgå efter en fastställd schablon. Då kan man ju fråga sig: Varför kan inte hela den prästerliga avlöningen utbetalas via statskontoret?

Allmänna kyrkoavgiften är ju fixerad till samma storlek för alla församlingar över hela riket. Där skulle man alltså kunna tänka sig en rationalisering utan att på något sätt skada den församlings-självständighet, som människorna mång-enstädes sätta stort pris uppå.

Då jag alltså icke kan finna någon möjlighet att förena bibehållandet av våra församlingars redan ganska begränsade självstyrelse med ett överförande av bestämmanderätten i fråga om deras inkomster och utgifter till den borgerliga kommunen, då jag inte tror att en sådan åtgärd skulle kunna på minsta sätt bespara det allmänna några administrationskostnader, men att den i stället skulle bidra till att minska intresset för församlingarna och den goda, hederliga känslan av församlingsgemenskapens betydelse, känslan av att tillhöra en kulturorganiastion, som bestått från förfädrens tid och intill denna dag, så kan jag omöjligen ansluta mig till vad reservanten här förordar.

Även om jag således inte i alla stycken kan instämma i vad utskottet har skrivit, förefaller mig likväl dess utlåtande vara så starkt, att kammaren bör ha all anledning att stanna vid ett bifall till detsamma.

I herr Mogårds yttrande instämde herr *Forslund*.

Herr **LINDEN** (kort genmäle): Herr talman! Jag är rädd för att herr Mogård bevisade litet grand för mycket. När man säger att det skulle vara ett vanfrejdsbetyg, att ett kyrkoråd får vända sig till stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige för att få pengar till sin

verksamhet, då är jag inte längre med på noterna.

Men den nuvarande situationen är väl ändock den, att kyrkorådet visserligen ställer propåerna, gör upp sin utgifts- och inkomststat och leder verksamheten — eller, rättare sagt, borde leda den — och att kyrkofullmäktige besluta om anlagen, men att pengarna uppbäras av den borgerliga kommunen. Administrationen är alltså redan den borgerliga kommunens — eller var har den kyrkliga kommunen sin administration?

Jag tycker inte att man skall överdimensionera denna sak på det sätt, som herr Mogård gjorde. Det kan knappast vara riktigt, att allmänhetens intresse för kyrkliga ting skulle minskas genom en sådan ändring som att stadsfullmäktige i stället för kyrkofullmäktige besluta om skatten, under det att allting i övrigt sker precis på samma sätt som nu. Kyrkorådet skall väl ändå ha någon annan uppgift än att adressera sina anslagsbehov till kyrkofullmäktige. Vidmakhållandet och upparbetandet av allmänhetens intresse för kyrkan ligger väl på en helt annan bog.

Den organisationsform, som man här talar om, inskränker sig således i långa stycken endast till ett namn: församlingen. Ändringen kan helt enkelt innebära, att kyrkorådet vänder sig med sina äskanden till kommunalfullmäktige i stället för till kyrkofullmäktige. Och att en sådan ändring skulle kunna ha en fullständigt nivellerande och raserande betydelse för den svenska statskyrkan, det tror jag ärligt sagt inte på.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 6 nästkommande april, företaga val av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riks-

gäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning.

Detta förslag antogs.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 175—177.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till infallande helg får jag anhålla, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts i dag avlämnade propositioner:

nr 175, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva befrielse i vissa fall från skyldighet att erlagga inkomstskatt vid fusion mellan försäkringsbolag;

nr 176, angående bestridande av vissa kostnader från anslaget till oförutsedda utgifter; och

nr 177, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.,

utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från denna dag.

Denna hemställan bifölles.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 270, av herrar *Bergh* och *Manner-skantz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1949/50 m. m.;

nr 271, av herr *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna;

nr 272, av herrar *Wistrand* och *Forslund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1949/50 till universiteten och karolinska institutet m. m.;

nr 273, av herr *Göransson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till Stockholms och Göteborgs högskolor; samt

nr 274, av herr *Petersson, Emil*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstilllägg för år 1949 å folkpensioner.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksstatens skrivelse, nr 104, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, jämte i ämnet väckta motioner.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Göransson* för tiden från och med den 4 till och med den 29 instundande april.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.18 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 30 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Utskottets vice ordförande framförde här före middagsrasten en del synpunkter, som jag inte kan acceptera. Han sade bland annat, att hade vi accepterat kyrkan, så finge vi också ta konsekvenserna därav. Det ha vi gjort hittills och det är inte meningen att vi skola gå ifrån dessa konsekvenser i fortsättningen. Här gäller det ingenting annat än en utredning i vad mån även de kyrkliga ekonomiska detaljerna skola kunna läggas under den borgerliga kommunen. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att vi ha gjort likadant en gång för folkskolans vidkommande, och jag tror att samma synpunkter lades fram vid den tidpunkt då skolan lades under kommunalfullmäktiges domvärjo, som man nu anför, då det gäller de kyrkliga angelägenheterna. Såvitt jag vet har hittills inte någonting förekommit som tyder på att skolan skulle ha lidit av att den har lagts under den borgerliga kommunen.

För våra kommunalnämnder och för drätselkamrarna i städerna, som årligen ha att uppgöra stafförslagen, är det väl ändå ganska besvärligt att från de olika institutionerna inom kommunen få in uppgifter om anslagen för kommande år. Men dessutom ha ju inte kommunalnämnderna eller fullmäktige möjlighet att rubba på de stater, som komma från kyrkofullmäktige. För min

del anser jag att det skulle vara till stor nytta, om man kunde ha en samlad överblick över kommunens ekonomiska angelägenheter och finge dem samlade så att säga under en hatt. Man vet, vad man har att röra sig med, och man vet, vad som går åt för det kommande året. Vi, som ha varit verksamma t. ex. som kommunalnämndsordförande ute i kommunerna — själv kan jag vittna om den saken från en mer än tjuguarig erfarenhet såsom kommunalnämndsordförande — ha dock en smula erfarenhet om vad det innebär när arbetet är så pass decentraliserat inom kommunen som det i detta fall är.

Herr Mogård anförde också såsom ett argument, att med de stora kommuner, som nu tillkomma efter kommunsammanslagningen, skulle den ifrågasatta ändringen möta mycket stora svårigheter. Jag vill erinra herr Mogård om att det även nu, före kommunsammanslagningen, finnes rätt stora landskommuner i vårt land. Jag skall ta ett enda exempel därpå, hämtat från mitt eget län, nämligen Skellefteå landskommun, som omfattar kanske något över 25 000 invånare. Jag är tämligen övertygad om att det inte skulle möta några svårigheter att lägga beslutanderätten in fråga om kommunens ekonomiska förhållanden helt under kommunalfullmäktige, och den inställning, man har ute i bygderna till detta problem, är att den nuvarande ordningen är mycket besvärlig, när staterna skola göras upp, innan man kommer fram till de resultat, man önskar i de ekonomiska tingen.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta att argumentera för reservationen. Jag förstår mycket väl att det inte kommer att leda till något resultat, och jag beklagar det för min del. I varje fall ha vi såsom reseranter velat framföra dessa synpunkter inför kammaren. Vi inse nämligen att en utredning i detta fall skulle vara till nytta och till gagn för

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

den ekonomiska sidan av arbetet i våra kommuner, och jag är alldeles övertygad om att lika litet som skolan hittills har lidit därav, lika litet skulle kyrkan i fortsättningen bli på minsta sätt lidande av aft beslutanderätten i fråga om de ekonomiska angelägenheterna lades under kommunal- och stadsfullmäktige.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som ställts om bifall till motionen.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Jag skall med några ord motivera mitt ställningstagande inom utskottet till denna fråga. Jag har där anslutit mig till utskottets majoritet, som har avstyrkt bifall till den föreliggande motionen.

Det förhåller sig inte alls på så sätt, som den förste talesmannen här för reservanterna gjorde gällande, att det vittnade om en oerhörd mörkrädsla från utskottsmajoritetens sida, att den inte ens vågade hos Kungl. Maj:t begära en utredning. Min högt ärade vän herr Karl August Johanson nämnde också något om att det inte var fråga om annat än en utredning, som reservanterna önskade.

Jag skall inte gå närmare in på saksfrågan, men jag kan nämna, att jag har sett på detta problem på följande sätt. Är det lämpligt eller icke lämpligt att de utgifter, som den kyrkliga församlingen har, skola beslutas av den kommunala myndigheten? Jag lutar nog närmast åt den uppfattningen, att det i många hänseenden skulle vara en praktisk anordning att låta den kommunala myndigheten besluta härom. Men, herr talman, vi ha ju nu sedan något år haft under genomförande den stora kommunsammanslagningens reformen. Den är inte ännu genomförd; ännu har inte något beslut hunnit upp till Kungl. Maj:ts kansli eller till konseljen, så att det fattats beslut om någon enda sådan sammanslagning, och, ärade kammarledamöter, reformen har — det kan ingen förneka — på många håll i vårt land medfört en mycket stor irritation i de olika kommunerna, som ha velat hålla fast vid sin gamla

kommunala enhet, och det har på en del områden uppstått mycket stora stridigheter. Innan den nya kommunindelningen ens har hunnit bli genomförd och ännu mindre irritationen inför denna reform, som vi i riksdagen i rätt stor utsträckning varit eniga om såsom i högsta grad påkallad, ens tillnärmelsevis har hunnit lägga sig, skulle det enligt min mening vara oklokt att på ett nytt område försöka genomföra en centralisering, allra minst på ett område, där en sådan, mina herrar, i mycket högre grad än när det gäller de borgerliga kommunerna skulle komma att irritera människorna ute i de olika bygderna. I den del av vårt land, där min högt ärade vän herr Karl August Johanson hör hemma, ha de ting, jag här talat om, inte någon större praktisk betydelse, eftersom man där har mycket stora kommuner, som också omfatta mycket stora församlingar. Men i Mellansverige och i södra Sverige skapas ju storkommuner, som i vissa fall inte alls sammanfalla med de kyrkliga församlingarna, och då kommer det att uppstå en mängd mycket besvärliga problem, om vi nu också skola röra vid detta. Resultatet därav kommer att bli, att man måste gå till väga ungefär på samma sätt som man gjort med sammanslagningen av de små kommunerna, d. v. s. försöka att sammanföra även församlingarna till större församlingar för att få någon reda på det hela.

Det sades av någon talare, att det finns kommuner, som komma att innehålla ett mycket stort antal församlingar i och för sig, och om de till gränserna helt omslutas av den nya borgerliga kommunen, skulle det ju ändå utan alltför stora svårigheter, föreställer jag mig, kunna gå för sig att genomföra en sådan ordning som den motionärerna här ha ifrågasatt. Men i en mängd fall komma de nya storkommunerna att skära mitt igenom pastorat och församlingar, och på grund därav komma en hel del besvärligheter att uppstå.

Den egentliga motiveringen för mitt ståndpunktstagande i denna fråga har alltså varit, att man åtminstone skall hålla sig stilla på detta område så pass

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

länge, att den nya kommunindelningen hunnit genomföras i praktiken. Den är ännu inte genomförd. Därefter får man väl överväga, om det är möjligt att ta ett steg även på detta område. Jag vill inte göra något uttalande om hur jag, om jag kan komma att vara med här den gången, kommer att ställa mig till denna fråga, men för närvarande vill jag i vart fall inte vara med om någon ändring i fråga om de självständiga kyrkliga kommunernas existens, då jag är alldeles övertygad om att en sådan ändring skulle komma att väcka oro ute i bygderna i en omfattning, som inte vore till gagn för den hela.

Det är detta, herr talman, som gjort, att jag för min del inte vill vara med om att tillstyrka ens den utredning, som reservanterna och motionärerna förorda, och mitt ståndpunktstagande därvidlag är inte alls beroende på någon som helst mörkräddhet, vilket herr Lindén påstod att utskottets majoritet var behäftad med, och jag hemställer därför, herr talman, om bifall till det förslag, som utskottet framlagt i förevarande ärende.

Herr **PETTERSSON, GEORG**: Herr talman! Min motivering till att ställa mig som reservant på denna punkt kanske kan på sitt sätt sägas sammanfalla med vad herr Gottfrid Karlsson här anfört om den nya kommunindelningen. I fråga om denna ha ju redan vissa beslut fattats. Jag tänker närmast på det län jag representerar, nämligen Gotlands län, där vi ha 92 borgerliga kommuner och, om jag inte minns fel, i stället skola få 14 borgerliga kommuner. I vissa fall blir det på det sättet, att man där får att röra sig med ungefär 10 församlingar inom en sådan storkommun. Det innebär alltså, att man där får — om vi också räkna till den borgerliga kommunen — inte mindre än 11 olika beskattande myndigheter inom en sådan borgerlig kommun, där dessa olika församlingar själva sitta och fatta sina beslut, vilka sedan gå till den borgerliga kommunen, som skall ha hand om uttaxeringen. Jag fruktar att sådana saker kunna öka den irritation, som even-

tuellt kan vara till finnandes beträffande den nya kommunindelningen. Och förhåller det sig så, vilket man har all anledning att förmoda, bör man på allt sätt försöka få bort detta irritationsmoment.

Jag tycker också att det bör vara rätt praktiskt att försöka ordna skötseln av likartade frågor på en och samma hand, så att man inte, såsom fallet kan komma att bli i sådana kommuner som den jag nyss gav exempel på, får massor av myndigheter som var och en självständigt sitta och besluta i likartade frågor.

Med hänvisning till denna av mig nu lämnade motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det krav, som i motionen har framställts.

Herr **FORSLUND**: Herr talman! Jag tillåter mig också att få lämna ett vittnesbörd i den här saken. Jag vill först säga, att det tal, som herr Lindén höll i förmiddags, kom en att tänka på barn, som resa sig upp emot sina föräldrar. Det är ju ändå så att vår borgerliga kommun är en mycket ung institution; det är ju kyrkoförsamlingen, tidigare kombinerad med jordeboksförsamlingen eller socknen, som är av gammalt datum.

Jag förstår inte de herrar, som här resonera om att det skulle råda så besvärliga förhållanden med det nuvarande systemet. Jag sade, att jag skulle vittna här, och jag ber att få omnämna, att jag i 30 år arbetat inom en församling med en stat, som rört sig om cirka 1 miljon och i vilken då hela folkskoleväsendet varit inkluderad. Men det hela har utvecklats på ett mycket gott sätt, och jag vill säga, att i fråga om folkskoleväsendet kan denna församling mäta sig med vilken annan som helst i vårt land. Detta ha kyrkoförsamlingen och kyrkofullmäktige bidragit till. Vi ha inte haft några svårigheter att uppgöra en stat, där beloppen för den borgerliga och den kyrkliga kommunen visserligen upptagits var för sig men sedan utdebiterats gemensamt.

Herr Johanson från Vännäs talade om svårigheten att överblicka inkomster och

Ang. handläggningen av kyrklig kommuns ekonomiska angelägenheter.

utgifter, men jag tror inte, att han har erfarenhet från någon kommun med högre skattebelopp än vad jag här talat om, och ändå ha vi i min kommun klarat denna sak på ett mycket tillfredsställande sätt.

Jag vill dessutom omedelbart säga, att jag inte heller ett ögonblick vill godtaga det resonemang, som min vän Gottfrid Karlsson förde, när han ville lägga denna fråga liksom på is för tillfället. Jag säger: Låt vår moderförsamling ha sin uppgift sådan den är och låt den fullgöra denna i fortsättningen liksom hittills utan att den borgerliga kommunen skall ha några särskilda tillsyningsmän över våra församlingar! Församlingarna böra få besluta om sin uttaxering utan att fråga kommunalfullmäktige, huruvida beloppen möjligen kunna godtagas. Låt institutionen kyrkofullmäktige existera också i fortsättningen! Det behöver inte finnas någon irritation, vare sig på det ena eller på det andra hållet, och vi böra även för framtiden undvika att röra ihop de olika sakerna. Våra församlingar ha många arbetsuppgifter, och de böra också få avgöra de ekonomiska frågor, som sammanhånga med dem.

Eftersom det endast tycks vara partivänner till mig, som äro med på denna motion, kan det väl vara riktigt att någon säger ifrån, att inte alla på den sida, som jag tillhör, dela reservanternas uppfattning. Den innebär en alltför affärsmissig syn på dessa problem. Här gäller det inte bara beskattningsfrågor och de administrativa utdebiteringsangelägenheterna.

Jag vill, herr talman, varmhjärtat understödja utskottsförslaget.

Herr LINDEN: Herr talman! Det är ganska lustigt att höra en gammal socialist som herr Forslund tala om respekt för det gamla. Jag föreställer mig, herr talman, att det inte hade skett så värst mycket nytt, om man i detta land bara suttit på sin stjärt på en stol, utan vaggan för all framgång har väl ändå varit, att folk har gjort någonting och

försökt sig på någonting nytt utan att ständigt falla tillbaka på att »så var det på fars och farfars tid». Nå, det får vara hur det vill med den saken, men om det är så att min högt ärade vän Forslund har den meningen, att jag såsom barnet har upprest mig emot min moder, är det väl ändå tveksamt, om inte herr Forslund har godkänt en våldtäkt, som har begåtts emot samma moder. Ty om man återför de kyrkliga ärendena till en gemensam kommun, går man väl tillbaka till de förhållanden, som gällde före 1862. Skall man tala om konservatism och aktning för modern, så vete fåglarna om inte jag är mycket mera aktsam än herr Forslund!

Gentemot min ärade vän Gottfrid Karlsson vill jag ifrågasätta, om inte det förhållandet, att kommunindelningen skapar en viss irritation och sannolikt kommer att göra det även i fortsättningen, i och för sig är ett skäl att undvika nya irritationsmoment. Dessutom tror jag nog att vi båda kunna vara överens om att med den takt, i vilken utredningar i allmänhet utföras här i landet, hinner väl denna irritation att lägga sig, innan det nya utredningsresultatet blir klart, men det kan ju vara bra att ha den utredningen i avvaktan på vad som sedan skall hända. Man bör kanske se till sitt hus, innan det brinner i knutarna. Det är min mening.

Man behöver väl ändå inte vara rädd för en utredning, ty visar utredningen att det är riktigt som det är och bäst som det är, lär väl ingen, i varje fall inte jag, komma att påyrka att det ovillkorligen skall ske en förändring. Då har herr Gottfrid Karlsson fått sitt, och jag böjer mig ödmjukt. Är det emellertid så, att utredningen visar, att det går att få något bättre och går att ordna det tekniskt, frågar jag herr Gottfrid Karlsson: Varför skola vi inte ordna det så?

Jag har således, herr talman, inte någon anledning att fränga mitt yrkande om bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först

Ang. förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms löneklassplacering.

på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Lindén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 178, angående prisutjämningsavgift m. m.

Ang. förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms löneklassplacering.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckta motioner angående förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms tjänsteårsberäkning för inplacering i löneklass.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hugo Sundberg* (I: 24) och den andra inom andra kammaren av herr *Gavelin* (II: 19), hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta, att de vid kommandantstaben i Boden anställda, vid fortifikationsförvaltningen i Boden tjänstgörande förrådsmännen Adolf Linus Åberg och Folke Alvar Hedström skulle äga att som tjänstetid för inplacering i löne-

klass vid övergången till extra ordinarie anställning den $\frac{1}{7}$ 1942 räknas sig till godo den tid — Åberg från och med den $\frac{1}{1}$ 1922 och Hedström från och med den $\frac{1}{7}$ 1938 — de innehåft befattningar som förrådshandräckningskarlar vid kommandantstaben i Boden.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 24 och II: 19 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **SUNDBERG, HUGO**: Herr talman! Som motionär i det nu föreliggande ärendet är jag litet besviken på statsutskottets utlåtande. Jag skall inte uppehålla tiden länge. Jag vill bara beklaga, att utskottet inte har funnit att det krav som här framförts skulle för ifrågavarande båda personer åstadkomma en rättvis inplacering i löneklass.

Den ene av dessa båda personer, Åberg, har begärt att bli placerad i viss löneklass, och att få tillgodoräkna sig de 26 år han innehåft samma befattning. Den andre, Hedström, går miste om 6 år i tjänsteårsberäkning, när det gäller att få de förmåner, som en tidigare tjänstgöring skulle medfört. Utskottet har följt statens lönenämnds remissvar i dessa fall. Där framhålles att dessa personer ha fått reglerad lön under 1947/48. Men det oaktat kommer Åberg att nu i höst, när han efter ett 29-årigt arbete skall avgå med pension, inte att få tillgodoräkna sig därmed förenat ålderstillägg och med anledning därav kanske inte erhålla den pension, som han skulle vara berättigad till, om han hade varit med i ett kollektivavtal.

Jag förstår, när här finns ett enigt utskott mot motionerna och när vederbörande, såsom lönenämnden här har sagt, fått sina löner reglerade och uppflyttade en löneklass, ehuru intet ålderstillägg därpå beräknats, att det inte är någon idé att här vädja till kammarens ledamöter om att bifalla motionen, och jag skall inte heller upptaga tiden längre med att motivera ett sådant bifall. Som motionär måste jag ändå yrka bifall till motionen.

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Motionären har inte anfört några nya sakliga skäl för bifall till motionen. Ärendet har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning och prövning i annan ordning vid upprepade tillfällen, och Kungl. Maj:t har därvid kommit till den slutsats, som framgår av vad utskottet här anfört. Jag ber med anledning härav endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckt motion om viss ändring av 1927 och 1934 års reservbefälsförordningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.**Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Nybyggnad för statens rättskemiska och farmaceutiska laboratorier för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Näsquard* m. fl. (I:

144) och den andra inom andra kammaren av herr *Onsjö* m. fl. (II: 179), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande överflyttning av rättskemiska laboratoriets arbetsuppgifter på andra statliga institutioner.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 144 och II: 179

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för budgetåret 1949/50 av ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor till Nybyggnad för statens rättskemiska och farmaceutiska laboratorier;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i enlighet med vad utskottet under punkten anfört rörande överflyttning av rättskemiska laboratoriets arbetsuppgifter på andra statliga institutioner m. m.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag måste säga att jag beklagar den utgång, som behandlingen av detta ärende fått hos statsutskottet. Dock är det klart, att jag med tillfredsställelse inregistrerar, att utskottet förklarar sig dela den uppfattningen, »att de nuvarande lokalförhållandena vid statens rättskemiska och farmaceutiska laboratorier äro i hög grad otillfredsställande». Jag har själv varit i tillfälle att på ort och ställe ta del av de lokalförhållanden, under vilka dessa två laboratorier arbeta, och jag måste säga, att jag har fått en mycket stark känsla av det nära nog ohållbara läge ur arbetssynpunkt, som råder vid dessa laboratorier. Båda två ha mycket viktiga uppgifter att fullgöra. Farmaceutiska laboratoriet är en av de viktigaste centralinstitutioner vi ha på det medicinska området, eftersom hela läkemedelskontrollen ligger koncentrerad till detta laboratorium, och även rättskemiska laboratoriet har en hel rad av uppgifter, som äro mycket viktiga både för rättssäkerheten och för medicinen här i landet. Jag är alltså glad över att

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

utskottet vitsordat, att en ändring behöver komma till stånd.

Men oaktat utskottet haft denna principiella inställning, har utskottet icke ansett sig kunna biträda det förslag, som innefattats i propositionen, utan utskottet har ansett, att denna fråga bör bli föremål för ytterligare utredning, framför allt ur synpunkten, huruvida inte rättskemiska laboratoriets arbetsuppgifter skulle kunna delas upp på andra statliga institutioner och alltså rättskemiska laboratoriet nedlägga sin verksamhet. Det är framför allt på en punkt i utlåtandet, som utskottet gör en ganska bestämd deklARATION. Det är när utskottet säger, att utskottet icke håller för osannolikt, att en överflyttning till kriminaltekniska anstalten av vissa mindre omfattande arbetsuppgifter vid rättskemiska laboratoriet skulle kunna genomföras utan olägenheter. Det är kanske framför allt detta mera bestämda uttalande som har uppkallat mig här i afton.

Jag har alldeles klart för mig, att när utskottet har intagit sin ståndpunkt i denna fråga, har utskottet huvudsakligen byggt på den motion som i detta ärende har väckts här i kammaren av herr Näsgård m. fl. Jag måste tyvärr säga, att den framställning som lämnas i denna motion är sådan, att den i många hänseenden ganska väsentligen skiljer sig från verkligheten. Motionen visar kanske framför allt ett påfallande intresse för kriminaltekniska anstalten och en önskan att vidga den anstaltens verksamhet. Både det rättskemiska laboratoriet och den kriminaltekniska anstalten sortera under inrikesdepartementet, och ur synpunkten av var de olika ärendena handläggas har jag alltså inga intressen att bevaka, men jag har den bestämda uppfattningen, att den tanke som bär upp denna motion är fullkomligt felaktig i sak, och jag tror som sagt att det är denna motion som utskottet sedan lagt till grund för sitt ståndpunktstagande.

I motionen säges det t. ex. så här: »Statens rättskemiska laboratorium har till uppgift att utföra rättskemiska och vissa biologiska undersökningar av kriminalteknisk karaktär.» Om man slår

upp instruktionen för laboratoriet, får man emellertid reda på att laboratoriet har till uppgift att på uppdrag av medicinalstyrelsen eller annan behörig myndighet utföra rättskemiska och andra rättsmedicinska undersökningar samt bedriva annan i samband därmed stående verksamhet med praktiskt och vetenskapligt syfte. Ordet kriminalteknisk förekommer över huvud taget inte i instruktionen för detta laboratorium, och jag vill göra kammaren uppmärksam på att »kriminalteknisk» och »rättsmedicinsk» äro två skilda begrepp. Nu bygger denna motion på den tanken, att rättskemiska laboratoriet skall läggas ned och att dess verksamhet skall fördelas på andra institutioner. Man tänker sig då, att sådana uppgifter som t. ex. påvisande av gift i likdelar eller i blod eller påvisande av blod- och spermafläckar skulle flyttas över till kriminaltekniska anstalten. På samma sätt skulle blodundersökningarna i rattfyllerimål flyttas över dit. Uppgifterna på det serologiska området skulle flyttas över till det bakteriologiska laboratoriet.

Om man nu — utifrån den ståndpunkt som intages i motionen — ser på vad rättskemiska laboratoriet har för uppgift, skall man först och främst komma ihåg, att kriminaltekniska anstalten har att göra vissa utredningar i brottmål, utredningar som ha till syfte att säkra eller påvisa indicier och bevis i dessa mål. Rättskemiska laboratoriet gör årligen mellan 25 000 och 30 000 undersökningar. Av dessa undersökningar utgöra inte mer än i medeltal mellan 30 och 40 per år sådana undersökningar som direkt hänföra sig till utredningar i brottmål i egentlig mening. Sådana uppgifter som att påvisa blodspår, gift i kroppsdelar o. s. v. utgöra alltså endast 30—40 undersökningar av mellan 25 000 och 30 000. Det är alltså det samband med kriminaltekniken, som detta laboratorium har. Vidare undersöker rättskemiska laboratoriet på begäran av obducenter, alltså av läkare, vävnader eller vätskor från döda kroppar. Sådana undersökningar företagas när det gäller olycksfall eller människor som konsta-

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

terats liggande döda utan att man kan förklara orsaken. Det förekommer ungefär 200—300 sådana undersökningar per år. De stå ju ganska nära den grupp på 30—40 undersökningar som jag förut talade om.

Vidare gör detta laboratorium mellan 3 000 och 4 000 alkoholanalyser om året av blod från bilförare.

Så ha vi alla de serologiska undersökningarna, som utgöras av två stora grupper: dels blodundersökningar för faderskapsbevisning, 6 000 om året, och dels den största gruppen av laboratoriets arbetsuppgifter, som dock är alldeles bortglömd i motionen — s. k. Rh-undersökningar, som uppgå till ungefär 20 000 om året och som ha till uppgift att utreda en del frågor som sammanhänga med blodsjukdomar hos småbarn och att undvika dödsfall vid blodtransfusioner på sjukhusen eller att förebygga att i samband med blodtransfusioner kvinnor få ett sådant blod, att deras avkomma i framtiden kommer att lida av blodsjukdomar. Det är alltså ett rent medicinskt syfte, som laboratoriet här företräder.

Om man nu skulle gå den väg som är angiven i motionen och som har gjort utskottet i varje fall så tveksamt, att utskottet föreslår en utredning, skulle det få en hel del konsekvenser. Först och främst är det mycket olämpligt att bryta isär den i stort sett enhetliga arbetsuppgift, som detta laboratorium har när det gäller att påvisa vissa ämnen i likdelar eller kroppsdelar och när det gäller att göra blodundersökningar av kemisk och serologisk karaktär. Allt detta bildar ett sammanhängande vetenskapligt område.

Men om vi nu skulle göra detta experiment och överflytta alla undersökningar av likdelar, alla undersökningar för påvisande av gifter och alla undersökningar för alkoholanalys till kriminaltekniska anstalten — vad skulle följden bli? För det första krävas för en hel rad av dessa undersökningar djurexperiment. Vi skulle alltså behöva förse kriminaltekniska anstalten med en särskild djuravdelning, något som den

nu inte har. För det andra måste vi vid kriminaltekniska anstalten anställa en högklassig läkare med i det närmaste professorskompetens. Rättskemiska laboratoriet förestås redan nu av en professor med läkarvetenskaplig utbildning. Dessa blod- och alkoholanalyser äro nämligen inte enbart kemiska undersökningar; de kräva även ett medicinskt bedömande, en förmåga att avgöra: hur påverkar sockersjuka hos patienten ett alkoholprov, hur påverka vissa mediciner alkoholbildningen i kroppen, hur påverkar t. ex. den omständigheten att personen inandats bensol den alkoholkvantitet som finnes i kroppen o. s. v.? Det behövs en vetenskapligt högt utbildad läkare för att kunna bedöma detta. På det sättet finge vi alltså utvidga kriminaltekniska anstalten.

För närvarande ha farmaceutiska laboratoriet och rättskemiska laboratoriet en gemensam djuravdelning. Om vi genomföra den av motionärerna föreslagna uppdelningen så behövs det fortfarande en likadan djuravdelning vid farmaceutiska laboratoriet, men vi måste då inrätta en särskild djuravdelning vid kriminaltekniska anstalten, och dessutom måste vi bygga ut djuravdelningen på bakteriologiska laboratoriet för de serologiska undersökningar som skulle göras där. Farmaceutiska laboratoriet och rättskemiska laboratoriet ha en hel del apparatur gemensamt, som de kunna använda för båda laboratoriernas verksamhet. Om vi dela upp verksamheten, få vi dubblera denna apparatur. De ha ett gemensamt bibliotek; det får dubbleras och kompletteras. En femtedel av laboratoriernas lokalutrymme är för närvarande gemensamt och användes av båda institutionerna, men den femtedelen behövs uteslutande för farmaceutiska laboratoriet, om det skall ligga för sig.

Nu andas denna motion en utomordentlig optimism. Man säger t. ex., att om man skulle lösa frågorna på det sätt, som föreslås i motionen, så skulle man eliminera allt behov av nybyggnad för det rättskemiska laboratoriet. Detta påstående är alldeles riktigt, men man talar inte om vad man skall göra på kri-

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

minimaltekniska anstalten och på bakteriologiska laboratoriet, dit dessa arbetsuppgifter skulle överföras. Om man frågar chefen för bakteriologiska laboratoriet, säger han: Vi ha inte en skrubbdörr, utan skall det föras hit en ny avdelning, så får det byggas nya lokaler för den avdelningen. Och om man tittar på kriminaltekniska anstalten, finner man att den har det lika bekymmersamt med sina lokalförhållanden och är oerhört trångbodd.

Även när det gäller personalfrågorna lämnar denna motion en mycket vacker och mycket verklighetsfrämjande skildring, när den talar om vilka stora möjligheter man skulle ha att inskränka laboratoriernas personal. Det förhåller sig så, att rättskemiska laboratoriet har all möda i världen att klara sitt arbete med den personal det har. Kriminaltekniska anstalten ansåg det bekymmersamt att den inte fick de personalförstärkningar som den begärde i höstas, och bakteriologiska laboratoriet är överansträngt med arbetsuppgifter i förhållande till personalen. Det finns över huvud taget inga möjligheter att där inbespara någon personal. Det finns såvitt jag förstår heller inga möjligheter att genom att slå sönder rättskemiska laboratoriet spara några lokalutrymmen; tvärtom torde behovet av lokalutrymmen bli något större, om man delar upp laboratoriet och förlägger dess olika avdelningar till olika institutioner. Jag måste säga, att jag tycker att denna motion har tagit påfallande lätt på detta viktiga spörsmål.

Nu stannar utskottet vid att begära en utredning, och jag är naturligtvis på det klara med att en utredning alltid kan göras. Men för det första är lokalläget på dessa laboratorier faktiskt bekymmersamt, och ett uppskov genom en ny utredning är alltså ur den synpunkten olägligt. För det andra hyser jag, herr talman, den bestämda uppfattningen, att om man vill spara på statens kommittéutgifter, så bör man inte sätta i gång en sådan här utredning, ty jag har, med den kännedom jag har kunnat skaffa mig om dessa frågor, mycket små förhoppningar, att en utredning skall leda

till något annat resultat än en lösning i huvudsak enligt det förslag som är framlagt i propositionen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Med den energi som herr statsrådet här lagt i dagen för att försvara sin proposition har han dock mest vänt sig mot motionärerna. Jag vill då berätta litet om hur den avdelning inom utskottet som haft hand om detta ärende har handlagt det.

Det är mycket möjligt, att även om det icke väckts någon motion, vi skulle ha behandlat ärendet ungefär på samma sätt som vi nu ha gjort. Jag tror att vi ha hållit på med detta ärende i fyra veckor — visserligen inte i ett sträck utan med mellanrum — vi ha haft föredragningar av olika personer, som haft mycket med dessa saker att göra, och vi ha inhämtat utlåtanden från olika håll, bland annat från medicinska fakulteten i Lund. Att vi ha ägnat så stort intresse åt denna sak beror naturligtvis delvis på att det har funnits en motion, ty vi behandla alla motioner med största omsorg på avdelningen.

Det är egentligen två skäl som utskottet haft, när det icke har velat i år bifalla detta förslag. Det ena beror sannolikt på att det sitter nästan bara landslagsmän i den avdelningen, och de äro vana vid att varje byggnadsförslag, särskilt de dyrbarare, som lägges fram för ett landsting, skall vara åtföljt av fullständiga ritningar — inte bara skissritningar utan, särskilt i nuvarande besträngda läge, klara bevis för att utrymmena inte ha tilltagits allt för spatiöst — och någorlunda trovärdiga kostnadsberäkningar. Nu ha vi fått klart för oss, att någonting sådant för närvarande icke kan presteras ifrån departementet. Detta tillfredsställer icke våra krav på det utredningsmaterial som skall föreligga.

Ändå kanske inte detta är huvudskälet till att utskottet har tagit denna ställning. Det är nämligen ett annat skäl. Vi ha under föredragningarna och av de utlåtanden vi ha skaffat in fått klart för oss, att det även på detta område finns

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

något som kan kallas verksblindhet. Statsutskottets olika avdelningar göra ju ofta resor och besöka olika institutioner och anläggningar, och då har man kunnat lägga märke till att det är rätt farligt att enbart göra en resa till den institution som det är fråga om utan att samtidigt inhämta uppgifter från andra håll. När man är på platsen, får man ju den mest övertygande bevisning, men uppgifter från andra håll ge ofta en helt annan bild, och det är detta, herr talman, som jag nu skall be att få något komma in på. Det kanske blir litet långrandigt, men herr statsrådet tog ju ganska noggrant på denna sak.

Vi ha förstätt, att vissa mindre delar av verksamheten, som icke kräva någon djuravdelning eller över huvud taget några utökningar av kriminaltekniska anstaltens apparat, nämligen den ringa del av rättskemiska anstalten som har med kriminaltekniska ting att göra, möjligen borde flyttas över till den anstalten. Jag anför inte detta såsom något slags motiv för att förslaget om detta bygge skall avslås, ty det gäller en så ringa del av arbetet, att den, som herr statsrådet påpekade, inte har någon större betydelse. Det är kanske fråga om något mer än de 30—40 undersökningar av kriminologisk art som statsrådet anförde — vi drog fram en siffra som kanske var ungefär den tiodubbla på de undersökningar som kunde överföras — men det är i alla fall inte mycket, och utskottet har inte heller tänkt sig, att man skulle behöva i anledning av en sådan överflyttning kostna på kriminaltekniska anstalten något annat än mindre apparatur för kanske mycket ringa kostnad. Men vi ha ansett, att det borde undersökas, om man inte kan tänka sig andra kombinationer. Det är tyvärr så, att lokalutrymmen bruka bli för stort tilltagna, när man får hålla på och själv utarbeta vad man skall ha. Vi fingo ju ett litet exempel på den saken, då vi höllo på med rättsläkarstationen, där det gick att få en avsevärt mindre byggnad för dess behov. Vi ha talat något om en kombination med statens bakteriologiska anstalt. Jag tror inte att det är det

naturliga sättet, men det kunde måhända vara så att det vid den patologiska institutionen vid karolinska institutet skulle kunna göras ungefär samma symbios som statsrådet själv har tänkt sig föreslå i Lund, där det ju direkt föreslås, att det skulle anordnas en rättskemisk anstalt i samband med patologiska institutionen, och eftersom vi tidigare haft erfarenhet av att det vid karolinska institutets patologiska institution och angränsande avdelningar finns vissa möjligheter för gemensamma lokaler och vissa outnyttjade lokalutrymmen, ansågo vi att man borde undersöka, inte om detta arbete kunde överlåtas till dem utan om en rättskemisk institution kunde förläggas så att den kunde samarbeta t. ex. med patologiska institutionen.

De föredragningar som vi haft och som ha talat för propositionens förslag ha icke kunnat ge besked om de frågor som ha ställts om den saken, och min tro är, att det inte skadar, att man tar upp saken med uteslutande av den påverkan och den verksblindhet, som finns i nästan alla verk, därvid man alltså skulle inhämta råd och synpunkter även från andra institutioner, som ha kunskap om hithörande ting. Då det dessutom är så, att tillståndet i vårt land för närvarande är så jämmerligt som det förra onsdagen skildrades av en ärad ledamot av denna kammare på bohusbänken, kan det inte anföras som motiv, att det är dåliga arbetsförhållanden på den nuvarande rättskemiska anstalten, ty det finns så många jämmerliga förhållanden, att vi ha menat, att det nog kan gå ett år till eller kanske flera år, i all synnerhet som vi ha tagit reda på att det finns möjlighet att förlänga det hyreskontrakt som finns på den lokal som disponeras.

Dessa saker, herr talman, göra tillsammans, att vi tycka att ärendet inte är alldeles färdigutrett. Jag undrar om det inte kan komma fram förslag, som på ett rätt avgörande sätt kunna minska behovet av nya byggnader, kombinationer som skulle medföra både förbilligade byggnadskostnader och förbilligade

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

framtida driftkostnader, om man ville göra en ordentlig översyn över allt detta. Jag vill för min del inte försvara alla påstående i motionen, utan jag har velat anföra de synpunkter som vi inom utskottet ha anlagt på frågan, och de sammanfalla ju inte alldeles med motionens synpunkter, även om det förefaller oss, att vissa delar av motionerna icke blivit direkt motbevisade genom de föredragningar som vi ha haft ifrån kretsar som ha haft anledning att slå vakt om propositionens förslag.

Med dessa motiv ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Statsrådet och chefen för inrikesdepartementet gjorde nyss herr Onsjö och mig allt för stor ära, när han sade att skälet till statsutskottets avvisande hållning till propositionens förslag var vår motion, även om vi väl få ta för givet, att vår motion var ett incitament för statsutskottet att skaffa sig upplysningar ifrån sakkunnigt håll. Statsutskottet är en mycket hårdhudad institution, herr talman, och det lär inte gå att skriva en motion och få utskottet att gå med på den utan vidare, utan förutsättningen är att det vid den undersökning som det tycker sig ha anledning att företaga finner motionens uppgifter åtminstone i huvudsak bekräftade.

Det föreföll också som om statsrådet nämnde motionen med en viss ironi, och jag kan då avslöja, att vi motionärer i några mån ha fått lida smälek bland våra riksdagskamrater för att vi ha lämnat en motion med så mycket vetenskapliga uppgifter. »Det är ju kemi i högsta grad, det här», har man sagt. Det gick i själva verket så till, att vi fingo en sakkunnig kemist att uppgöra en promemoria i frågan, och på grundval av den ha vi skrivit motionen. Jag skulle tro att detta är ett mycket legitimt sätt att författa motioner här i riksdagen. Man kan inte vara sakkunnig på alla områden. Jag är inte kemist, och det är säkerligen inte statsrådet Mossberg heller, utan man

får lita på specialisterna i ett sådant fall. Det skulle för resten vara olyckligt, om riksdagen skulle bestå av en samling specialister, som var och en skulle framföra sina särskilda synpunkter.

Vad huvudfrågan angår ha inte heller vi motionärer tagit ställning till den för framtiden, fastän vi yrkat avslag på byggnadsanslaget för i år. Jag vill erinra om att det gäller inte bara 1 miljon — det beloppet avser endast nästa budgetår — utan det gäller 2,8 miljoner kronor enligt den preliminära beräkningen. För att få frågan uppskjuten och utredd ha vi måst yrka avslag på anslaget. Men vi motionärer ha liksom utskottet begärt utredning om möjligheten att flytta över de arbetsuppgifter, som nu åvila rättskemiska laboratoriet, på andra statliga institutioner.

Jag skall inte säga mycket mer i denna fråga, men jag vill trycka hårt på att i nuvarande tider, då vartenda byggnadsanslag penetreras så grundligt, tycker jag verkligen inte att man skall bevilja ett sådant här anslag på flera miljoner, när sakkunskapen är så splittrad som i denna fråga.

Statsrådet framförde nyss en hel massa skäl för att det var alldeles nödvändigt att det rättskemiska laboratoriet bibehölls. Jag vill inte påstå, att vad han sade var felaktigt. Men när jag fick första rapporten från utskottsbehandlingen — man får ju rapporter även i riksdagen från sina kamrater — lydte meddelandet, att den först tillkallade föredraganden hade slagit ihjäl motionen på varenda punkt, liksom statsrådet gjorde nyss. Sedan kom det flera föredragande. De voro lika sakkunniga som den förste men hade helt andra meningar. När åsikterna äro så splittrade hos vetenskapsmännen, är detta ett bevis för att frågan behöver ytterligare utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDENSON: Herr talman! Mot Kungl. Maj:ts proposition ha riktats invändningar av två slag, dels av mera praktisk art, dels av mera principiell art.

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

Herr Mannerskantz har här gjort sig till tolk för de mera praktiska synpunkterna och menat, att det föreliggande byggnadsförslaget skulle kunna utföras billigare och förenklas på det ena eller andra sättet. Det är möjligt, att så är fallet, det skall jag inte ge mig in på. Men denna sak berör, såvitt jag förstår, inte det mera principiella spörsmål som har upptagits i motionerna, nämligen frågan om en uppdelning av den verksamhet, som nu är knuten till rättskemiska laboratoriet. Statsrådet Mossberg har redan påpekat, att denna är en enhetlig institution med uppgifter som visserligen äro mycket skilda men i alla fall spänna över ett område med vissa gemensamma drag. Denna institution skulle sprängas, om man skulle göra den uppdelning, som är föreslagen i motionerna. Att bryta ut och överföra vissa av rättskemiska laboratoriets uppgifter till kriminaltekniska anstalten och andra uppgifter till de medicinskt-kemiska och farmaceutiska institutionerna tror jag skulle vara en ganska betänklig åtgärd. Man skulle därmed ge kriminaltekniska anstalten för omfattande uppgifter, som det skulle bli svårt för denna att sammanhålla. Arbetet på detta område skulle bli splittrat, och det är fullkomligt riktigt — såsom statsrådet har påpekat — att det skulle bli nödvändigt att dubblera vissa hjälpavdelningar, såsom avdelningen för djurförsök. Här i Sverige har utvecklingen på det rättskemiska området varit gynnsam. Vi ha haft framstående vetenskapsmän på området, som ha kommit långt i sin vetenskap och gjort betydande insatser. Man skulle föra utvecklingen tillbaka genom den uppdelning som här är föreslagen. För en gynnsam utveckling fordras också, att vetenskapsmän med skilda kvalifikationer arbeta gemensamt i samma laboratorium och stå i kontakt med varandra.

Jag tror således att den tanke, som ligger bakom motionen, är principiellt olycklig för utvecklingen, och jag vill bestämt avråda från en åtgärd i den föreslagna riktningen. På denna punkt är det lyckligare att följa Kungl. Maj:ts linje.

Jag vill inte direkt motsätta mig en utredning, men jag anser, att det skall understrykas, att den bör i huvudsak riktas på den mera praktiska utformningen av det byggnadsförslag, som här föreligger. Däremot skall man icke frångå Kungl. Maj:ts linje i fråga om den principiella uppläggningsen.

Jag vill inte här göra något yrkande, utan har bara velat understryka, att Kungl. Maj:ts linje av allt att döma är den riktiga.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! När jag har lyssnat till debatten och till de skäl som ha anförts av statsrådet och de skäl som ha underförts av utskottets talesman och motionären, har jag inte kunnat undgå att komma till den uppfattningen, att statsutskottets behandling av detta ärende är något egendomlig. Det är kanske en smula förmädat att ge uttryck åt en sådan uppfattning när det gäller ett enhälligt utskott, men det kan, herr talman, inte hjälpas. Jag tycker, att statsutskottets resonemang är något egendomligt, och jag är, herr talman inte ensam i riksdagen om att ha denna uppfattning. Jag vill helt och fullt understryka vad den siste ärade talaren yttrade om att det är riktigt, rent principiellt, att gå på den linje som statsrådet har föreslagit i sin proposition. Det kan inte vara lämpligt att till den kriminaltekniska anstalten överföra arbeten som äro vitt skilda från dem, som denna anstalt har till sin huvudsakliga uppgift att utföra.

Herr Mannerskantz talade om för kamraren, att alla de som tillhöra tredje avdelningen i statsutskottet äro landstingsledamöter och alltså ha erfarenhet från landstingsarbetet och att det i mycket stor utsträckning är det som har gjort att de ha kommit till detta resultat. Men jag ställer mig nog något undrande inför resultatet. Av statsrådets redogörelse för de arbetsuppgifter, som de olika anstalterna ha sig ålagda, fick man klart för sig exempelvis att det rättskemiska laboratoriets arbetsuppgifter blott till mycket ringa del äro av rent kriminalteknisk art.

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

Herr Mannerskantz sade, att det inte har kunnat förebringas fullständiga ritningar, utan bara skisser, och ännu mindre några kostnadsförslag. Det är ju omöjligt för mig att bedöma, hur det kan förhålla sig med den saken, men jag undrar ändå, om det är riktigt att på detta sätt överföra till kriminaltekniska anstalten det undersökningsarbete, som nu åvilar det rättskemiska laboratoriet. På ett modernt laboratorium skall man ju ha ett ganska omfattande djurstall för att rätt kunna utföra de många sorters prov som erfordras, om man skall stå till tjänst åt läkarna på de olika avdelningarna inom ett stort sjukhus. Jag är inte alldeles utan erfarenhet på detta område. Vid centrallasarettet i mitt landsting ha vi en särskild läkare som föreståndare för laboratoriet, och jag vet, hur oerhört viktiga laboratoriets undersökningar äro för de andra läkarna på centrallasarettet och även på de övriga lasarettin inom landstingsområdet.

Jag tycker, att den behandling, som Kungl. Maj:ts förslag har rönt, inte är riktig. Jag lyssnade med uppmärksamhet på den föregående ärade talaren och funderade på om han skulle komma till något avslagsyrkande. Jag hade nära nog hoppats och väntat, att hans yttrande skulle sluta med ett yrkande, men det uteblev tyvärr. Det riktigaste vore, att utskottet finge tillbaka ärendet för att ta det under förnyad prövning med beaktande av den diskussion som har förevarit här i kammaren.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka på en återremiss av ärendet till statsutskottet.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag vill bara lämna en förklaring med anledning av det yttrande som herr Mannerskantz fällde, när han talade om att byggnadsfrågan inte var utredd på sedvanligt sätt, innan Kungl. Maj:t lade fram propositionen.

Jag fick en känsla av att herr Mannerskantz' yttrande kunde ge kammaren den uppfattningen, att här hade

presenterats bara några lösa skisser till hur denna byggnad skulle se ut. Låt mig för att undvika missförstånd nämna för kammaren, att byggnadsfrågan har varit föremål för en årslång behandling av medicinalstyrelsen, som är vårt centrala verk på medicinens område, och byggnadsstyrelsen, som är vårt centrala byggnadskunniga verk. Samrådet mellan dessa båda verk och studiet av laboratoriernas arbetsuppgifter ha lett till att byggnadsstyrelsen lagt fram ett förslag till ritningar över en tilltänkt laboratoriebyggnad. Den som är intresserad att ta del därav får alla de upplysningar han behöver om byggnadens utseende och storlek och om rummens och utrymmenas disposition. Denna fråga har alltså handlagts på precis samma sätt som varje annat byggnadsärende som underställes riksdagens prövning. Kungl. Maj:t brukar nämligen inte begära, att de mycket kostnadskrävande detaljritningarna — där varenda liten evakueringsstrumma och rörledning lägges in i byggnaderna — göras förrän riksdagen fått ta ställning till frågan. Genom den utredning som föreligger får man dock en fullkomligt klar bild av hela byggnadskomplexet.

Sedan vill jag också understryka, att jag i propositionen har hävdad, att vid den fortsatta bearbetning av detta projekt, som kommer att ske i samband med detaljstudierna — om riksdagen skulle bifalla förslaget — komma alla möjligheter till ytterligare besparingar och nedbringande av utrymmena att tillvaratas.

Jag vill sluta med att säga kammaren, att jag i Kungl. Maj:ts kansli sitter som ansvarig för sjukvården och den medicinska vården i riket. Jag kämpar dagligen med en sådan medelsbrist och med sådana byggnadssvårigheter, att det aldrig skulle falla mig in att förelägga riksdagen ett byggnadsprojekt inom medicinens område, om jag icke vore personligen övertygad om att det vore nödvändigt och att en nybyggnad alltså borde komma till stånd. Vi få inte glömma, att det här gäller två centrala medicinska institutioner, som betjäna hela

Ang. nybyggnad för rättskemiska laboratoriet m. m.

vår sjukvård. Om icke institutioner av detta slag kunna driva sin verksamhet tillfredsställande och stå på toppen av den vetenskapliga utvecklingen i världen, blir sjukvården för människorna överallt på våra lasarett och sjukstugor lidande.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag vill först meddela, att avdelningen bad sin sekreterare att få in ritningarna och arbetsbeskrivningarna för denna byggnad. Då meddelades, att det inte var någon mening med att vi tittade på ritningarna, ty det fanns inte några så detaljerade ritningar, att man kunde bygga efter dem. Det var ytterst lösligt, och det sades, att det skulle bli rätt stora omarbetningar. Därav kom det sig, att vi inte tyckte det var stor mening med att detaljgranska ritningarna. Annars får jag nog rent principiellt säga, att det är felaktigt, att man inom statsförvaltningen och i riksdagen kanske inte alltid granskar byggnadsföretag lika noggrant som man gör i kommunerna. Har man en dålig vana, är det knappast någon idé att man fortsätter med den.

Sedan skall jag be att få vända mig till mina ärade vänner herrar Nordenson och Gottfrid Karlsson och säga, att det tyvärr ser ut, som om de hade hört på ganska dåligt. De byggde nämligen hela sitt resonemang på att utskottet hade föreslagit, att huvuddelen av det rättskemiska laboratoriets arbetsuppgifter skulle överföras till den kriminaltekniska anstalten. Jag poängterade ju uttryckligen, att blott en mycket liten del av den verksamhet, som hittills har bedrivits vid rättskemiska laboratoriet, är lämpad att överföra till den kriminaltekniska anstalten, men att professorer och docenter och andra anse det alldeles riktigt, att just denna del kommer bort från rättskemiska laboratoriet. Men det är inte det som är avgörande.

Det avgörande är, om man för återstoden av det rättskemiska laboratoriet kan få till stånd en symbios med någon annan institution, så att man kan använda överflödiga utrymmen — vi ha

ju på känn, att det finns sådana. Då kan nybyggnadsbehovet inskränkas rätt avsevärt. Det är betydelsefullt inte minst med hänsyn till dagens svårigheter, och det kan också, som jag sade, måhända leda till en bättre drift i framtiden.

Att sedan utskottets behandling har varit egendomlig håller jag med herr Gottfrid Karlsson om. Någon enstaka gång framlägger ett utskott ett förslag som går emot Kungl. Maj:t, och det är ju en mycket egendomlig sak i våra dagar. Men det är inte alldeles nödvändigt att behandlingen därför är oriktig. Det är sällsynt, att statsutskottet enhälligt går emot Kungl. Maj:t, men när så har skett har det berott på att utskottet funnit skäl härtill. Denna församling är alltför stor för att man skall diskutera detaljer i den. Men jag vill säga herr Karlsson, att vi alla inom avdelningen anse att denna fråga behandlats omsorgsfullt inom avdelningen, inte minst tack vare de yttranden och utlåtanden som vi ha fått.

Statsrådet och herr Nordenson ha understrukit, att rättskemiska laboratoriet huvudsakligen sysslar med medicinska saker. Det använde jag också som argument, nämligen för att motivera, att man inte ovillkorligen skall överföra medicinskt betonade ting till den kriminaltekniska anstalten, utan blott kriminaltekniska, även om de utgöra den minsta delen. Men det rättskemiska laboratoriet har nu många medicinska arbetsuppgifter som lämpligen kunna samordnas med övriga medicinska institutioner här i Stockholm. Det anses vara ytterst lämpligt med en sådan sammankoppling i Lund — om vi kalla Lund för Jena, så kunna vi kalla Stockholm för Heidelberg — och det borde kunna ge anledning till närmare eftertanke, innan man rusar åstad och ger ut 2,8 miljoner kronor.

Jag tror också, att det föreslagna laboratoriet rent byggnadstekniskt tarvar ungefär samma nedskärning som skedde med statens rättsläkarstation och som medförde, att man i den för denna institution tillänkta byggnaden fick en hel våning ledig för andra ändamål. Det

Anslag till statens organisationsnämnd.

kan ju tänkas, att någonting liknande skulle kunna ske i fråga om den nu föreslagna nybyggnaden.

Herr FORSLUND: Herr talman! Efter de anföranden, som här ha hållits och i vilka man har försökt klarlägga sin syn på denna viktiga sak — och särskilt med beaktande av vad som framhölls av herr Nordenson, som jag tror äger sakkunskap på området — anser jag tillräckliga skäl föreligga att rekommendera återremissyrkandet. Men för att Kungl. Maj:ts förslag också skall kunna komma under prövning i det sista avgörandet, ber jag få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; samt 3:o) att punkten skulle visas åter till utskottet. Herr talmannen anförde vidare, att propositioner nu till en början komme att framställas beträffande yrkandet om återremiss.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till berörda återremissyrkande samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gottfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår yrkandet om återförvisning till statsutskottet av punkten 1 i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 33;

Nej — 63.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen yttrade, att enär kammaren nu bifallit yrkandet om återremiss av ifrågavarande punkt, de båda övriga yrkandena finge anses hava förfallit.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till statens organisationsnämnd jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.***Anslag till statens organisationsnämnd.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens organisationsnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels ock till Statens organisationsnämnd: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 620 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nordenson* (I: 200) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg* (II:

249), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla dels om en skyndsam utredning, åsyftande en förstärkning av statens organisationsnämnd, och dels att Kungl. Maj:t redan för innevarande års riksdag ville framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 164).

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 164

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens organisationsnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

b) till Statens organisationsnämnd: Avlöningar för budgetåret 1949/50 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 620 000 kronor;

II. i anledning av motionerna I: 200 och II: 249 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anført.

I motiveringen hade utskottet beträffande motionerna I: 200 och II: 249 yttrat bland annat, att även om utskottet icke vore berett att förorda någon ökning av anslagen till organisationsnämnden, den förstärkning av civila experter, som motionärerna ansett erforderlig, syntes kunna åtminstone delvis genomföras genom en av utskottet förordad överföring av personal från rationaliseringsarbetet inom försvarsväsendet.

Herr **NORDENSON**: Herr talman! Jag beklagar, att jag återigen skall behöva besvära kammaren. Jag skall försöka fatta mig kort.

Jag har avgivit en motion i detta ärende med hemställan om en utredning, som åsyftar en förstärkning av statens organisationsnämnd. Denna motion bygger på och ansluter sig mycket nära till ett uttalande av statsrevisorerna i deras till

Anslag till statens organisationsnämnd.

denna riksdag avgivna berättelse. Revisorererna ha där tagit upp frågan om en samordning av vissa arbetsuppgifter hos statliga och statsunderstödda förvaltningsorgan, särskilt i residensstäderna. Statsrevisorerna peka på den stora ansvällningen av dylika organ och mena, att deras arbetsuppgifter i stor omfattning äro likartade och skulle kunna rationaliseras. Man har gjort stickprov och funnit, att samarbete äger rum endast i mycket ringa utsträckning, och statsrevisorerna peka på angelägenheten av att här vidtas åtgärder för att få ett samarbete, dels för att åstadkomma direkta besparingar, dels också för att kunna frigöra arbetskraft från administrationen. Statsrevisorerna förorda en undersökning av förhållandena och att denna skall anförtros åt statens organisationsnämnd.

Nu har ju denna en utomordentligt stor belastning och arbetar delvis med otillräckliga krafter. Där finns endast ett litet antal tjänstemän i ledande ställning; resten är experter, inalles 36 sådana, av vilka 30 arbeta på det militära området och endast sex på det civila. Följaktligen har organisationsnämnden för ringa arbetskraft för att fylla sin uppgift på det senare området. Nämnden har också under de tre sista åren återkommit till Kungl. Maj:t med hemställan om att få inrätta ett antal byrådirektörsbefattningar i lönegraden C 31 för att kunna förvärva krafter, som skulle kunna dels bli stadigvarande knutna till nämnden, dels också på mera planmässigt sätt leda dess arbete. Det har inte regeringen ansett sig kunna biträda, och följderna är, att organisationsnämnden för närvarande knappast är tillräckligt rustad för att lösa de mycket viktiga uppgifter, som den har sig förelagda.

Det är att märka, att om man kostar på sig en utvidgning av organisationsnämnden, blir det visserligen en omedelbar merutgift för statskassan, men det innebär också en mycket stor möjlighet till väsentliga besparingar i framtiden rent ekonomiskt och, som jag nyss påpekade, även i arbetskraft. Det är därför mycket viktigt, att här göres någon-

Ang. grunderna för löneförhöjning enligt statens löneplansförordning m. m.

ting för att förstärka nämndens möjligheter att utöva sin verksamhet.

Jag konstaterar med tillfredsställelse, att utskottet har visat förståelse i sitt utlåtande för de önskemål, som ha kommit fram i motionen, och jag beklagar, att utskottet inte har ansett sig kunna gå med på yrkandet, men jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på saken och till en kommande statsverksproposition ta upp organisationsnämndens yrkande om en förstärkning av dess arbetskraft, så att den verkligen kan fylla sin viktiga uppgift.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. grunderna för löneförhöjning enligt statens löneplansförordning m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 34 framlagda förslag samt med avslag å motionen II:302 besluta, att höjning av belopp, som angåves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna, tills vidare under år 1949 skulle ske enligt samma grunder som gällt under andra halvåret 1948;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta,

1) att kristillägg tills vidare under år 1949 skulle utgå enligt samma grunder som gällt under andra halvåret 1948; samt

2) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1949/50 finge, i den mån ej annat föranleddes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angåves i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor) och i propositionen 1948:136, utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t.

b) till Kristillägg för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

I motionen II:302, av herr *Senander* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 34, i vad den rörde fastläsandet av det rörliga tillägget på statstjänstemännens löner, och i stället uttala att den i löneplansförordningen intagna regeln om rörligt tillägg skulle vinna tillämpning, eller — om detta förslag skulle avslås — att riksdagen måtte besluta, att höjning av de belopp, som angåves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna, tills vidare under år 1949 skulle ske med 15 procent.

Herr NORLING: Herr talman! Jag har begärt ordet här i anledning av en motion, nr 302 i andra kammaren, vilken går ut på att den fastläsning av statstjänarnas dyrtidstillägg, som beslöts vid 1947 års riksdag, skulle ändras, så att de skulle få vad de rätteligen borde ha enligt riksdagens tidigare beslut. Vid det tillfället hade nämligen statstjänarna rättighet att erhålla en dyrtidskompensation av 15 procent, men de fingo ej denna, utan compensationen fastlöstes vid 12 procent. Motionärerna mena nu, att statstjänarna ha kommit på ett helt annat plan än övriga, som drabbas av lönestoppet. De ha i verkligheten erhållit en lönereducering med 3 procent. Yrkandet i motionen avser således, att detta skall ändras genom ett förnyat beslut.

Ang. nybyggnad för kemiska institutionen vid Uppsala universitet m. m.

Herr talman! Med dessa ord vill jag kort och gott yrka bifall till motionens hemställan, att riksdagen måtte besluta, att höjning av de belopp, som angivits i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna, tills vidare under år 1949 skall ske med 15 procent.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionens senare alternativ.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för en effektiviserad sysselsättnings- och arbetsterapi; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av vissa förlikningskostnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvist till avgörande statsutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

*Punkten 1.***Ang. nybyggnad för kemiska institutionen vid Uppsala universitet m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till nybyggnader för kemiska

och biokemiska institutionerna vid universitetet i Uppsala m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Holmbäck* väckt motion (I: 21), vari hemställts, att riksdagen ville till nybyggnader för kemiska och biokemiska institutionerna m. m. vid universitetet i Uppsala för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag om 2 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 21, till Nybyggnader för kemiska och biokemiska institutionerna vid universitetet i Uppsala m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet beträffande motionen I: 21 anfört bland annat:

»Utskottet, som alltså ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag och avstyrker bifall till nämnda motion, vill emellertid framhålla, att utskottet finner det angeläget att ifrågakvarande byggnadsföretag igångsättes nästa år och att arbetena för såväl den biokemiska som den kemiska institutionen därefter fullföljas utan avbrott, vilket även ur ekonomiska synpunkter torde vara mest rationellt. Skulle lättnader på byggnadsmarknaden under innevarande år uppstå, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t tager under omprövning huruvida icke berörda byggnadsföretag kunde påbörjas vid en tidigare tidpunkt än den nu beräknade.»

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition går ut på ett anvisande till nybyggnad för de kemiska och biokemiska institutionerna i Uppsala av en halv miljon kronor. Motiveringen till det sätt, på vilket beloppet avvägs, är hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Jag har tillåtit mig att motionsvis yrka, att anslaget höjs till två

Ang. nybyggnad för kemiska institutionen vid Uppsala universitet m. m.

miljoner kronor. Statsutskottet har gjort undersökningar och funnit, att arbetet icke kan med nuvarande byggnadskvot påbörjas förrän 1950, och hemställer därför om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet skriver emellertid samtidigt, att enligt dess uppfattning båda institutionerna skola färdigställas i ett sammanhang och att Kungl. Maj:t bör låta påbörja arbetet tidigare, om arbetsmarknaden skulle ge möjlighet därtill.

Jag tolkar utskottets utlåtande på det sättet, att Kungl. Maj:t därigenom får fullmakt att bygga de båda institutionerna. Syftet med min motion är därigenom till stora delar uppfyllt.

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet för att understryka angelägenheten av att Kungl. Maj:t i anslutning till vad utskottet uttalar verkligen undersöker, om inte möjligheter kunna finnas, med hänsyn till läget på byggnadsmarknaden, att börja arbetet tidigare än 1950 och helst sommaren 1949. Det skulle ju möjliggöra färdigställande ett helt år tidigare av institutionerna, och enligt min uppfattning vore det mycket rimligt, om man för ett bygge av den utomordentliga betydelse, som det här är fråga om, gäve en extra byggnadskvot, gäve ett byggnadstillstånd utom den vanliga ramen.

Detta bygge har ju betydelse i två olika avseenden. Den kemiska institutionens nybyggnad är nödvändig för att man skall kunna påskynda utbildandet av kemister, ta in flera studenter för utbildning i kemi än vad man hittills kunnat. Och vad det betyder för vår industri, för undervisningen och för försvaret behöver jag inte understryka. Vidare bilda båda institutionerna tillsammans en av Europas stora forskningscentraler på det kemiska området. Där arbeta många vetenskapsmän, svenskar och utlänningar, sida vid sida med forskningar, som äro av den största betydelse. Ett understödande därav är därför en synnerligen viktig sak.

Herr talman! Jag har ansett mig böra understryka angelägenheten av att man gör allt vad man kan för att börja dessa byggen redan i sommar. Jag har där-

emot givetvis intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON: Herr talman! Statsutskottets andra avdelning har varit i Uppsala och avsynat, om jag så får säga, de kemiska institutionerna där, och vad utskottet då konstaterade överensstämmer med vad som har skildrats i den föreliggande motionen. De kemiska institutionerna i Uppsala äro i ett bedrövligt tillstånd. Jag kunde t. ex. konstatera, att avdelningen för organisk kemi ser ut på precis samma sätt i dag som den gjorde för över fyrtio år sedan. Efter det byggnaden togs i bruk 1904, har ingenting gjorts åt lokalerna för organisk kemi. Redan på den tiden, då jag låg i Uppsala, klagades det bittert över att vanliga övningslaboranter och forskare på den organiska kemins område fingo arbeta i samma rum — det finns i själva verket bara en enda stor lokal för ändamålet — med risk för att forskarna fingo sin apparatur och sina uppställningar fördärvade av ovana laboranter, som hade sin plats alldeles bredvid dem vid arbetsbordet. Detta förhållande, som var anmärkningsvärt för fyrtio år sedan, råder ännu den dag som i dag är.

Vad beträffar den biokemiska avdelningen, så existerar den inte, trots att föreståndaren är nobelpristagare. Professor Tiselius har ingen institution till sitt förfogande utan är tills vidare inhytt i mycket primitiva, trånga och otidsenliga lokaler inom den fysikaliska kemiens platsutrymme. Detta har i sin tur medfört, att han icke har kunnat ta emot alla forskare, som ha försökt att få arbeta inom hans laboratorium, för att inte tala om att han har måst avvisa utlänningar, som ha försökt att komma dit för att fullfölja sina studier. Det måste vara någonting ganska enastående, att en kemisk institution, som samtidigt hyser två nobelpristagare och därutöver flera andra högt förtjänta forskare, är så illa ställd i fråga om lokaliteter, som fallet är med den kemiska institutionen.

Ang. nybyggnad för kemiska institutionen vid Uppsala universitet m. m.

Samtidigt som vi voro där, togo vi också en titt på verkstaden, som är gemensam för de olika kemiska avdelningarna i Uppsala. Jag torde utan överdrift kunna säga kammarens ledamöter, att om en privat industri erbjöde sina anställda så primitiva arbetslokaler som här, skulle säkert arbetarskyddsstyrelsen säga ifrån, att så fick det inte fortbestå i framtiden. Inom parentes kan jag säga, att lika usla lokalteter befanns verkstaden vid den fysiska institutionen i Uppsala ha.

Nu har riksdagen redan för nybyggnader dels för en biokemisk institution, dels för cyklotronlaboratorium och dels för en utvidgning av den allmänna kemiska institutionen beviljat anslag med ett sammanlagt belopp de sista två åren på en och en halv miljon. Av detta har tagits i anspråk 700 000 kronor. Av det beviljade anslaget återstår alltså 800 000 kronor. Tillsammans med de 500 000, som Kungl. Maj:t nu föreslår, skulle den anslagssumma, som ställs till den kemiska institutionens förfogande för nybyggnad, vara 1,3 miljoner. Det är ett belopp, som motsvarar byggnadsarbete under ett halvår.

Inom avdelningen fanns det mycket stora sympatier för ett bifall till den föreliggande motionen, men när det sedan upplystes för avdelningen, att ett sådant bifall inte skulle ge något resultat, eftersom byggnadstillstånd inte skulle kunna beviljas förrän från och med den 1 januari 1950, avstodo motionens anhängare från att ställa sitt yrkande och förenade sig med de andra inom utskottet.

Det minsta man nu kan hoppas på är, att byggnadstillstånd för dessa mycket angelägna byggen beviljas från den 1 januari 1950, varefter man får förut-sätta, att Kungl. Maj:t kommer med äskande om en fortsättning av byggena, så att de kunna färdigställas i ett sammanhang. Detta anslag tillsammans med reserverade medel räcker, som jag nämnde nyss, bara för ett halvår.

Jag skulle också livligt vilja instämma i herr Holmbäcks uttalande här, att om det finns någon möjlighet att öka bygg-

nadskvoten för universitet och likställda ändamål, detta ändamål i första hand bleve tillgodosett. Det är en för hela landet angelägen uppgift, att det snart blir utfört.

Häri instämde herr *Nordenson*.

Herr PAULI: Bara några ord! Efter de uttalanden, som gjorts av utskottsledamoten herr Ohlon, och efter motionärens uttalande — han reste ju inte något krav på bifall till sin motion — kan jag fatta mig mycket kort.

Jag vill bara säga, att den sympati, om vilken herr Ohlon talade, som man inom avdelningen och utskottet hade för den här frågans befrämjande, var mycket utbredd. Vi hade, som han också framhöll, på ort och ställe gjort oss konkret övertygade om arbetenas nödvändighet och behovet av skyndsamt färdigställande. Vi ha ju också i vår skrivning gått så långt som det gärna har varit möjligt utan att begära en förhöjning av anslaget. Vi ha, som nyss påpekades, fäst oss vid att det finns, om inte fullt 800 000 kronor kvar så dock åtskilligt med pengar, och att med en summa på över en miljon — som det blir, när det nya anslaget kommer till — byggena kunna sättas i gång under nästa år, under förutsättning av byggnadstillstånd. Då har utskottet särskilt velat framhålla önskvärdenheten av att de två institutionsbyggena byggas i ett sammanhang, vilket ekonomiskt blir det mest förmånliga. Avdelningen hade en föredragning från byggnadsstyrelsen, varvid särskilt framhölls, att arbetet blir så mycket billigare för staten, om det får fullföljas utan avbrott. Vi äro också övertygade om att om Kungl. Maj:t finner någon möjlighet att på grund av en lättnad på byggnadsmarknaden sätta i gång detta viktiga byggnadsföretag tidigare än man förut beräknat, så vore det ur alla synpunkter önskvärt, därför att denna institution ju har betydelse inte bara för den vetenskapliga forskningen och undervisningen utan också på många andra viktiga samhällsområden.

Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka.

Jag ber därför även jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående inrättande av vissa slag av investeringsfonder;

nr 17, i anledning av väckt motion om ändrade grunder för beskattning av det engångsbelopp, som reservofficer eller reservunderofficer kan erhålla i stället för årlig pension;

nr 19, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlagga fastighets-skatt; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av väckt motion angående rätt för ämneslärarinnan Sigrid Heffermehl, född Hjorth, att uppbära pension från lärarinnornas pensionsanstalt utan hinder av att hon icke längre är svensk medborgare;

nr 19, angående användande av riksbankens vinst för år 1948 m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner om anvisande av medel till en hyllningsgård från riksdagen till det färöiska lagtinget.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Punkterna A och B.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C.

Lades till handlingarna.

Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om direktiv till arbetstidsutredningen att utreda frågan om 40 timmars arbetsvecka för alla arbetstagare.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 8, hade herrar *Norling* och *Öhman* föreslagit, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av direktiven till arbetstidsutredningen, att densamma finge i uppdrag att utreda frågan om 40 timmars arbetsvecka för alla arbetstagare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr NORLING: Herr talman! Utskottet har här i likhet med andra kammarens motsvarande utskott avstyrkt den motion, som väckts om utredning rörande 40 timmars arbetsvecka. Utskottet har hänvisat till samma motiv som andra kammarens utskott, men samtidigt har utskottet kommit med en ny linje. Utskottet har nämligen gått ut ifrån att man skall kunna lösa frågan om 40 timmars vecka lokalt genom arbetstagarnas organisationer och på så sätt vid avtalsuppgörelser uppnå en arbetstidsförkortning. Jag vet nu inte, vad utskottet

Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka.

bygger ett sådant uttalande på och vilka erfarenheter det har på detta område, eftersom det anvisar en sådan lösning. I alla händelser går det emot vad Landsorganisationen har sagt i sitt utlåtande, där man inte ens säger, att det går att lösa saken nationellt, utan anser, att den skall lösas i ett internationellt sammanhang. Därför förstär jag inte utskottets mening här, när det tror, att man skall kunna lösa frågan lokalt eller nationellt. I intet land har denna fråga mig veterligt kunnat lösas på annat sätt än att statsmakterna fattat beslut om en sådan ordning.

Frågan om 40 timmars arbetsvecka är inte ny utan tvärtom en ganska gammal fråga. Redan så tidigt som år 1933 uttalade fackföreningsinternationalen på sin kongress i Bryssel, att en förkortning av arbetstiden till 40 timmars arbetsvecka borde genomföras med kompensation för den förkortade arbetstiden. År 1935 beslöt den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève att uttala sig för principen om genomförande av en 40-timmarsvecka på så sätt, att den ej ledde till försämring av arbetarnas levnadsstandard. Motiveringen för arbetsorganisationens beslut var, att arbetslösheten blivit omfattande och långvarig, att arbetarna utsattes för elände och umbäranden, varför de ej buro ansvaret, och att arbetarna borde beredas tillfälle att få del av de förmåner, som härflyta från den snabba tekniska utvecklingen, vilken kännetecknade den moderna industrien. Internationella arbetsorganisationen förordade således redan 1935 en konvention angående införande av 40 timmars arbetsvecka.

Landsorganisationens kongress beslöt 1936 att ansluta sig till Fackliga internationalens uttalande om 40 timmars arbetsvecka med full kompensation för den förkortade arbetstiden, och samma år framlade den svenska regeringen en proposition för riksdagen med förslag om ratificering av arbetsorganisationens grundkonvention om 40 timmars arbetsvecka. Propositionen avlogs dock av riksdagens båda kamrar.

Frågan om 40 timmars arbetsvecka

kom 1946 ånyo upp på Landsorganisationens kongress, då inte mindre än 21 motioner förelågo om arbetstidsförkortning, vilket visar att frågan är mycket aktuell bland de fackligt arbetande. Kongressen beslöt ånyo uttala sin principiella inställning till förmån för 40 timmars arbetsvecka med bibehållen inkomst.

Arbetarna ha krävt 40 timmars arbetsvecka. I lagen har fastställts 48 timmars arbetsvecka, men i verkligheten blir det i mycket stor utsträckning 54 timmars arbetsvecka genom att övertidsarbete kan utföras under 200 timmar per år och efter dispens från arbetsrådet i ännu större omfattning. På så sätt blir 8-timmarslagen illusorisk. Särskilt under nuvarande förhållanden, då arbetskraftsbrist råder, ha arbetsgivarna funnit det vara enklast att lösa arbetskraftsproblemet genom att förlänga arbetstiden för arbetarna.

Den motion, som vi ha väckt, avser således ingen ny fråga. Redan för 13 år sedan föreslog den socialdemokratiska regeringen, att man skulle ansluta sig till den konvention, som arbetsorganisationen i Genève hade förordat. Tydligt ha arbetstidsutredningen och utskottet ej observerat, att frågan tidigare har varit under behandling. Medan man således på socialdemokratiskt håll för 13 år sedan ansåg tiden vara mogen för ett genomförande av 40 timmars arbetsvecka, anser man det nu inte ens vara skäl att göra en utredning om denna viktiga sak, oaktat arbetarna nu få ännu mindre andel av produktionens resultat. Sedan arbetarna ha fått majoritet i riksdagen, anser man det onödigt att ens sätta i gång en utredning om 40 timmars arbetsvecka.

Vi hysa den uppfattningen, att införande av en förkortad arbetstid skulle skydda arbetarna mot en alltför tidig förslitning av arbetskraften och minska riskerna för olycksfall i arbetet. Vid en kommande kris med arbetslöshet som följd kan en arbetstidsförkortning trygga sysselsättningen och motverka arbetslösheten. Med Sveriges fastlänkande genom Marshallorganisationen till länder

Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka.

med ständigt återkommande ekonomiska kriser kan Sverige inte bli en isolerad ö, oberörd av kriserna. I de flesta av dessa länder råder redan nu stor arbetslöshet. Enbart i Amerika finnas mellan 3 och 4 miljoner arbetslösa, i Italien är det omkring 3 miljoner och i Frankrike omkring 1 miljon arbetslösa. I det lilla Danmark finns det inte mindre än omkring 125 000 arbetslösa och i Belgien omkring 300 000. I förhållande till folkmängden är arbetslösheten i Belgien ungefär lik stor som den var hos oss under den värsta arbetslöshetsperioden efter första världskriget.

I arbetstidsutredningens uttalande till utskottet medger utredningen, att en arbetstidsförkortning förr eller senare måste allvarligt övervägas. Men samtidigt förklarar man, att en generell arbetstidsförkortning till 40 timmar i veckan inte är möjlig inom de närmaste åren utan allvarliga ekonomiska återverkningar för samhället. Utredningen säger till och med — det understryker också utskottet — att det inte ens är möjligt att under den närmaste tiden utreda frågan, emedan utredningen snabbt blir föråldrad. Utan att utreda frågan vet man ändå, att 40 timmars arbetsvecka skulle medföra en väsentlig nedgång i produktionen under en viss tid, men efter denna tid skulle 40 timmars arbetsvecka inte bli produktionshämmande. Det skulle vara av mycket stort intresse att få reda på, varför en utredning nu snabbt skulle föråldras och varför just de närmaste åren skulle medföra en produktionsminskning men ej senare år. Utskottet har inte lämnat någon förklaring till detta.

För 30 år sedan förklarade de s. k. näringslivets män, att genomförande av 8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka skulle få de svåraste återverkningar för industrien och samhället. Att så inte blev fallet, veta alla nu. Motsatsen blev förhållandet: produktionsökningen blev enastående. Produktionen per arbetstimme steg från 1920 till 1936 med inte mindre än 72 procent.

I en rad länder har 40 timmars arbetsvecka genomförts utan att ekonomis-

ka katastrofer ha inträffat inom produktionen i dessa länder. I Amerika framlades år 1947 en redogörelse rörande sambandet mellan arbetstid och produktion. Av denna framgår att 5 dagars arbetsvecka med 40 timmar i veckan är den bästa lösningen med hänsyn till produktionens effektivitet och medför största produktionsmängd per arbetstimme.

Den pressade och ökade arbetstakten framför allt inom den mest rationaliserade industrien verkar nedbrytande på arbetaren och gör att kroppen förslites på allt kortare tid. Detta gäller säkerligen som en allmän regel och ej enbart inom vissa fack eller yrken. Att så är förhållandet, framgår av en jämförelse mellan produktionsstegringen och antalet olycksfall i arbetet. Produktionsstegringen har under senare år varit ovanligt stark. Under 1945/46 uppgick stegringen till 7 procent, och 1946/47 steg produktionen per arbetstimme med 4 procent. Samtidigt har genom olycksfall i arbete förlorad arbetstid stigit till ca 15 miljoner arbetsdagar per år.

I regeringens 4-årsplan förebådades en ytterligare produktionsstegring med 10 procent, vilket innebär en ännu hårdare arbetstakt och ännu starkare förslitning. Svenska verkstadsföreningen har också redan meddelat, att den för sin del tänker vidtaga vissa åtgärder för att pressa produktionen i höjden, och naturligtvis är det arbetarna som dessa åtgärder komma att rikta sig mot. Man tänker nämligen anlita specialutbildade ingenjörer för tidtagning. De skola se till, att inte den allra minsta arbetstid skall gå förlorad. Den mänskliga arbetskraften kommer att pressas till bristningsgränsen. »Arbeta mera, arbeta hårdare!» är den rekommendation, som arbetarna få. Tidsstudierna skola bli mera intensiva, ackordshetsen än mera stegrad och övertidsarbetet skall fortsätta, vilket är liktydigt med förlängd arbetstid. Sammanlagt betyder detta en snabb förslitning av den mänskliga organismen och ett stegrad behov av nya nervkliniker och sjukhus.

Jag skulle ha kunnat inskränka mig till att med denna motivering yrka bi-

fall till motionen. Då emellertid arbetsutredningen omnämmt frågan om 3 veckors semester som skäl för att avböja en utredning om 40 timmars arbetsvecka, kan jag inte underlåta att säga några ord om det sätt på vilket frågan om 3 veckors semester behandlats inte minst under förra årets valdebatt.

I en radiodiskussion debatterades även frågan om 3 veckors semester, och enligt en autentisk upptagning av diskussionen, som återgivits i en bok, vilken Radiotjänst utgivit, yttrade statsministern såsom svar på en fråga av herr Gustav Johansson, varför socialdemokraterna voro med och avsågo den kommunistiska motionen om 3 veckors semester: »Jag hade faktiskt väntat att den frågan skulle komma upp, och jag har Morgon-Tidningens ledare här, framför allt därför att högern sprider den. Den ledaren och socialdemokraternas inställning till 3-veckorssemestern är så klar som över huvud taget kan vara möjligt. Socialdemokratiska partiet lägger i början av 1948 års riksdag fram en grupp-motion (undertecknad bl. a. av partisekreteraren) om utredning av 3 veckors semester. Kommunisterna kommer som vanligt, som de säger, 'vänligt pådrivande' några veckor efteråt lafsande med en motion om att det ska genomföras 3 veckors semester utan utredning naturligtvis.»

Statsministern är ju ordförande för sitt parti, och hans ord äro väl kungord för partiet, men här gjorde han i alla fall ett tramp i klaveret. Riksdagens handlingar visa, att den kommunistiska motionen om 3 veckors semester avlämnades av mig den 20 januari 1948, i första kammaren, där den fick nr 68, och i andra kammaren, där den åsattes nr 116, av herr Dahlgren. Den socialdemokratiska motionen avlämnades först den 22 januari 1948, i första kammaren av bl. a. partisekreteraren Sven Andersson — det var motion nr 94 — och i andra kammaren, där motionen fick nr 162, av herr Mårtensson m. fl. Och likväl talar statsministern i radio om för det svenska folket, att kommunisterna kom-

Om utredning ang. 40 timmars arbetsvecka.

mo lafsande med sin motion om 3 veckors semester några veckor efteråt!

I samma debatt yttrade statsministern: »När utreddes 3-veckorssemestern? Det måste ha skett omärkligt någon gång.» Det är möjligt att statsministern inte har lagt märke till att genom lagändringar 1945 och 1946 fingo ungdom under 18 år och vissa gruvarbetare, nattarbetare och mörkrumsarbetare 3 veckors semester. Även om det kan synas vara något sent att nu syna de kort, som man använde i spelet om 3-veckorssemestern, kan det likväl vara av intresse att konstatera, att kortens valör var låg.

Till sist vill jag, herr talman, endast säga några ord om ungdomen och den förkortade arbetstiden. Ungdom under 18 år tillhör redan nu den kategori, som enligt lag är berättigad till 3 veckors semester, men därmed är inte deras arbetstidsfråga löst. I de flesta fall får ungdomen utbilda sig för sina yrken samtidigt som den har förvärvsarbete inom industrien eller inom annan verksamhet, för vilken den utbildar sig. Följden för dessa ungdomar blir, att den sammanlagda tid, som de sysselsätts, uppgår inte till 48 timmar i veckan utan i vissa fall ända upp till 80 timmar i veckan. För ungdomen är således 40 timmars arbetsvecka en brådskande nödvändighet, om de unga inte skola lida obotlig skada för kommande år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den i första kammaren väckta motionen om utredning genom arbetsutredningens försorg av frågan om 40 timmars arbetsvecka.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att bemöta herr Norling, utan jag inskränker mig till att hänvisa till den utredning, som åberopats av utskottet och som utan inskränkning går i avstyrkan-de riktning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkom-

Ang. vissa frågor beträffande korsningar mellan stark- och svagströmsledningar.

mit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Ang. vissa frågor beträffande korsningar mellan stark- och svagströmsledningar.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, tillhöriga olika ägare.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 69, hade herr *Niklasson* m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om en skyndsamt utredning av frågan om skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar samt framläggande av förslag till bestämmelser angående vederbörande parterers rättigheter och skyldigheter vid utförande av korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, då dessa ledningar tillhörde olika ägare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *NIKlasson*: Herr talman! I det föreliggande utlåtandet har utskottet avstyrkt en av mig m. fl. väckt motion om utredning angående skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, som tillhöra skilda ägare. Jag skall inte framställa något yrkande i denna fråga, men jag skulle vilja göra några korta randanmärkningar till utskottsutlåtandet.

Såsom utskottet framhållit, pågår det en utredning i ämnet. Denna utredning

har pågått en anmärkningsvärt lång tid. Den 14 januari 1944 fick kommerskollegium uppdrag av regeringen att göra utredningen. I remissyttrande i anledning av motionen meddelar nu kommerskollegium efter fem år, att kommerskollegium ännu inte erhållit vissa begärda remissyttrandena, som erfordras för utredningen.

Vidare har enligt direktiven endast vattenfallsstyrelsen, järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen fått samråda i ärendet med kommerskollegium, och det förefaller därför, som om man skulle vilja behandla frågan som en intern angelägenhet för vissa statliga verk. Det finns emellertid också en enskild part, nämligen de elektriska distributionsföreningarna och andra enskilda ägare av starkströmsledningar. Har man tänkt sig att man över huvud taget inte skulle behöva höra dem och att det inte finns någon anledning att beakta det intresse, som de ha i frågan? Det är dock möjligt att den saken skulle kunna ordnas. Kommerskollegii chef, som ju är ledamot av denna kammare, har nämligen välvilligt lovat, att någon talesman för de elektriska distributionsföreningarna skall få tillfälle att framföra sina synpunkter för utredningen.

I utskottets utlåtande står det ingenting om hur det skall förfaras, när utredningen blivit slutförd. Kommerskollegium har enligt vad ämbetet säger i sitt yttrande fått uppdrag att framlägga utredningen för regeringen. Men ärendet är väl av sådan natur, att det bör framläggas för riksdagen. Det kan hända att utskottet har ansett det vara så självklart, att det inte behövt sägas. Jag vore tacksam, om jag på den punkten skulle kunna få ett besked av utskottets ärade ordförande. Denna fråga berör nämligen en rättsprincip av vidsträckt innebörd, som har betydelse för även andra områden än det som det här gäller. Ett statligt verk, telegrafverket, gör här anspråk på att enskilda ledningsägare skola vara skyldiga att efter anfordran av samma verk och för dess räkning på sina anläggningar sätta upp föreskrivna skyddsanordningar och även delvis be-

Om slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen.

kosta dem. Det är för att få klarhet i dessa stycken som vi ha begärt en utredning.

Om en elektrisk starkströmsledning drages fram efter det att telefonledning uppsatts, blir det starkströmsledningens ägare som måste sätta upp skyddet och bekosta underhållet därav för framtiden. Finns starkströmsledningen redan när telegrafverket vill dra fram en ledning, synes telegrafverket ha fått rätt att fordra att starkströmsledningens ägare skall sätta upp skydd i sina egna stolpar. Då betalas detta skydd av telegrafverket, men det framtida underhållet får starkströmsledningens ägare vidkännas utöver alla andra besvärligheter, som äro förenade med att skyddsanordningarna anbringats. Det är alltså en rättsfråga av stor innebörd, och jag kan inte tänka mig annat än att det blir riksdagen som får fatta beslut i detta ärende.

Vad beträffar själva sakfrågan, har utskottet inte gjort några erinringar utan har tydligen funnit att motionen varit fullt berättigad, och det är kanske därför inte anledning att gå in därpå. Jag skall dock be att få bemöta ett enda argument, som telegrafstyrelsen anført i sitt yttrande. Man säger nämligen, att när telegrafverket nu gått in för att dra fram telefonledningar till mycket avlägset belägna trakter, har verksamheten blivit av social karaktär, och av den anledningen borde inte telegrafverket belastas med kostnaderna för skyddet vid korsningar mellan telefonledningarna och starkströmsledningar. Häremot kan väl sägas, att om det nu är en social verksamhet, böra inte kostnaderna därför drabba de elektriska distributionsföreningarna.

För övrigt vill jag bara säga, att frågan har väckt rätt stort intresse ute i bygderna. Till undertecknad ha kommit in en hel del skrivelser, vari man uttalar sin tillfredsställelse med att denna fråga äntligen har kommit inför riksdagen, och man hoppas att den här skall bringas till sin lösning.

Jag vill slutligen uttala den förhoppningen, att utredningen snart skall va-

ra slutförd, att de elektriska distributionsföreningarnas synpunkter skola inhämtas och även beaktas av utredningen samt att frågan så snart som möjligt framlägges för riksdagen.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Jag vill å utskottets vägnar bekräfta riktigheten av herr Niklassons antagande, att vi inom utskottet utan undantag varit ense om som en självklar sak att den utredning, som kommer att av kommerskollegium överlämnas till Kungl. Maj:t, sedermera genom Kungl. Maj:ts försorg efter att eventuellt ha blivit föremål för ytterligare behandling inom vederbörande departement kommer att framläggas för riksdagen. Det är alldeles riktigt som herr Niklasson säger, att detta inte är en administrativ fråga utan en rättsfråga, som givetvis inte kan vinna sin lösning genom enbart ett regeringsbeslut utan lagstiftningsvägen genom regering och riksdag gemensamt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om åtgärder för att underlätta den hos krisorganen anställda personalens övergång till annan verksamhet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om slopande av sockerransoneringen för de enskilda hushållen.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 130, hade fru *Svenson* och herr *Lodenius* hemställt, att riksdagen

Om slopande av sockerransoneringsen för de enskilda hushållen.

mätte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära slopande av sockerransoneringsen för de enskilda hushållen.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att ifrågakvarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd förändras.

Fru SVENSON: Herr talman! Sedan utskottet hemställt om avslag på en motion, som väckts i denna kammare av herr Lodenius och mig angående slopande av sockerransoneringsen såvitt avser de enskilda hushållen, kan det kanske förefalla onödigt att vidare orda härom. Det oaktat ber jag att några ögonblick få taga kammarens tid i anspråk.

De tillfrågade remissinstanserna ha i likhet med utskottet i stort sett avstyrkt motionen, om man undantager Sveriges husmodersföreningars riksförbund. En brist när det gäller remissyttrandena anser jag vara att icke landsbygdens husmödrar, som känna det hårdaste trycket av denna ransoneringsen, varit i tillfälle att yttra sig.

I sakfrågan framhålles det, att svårigheter föreligga för handeln att skilja på köparna, så att inte en uppluckring och ett kringgående av ransoneringsbestämmelserna när det gäller industrien skulle bli följden, om ransoneringsen slopades för de enskilda hushållen. Jag frågar mig, om inte detta är ett uppkonstruerat skäl. Ville man verkligen slopa ransoneringsen för hushållen, har jag den uppfattningen, att detaljhandeln i stort sett mycket väl har reda på sina hushållskunder. Man får inte långa vägar för att köpa socker för hushållsbruk. Jag anser att det med god vilja mycket väl skulle gå att med handelns hjälp genomföra den föreslagna ordningen. Då det göres gällande att ransoneringsens upphävande för hushållen skulle kunna medföra en uppluckring av ransoneringsmoralen, är det ett skäl, inför vilket man givetvis måste böja sig, men tyvärr måste man nog konstatera, att den stora allmänheten tröttnat på ranso-

neringarna och att moralen ej längre är den allra bästa på detta område. Jag tror därför inte att ett slopande av sockerransoneringsen för de enskilda hushållen skulle verka så värst nedbrytande.

Av remissyttrandena framgår, att man nu ej kan köpa socker från utlandet utan att detta till övervägande delen måste ske mot betalning i dollars, d. v. s. hårdvaluta. Samtidigt talar man om att man, så snart det går att överblicka skörderesultatet, kommer att överväga sockerransoneringsens slopande i sin helhet. Förra året kunde man köpa socker utifrån mot betalning i pundvaluta. Varför övervägde man ej då att slopa sockerransoneringsen, om man verkligen ville slippa den? Efter vad jag nu kan förstå, var läget då betydligt gynnsammare ur valutasympunkt än vad fallet är innevarande år. Detta framgår även av remissyttrandena. Det styrker mig i min uppfattning, att den framstöt i fråga om sockerransoneringsens slopande, som jag gjorde förra året i form av en interpellation, var riktig och att man då borde ha vidtagit åtgärder i sådan riktning.

Jag ser mig, herr talman, tyvärr inte ha möjlighet att i föreliggande situation framställa något yrkande om bifall till vår motion, utan jag får nöja mig med vad jag nu har sagt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 178.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöj på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till infallande helg får jag anhålla, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts i dag avlämnade proposition nr 178, angående prisutjämningsavgift m. m., utsträcker till det sammanträde, som in-

faller näst efter tjugu dagar från denna dag.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Persson, Ivar*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositioner nr 135 och 138 gjorda framställningar rörande Södra skånska infanteriregementets förläggning.

Motionen bordlades.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 105, till Ko-

nungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 21 bifölles även av andra kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.02 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.